

Ds 2008:23

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktions- nedsättning

REGERINGSKANSLIET

Socialdepartementet

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 2003.
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/>

Tryckt av Edita Sverige AB
Stockholm 2008

ISBN 978-91-38-22947-7
ISSN 0284-6012

Förord

Denna promemoria har tagits fram inom Socialdepartementets enhet för sociala tjänster.

I arbetet har deltagit en referensgrupp från handikapprörelsen som bestått av Ingemar Färm, Roland Håkansson, Anneli Joneken och Annika Åkerberg, alla från Handikappförbundens samarbetsorgan, samt Leif Jeppsson från Synskadades Riksförbund. I rapporten har referensgruppen fått göra sig till tolk för hela handikapprörelsen, även om denna genom sin storlek och mångfald givetvis rymmer uppfattningar av olika slag. Handikappförbundens samarbetsorgan har dock 43 förbund som medlemmar.

Referensgruppen har kontinuerligt biträtt utredaren med synpunkter. För promemorians innehåll och utformning svarar undertecknad utredare ensam.

Stockholm i mars 2008

Lars Grönwall

Innehåll

1	Promemorians huvudsakliga innehåll.....	11
2	Förslag till förordning om ändring i förordningen (2005:1073) med instruktion för Myndigheten för handikappolitisk samordning (Handisam)	13
3	Förenta nationernas internationella konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning	15
3.1	Arbetet med konventionen	15
3.1.1	FN:s standardregler om delaktighet och jämlikhet för personer med funktionsnedsättning.....	15
3.1.2	Konventionens tillkomst.....	18
3.1.3	Terminologin i den svenska översättningen	19
3.2	FN:s konventioner om mänskliga rättigheter och Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna.....	20
3.3	Den nya konventionens uppbyggnad	22
3.4	Konventionens inledning	22
4	De enskilda artiklarna och svenska förhållanden	25
4.1	Syfte, definitioner, allmänna principer och allmänna åtaganden	25

4.1.1	Artikel 1 Syfte	25
4.1.2	Svenska förhållanden	25
4.1.3	Artikel 2 Definitioner	26
4.1.4	Svenska förhållanden	27
4.1.5	Artikel 3 Allmänna principer	29
4.1.6	Svenska förhållanden	29
4.1.7	Artikel 4 Allmänna åtaganden.....	29
4.1.8	Svenska förhållanden	31
4.2	Jämlikhet och icke-diskriminering av kvinnor resp. barn med funktionsnedsättning	32
4.2.1	Artikel 5 Jämlikhet och icke-diskriminering.....	32
4.2.2	Svenska förhållanden	33
4.2.3	Artikel 6 Kvinnor med funktionsnedsättning.....	36
4.2.4	Svenska förhållanden	36
4.2.5	Artikel 7 Barn med funktionsnedsättning.....	39
4.2.6	Svenska förhållanden	39
4.3	Medvetandegörande och tillgänglighet	41
4.3.1	Artikel 8 Medvetandegörande om situationen för personer med funktionsnedsättning.....	41
4.3.2	Svenska förhållanden	42
4.3.3	Artikel 9 Tillgänglighet.....	45
4.3.4	Svenska förhållanden	46
4.4	Rätten till liv, frihet och personlig säkerhet	51
4.4.1	Artikel 10 Rätten till liv.....	51
4.4.2	Artikel 11 Risksituationer och humanitära nödlägen	51
4.4.3	Svenska förhållanden	52
4.4.4	Artikel 12 Likhhet inför lagen.....	52
4.4.5	Svenska förhållanden	53
4.4.6	Artikel 13 Tillgång till rättssystemet	54
4.4.7	Svenska förhållanden	54
4.4.8	Artikel 14 Frihet och personlig säkerhet.....	55
4.4.9	Svenska förhållanden	55

4.5	Rätt att inte utsättas för tortyr, våld eller övergrepp samt skydd för den personliga integriteten.....	56
4.5.1	Artikel 15 Rätt att inte utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.....	56
4.5.2	Svenska förhållanden.....	57
4.5.3	Artikel 16 Rätt att inte utsättas för utnyttjande, våld eller övergrepp.....	57
4.5.4	Svenska förhållanden.....	58
4.5.5	Artikel 17 Skydd för den personliga integriteten.....	61
4.5.6	Svenska förhållanden.....	61
4.6	Rätt till fri rörlighet och att leva ett självständigt liv.....	62
4.6.1	Artikel 18 Rätt till fri rörlighet och till ett medborgarskap.....	62
4.6.2	Svenska förhållanden.....	63
4.6.3	Artikel 19 Rätt att leva självständigt och att delta i samhället.....	64
4.6.4	Svenska förhållanden.....	64
4.6.5	Artikel 20 Personlig rörlighet.....	65
4.6.6	Svenska förhållanden.....	66
4.7	Yttrandefrihet och respekt för privatlivet.....	67
4.7.1	Artikel 21 Yttrandefrihet och åsiktsfrihet samt tillgång till information.....	67
4.7.2	Svenska förhållanden.....	68
4.7.3	Artikel 22 Respekt för privatlivet.....	69
4.7.4	Svenska förhållanden.....	69
4.7.5	Artikel 23 Respekt för hem och familj.....	70
4.7.6	Svenska förhållanden.....	71
4.8	Utbildning.....	73
4.8.1	Artikel 24 Utbildning.....	73
4.8.2	Svenska förhållanden.....	75
4.9	Hälsa, habilitering och rehabilitering.....	82

4.9.1	Artikel 25 Hälsa	82
4.9.2	Svenska förhållanden	83
4.9.3	Artikel 26 Habilitering och rehabilitering.....	86
4.9.4	Svenska förhållanden	86
4.10	Arbete och sysselsättning	88
4.10.1	Artikel 27 Arbete och sysselsättning.....	88
4.10.2	Svenska förhållanden	90
4.11	Levnadsstandard och deltagande i offentligt liv och kulturliv.....	95
4.11.1	Artikel 28 Tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet	95
4.11.2	Svenska förhållanden	96
4.11.3	Artikel 29 Deltagande i det politiska och offentliga livet	97
4.11.4	Svenska förhållanden	99
4.11.5	Artikel 30 Deltagande i kulturliv, rekreation, fritidsverksamhet och idrott	100
4.11.6	Svenska förhållanden	101
4.12	Statistik och information	102
4.12.1	Artikel 31 Insamling av statistik och information	102
4.12.2	Svenska förhållanden	102
4.13	Internationellt samarbete och Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning	104
4.13.1	Artikel 32 Internationellt samarbete	104
4.13.2	Svenska förhållanden	105
4.13.3	Artikel 33 Nationellt genomförande och övervakning	107
4.13.4	Svenska förhållanden	107
4.13.5	Artikel 34-39 Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning	111
4.13.6	Inställningen från svensk sida	113

4.14	Konventionsstatskonferens och slutbestämmelser.....	113
4.14.1	Artikel 40 – 50.....	113
4.14.2	Inställningen från svensk sida	113
5	Sveriges tillträde till konventionen	115
5.1	Allmänna överväganden.....	115
5.2	Sverige bör godkänna konventionen.....	116
6	Fakultativt protokoll till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning	121
6.1	Protokollets innehåll.....	121
6.1.1	Prövningsrätt, talerätt och förutsättningar för prövning	121
6.1.2	Förfarandet hos kommittén, interimistiska åtgärder.....	122
6.1.3	Undersökning på eget initiativ, rapport om åtgärder.....	122
6.1.4	Undantag från ratifikation, slutbestämmelser	123
6.2	Godkännande av det fakultativa protokollet.....	124
7	Övrigt.....	127
	Bilaga 1 Convention on the Rights of Persons with Disabilities	129
	Bilaga 2 Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.....	185

1 Promemorians huvudsakliga innehåll

I promemorian föreslås att Sverige ska tillträda Förenta Nationernas (FN) internationella konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Konventionen antogs av FN:s generalförsamling den 13 december 2006 och öppnades för undertecknande den 30 mars 2007. Den undertecknades då av 82 länder, däribland Sverige. Sedan dess har konventionen undertecknats av ytterligare ett stort antal länder.

Vidare föreslås att Sverige ska tillträda ett fakultativt (frivilligt) protokoll till konventionen som innebär att den enskilde har möjlighet att klaga till en övervakningskommitté om han eller hon anser att hans eller hennes rättigheter är kränkta. Det fakultativa protokollet undertecknades samtidigt som konventionen av representanter för 43 länder, däribland Sverige.

Den nya konventionen utgör en fortsättning på arbetet inom FN för att få till stånd internationella regler om funktionshindrade personers rätt till delaktighet och jämlikhet, ett arbete som 1993 resulterade i att FN:s generalförsamling antog standardregler om delaktighet och jämlikhet för människor med funktionsnedsättning. Standardreglerna har haft stor betydelse som vägledande instrument när det gäller handikappolitiken i Sverige. Representanter för regeringen i Sverige och handikappörelsen i Sverige har också varit aktiva i arbetet på den nya konventionen.

Den nya konventionen tillhör de centrala konventionerna om mänskliga rättigheter men skapar inte i sig några nya rättigheter

utan har till syfte att undanröja hinder för personer med funktionsnedsättning att åtnjuta sina mänskliga rättigheter.

I promemorian görs en genomgång av konventionens 50 artiklar och hur svensk lagstiftning och övriga förhållanden i Sverige förhåller sig till dessa. I promemorian dras slutsatsen att mycket återstår att göra i det handikappolitiska arbetet innan Sverige på alla punkter kan anses uppfylla de åtaganden och krav som konventionen innebär och att konventionen kommer att kunna utgöra ett viktigt måldokument i det fortsatta handikappolitiska arbetet i Sverige. Samtidigt görs bedömningen att det inte finns några hinder mot att godkänna den nya konventionen och det fakultativa protokollet. Detta bör göras av riksdagen, eftersom konventionen och protokollet är av större vikt och därför bör godkännas av riksdagen enligt 10 kap. 2 § regeringsformen.

En utredning föreslås tillsatt för att utröna om nuvarande samhällsorgan var för sig eller gemensamt uppfyller konventionens krav på oberoende mekanismer för att främja och skydda respektive övervaka genomförandet av konventionen.

Handisam föreslås få i uppdrag att tills vidare svara för uppgiften att främja och skydda genomförandet av konventionen. Den fortsatta beredningen får visa om exempelvis Handisam eller Diskrimineringsombudsmannen ska ges uppgiften att tills vidare övervaka genomförandet av konventionen.

2 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2005:1073) med instruktion för Myndigheten för handikappolitisk samordning (Handisam)

Regeringen föreskriver att 1§ förordningen (2005:1073) med instruktion för Myndigheten för handikappolitisk samordning (Handisam) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1§

Myndigheten för handikappolitisk samordning (Handisam) är central förvaltningsmyndighet för samordningen av arbetet inom det handikappolitiska området.

Handisam har till uppgift att främja ett strategiskt och effektivt genomförande av den nationella handikappolitiken.

Myndigheten för handikappolitisk samordning (Handisam) är central förvaltningsmyndighet för samordningen av arbetet inom det handikappolitiska området.

Handisam har till uppgift att främja ett strategiskt och effektivt genomförande av den nationella handikappolitiken.

Handisam har även till

uppgift att främja och skydda genomförandet i Sverige av FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Denna förordning träder i kraft den

3 Förenta nationernas internationella konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

3.1 Arbetet med konventionen

3.1.1 FN:s standardregler om delaktighet och jämlikhet för personer med funktionsnedsättning

År 1989 initierade Sverige ett arbete inom FN för att få till stånd internationella regler om rätt till delaktighet och jämlikhet för människor med funktionsnedsättning. Arbetet utmynnade i ett antal standardregler för att säkerställa att människor med funktionsnedsättning som medborgare har samma rättigheter och skyldigheter som andra medborgare i samhället. Reglerna antogs av FN:s generalförsamling år 1993. Standardreglerna är 22 till antalet och uttrycker tydliga principiella ståndpunkter när det gäller rättigheter, möjligheter och ansvar på olika samhällsområden. De ger också konkreta förslag om hur ett land kan undanröja hinder för människor med funktionsnedsättning och skapa ett tillgängligt samhälle. Tanken är att länderna på olika sätt ska ta ansvar för att reglerna tillämpas och arbeta för principerna om full delaktighet och jämlikhet.

Det kan finnas skäl att kort erinra om standardreglernas innehåll genom att återge rubrikerna:

I. Förutsättningar för delaktighet på lika villkor

Regel 1. Ökad medvetenhet

Regel 2. Medicinsk vård och behandling

Regel 3. Rehabilitering

Regel 4. Stöd och service

II. Huvudområden för delaktighet på lika villkor

Regel 5. Tillgänglighet

- a) Tillgång till den yttre miljön

- b) Tillgång till information och möjlighet till kommunikation

Regel 6. Utbildning

Regel 7. Arbete

Regel 8. Ekonomisk och social trygghet

Regel 9. Familjeliv och personlig integritet

Regel 10. Kultur

Regel 11. Rekreation och idrott

Regel 12. Religion

III. Genomförande

Regel 13. Kunskap och forskning

Regel 14. Policy och planering

Regel 15. Lagstiftning

Regel 16. Ekonomisk politik

Regel 17. Samordning

Regel 18. Handikapporganisationer

Regel 19. Personalutbildning

Regel 20. Nationell granskning och utvärdering av handikappprogram i samband med standardreglernas genomförande

Regel 21. Tekniskt och ekonomiskt samarbete

Regel 22. Internationellt samarbete

IV. Uppföljning och utvärdering

I standardreglerna preciseras sammanfattningsvis

- vilka grundläggande förutsättningar som krävs för att människor med funktionsnedsättning ska få full delaktighet och jämlikhet inom alla samhällsområden (reglerna 1 – 4)
- vilka huvudområden som är väsentliga (reglerna 5 – 12)
- med vilka medel man kan genomföra förändringarna (reglerna 13 – 22).

Standardreglerna redovisas i en förkortad version i bilaga 6 till propositionen *Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken* (prop. 1999/2000:79).

FN:s kommission för mänskliga rättigheter uttalade i resolution 2000/51 (här fritt översatt) att kommissionen erkänner att varje brott mot den grundläggande principen om jämställdhet eller varje diskriminering eller annan negativ behandling av människor med funktionsnedsättning i strid med standardreglerna om likställda möjligheter för människor med funktionsnedsättning är en kränkning av rättigheterna för människor med funktionsnedsättning.

Standardreglerna har haft stor betydelse som ett vägledande instrument när det gäller handikappolitiken i Sverige. I den nationella handlingsplan för handikappolitiken som riksdagen beslutade om efter förslag i prop. 1999/2000:79 och som sträcker sig fram till 2010 sägs om standardreglerna bl.a. följande:

För att förverkliga FN:s standardregler måste handikapperspektivet finnas med på alla nivåer i samhället och i alla verksamheter. Först då kan vi närma oss målet att människor med funktionshinder får lika rättigheter och skyldigheter. Standardreglerna bör finnas med som ett aktivt instrument vid planering, beslutsfattande och genomförande. Eftersom många av de viktigaste besluten som berör funktionshindrade fattas på lokal nivå är det viktigt att alla kommuner för in handikapperspektivet i verksamheten. Enligt regel 18 i standardreglerna betonas handikapporganisationernas medverkan som att "identifiera behov och prioriteringar och att delta i planeringen, genomförandet och utvärderingen av stöd och service och andra åtgärder som rör människor med funktionsnedsättning och deras liv".

I 1 § förordningen (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av handikappolitiken heter det:

"Myndigheter under regeringen ska utforma och bedriva sin verksamhet med beaktande av de handikappolitiska målen.

Myndigheterna ska verka för att personer med funktionshinder ges full delaktighet i samhällslivet och jämlikhet i levnadsvillkor. Myndigheterna skall särskilt verka för att deras lokaler,

verksamhet och information är tillgängliga för människor med funktionshinder. I detta arbete skall Förenta nationernas standardregler för att tillförsäkra personer med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet vara vägledande.”

På lokal nivå har kommuner och landsting upprättat handikappolitiska program utifrån standardreglerna. Handikappörelsen har genom projektet Agenda 22 aktivt arbetat gentemot kommunerna och har utarbetat en modell för hur handikappolitiska planer kan tas fram.

3.1.2 Konventionens tillkomst

Frågan om funktionshindrades åtnjutande av mänskliga rättigheter behandlades vid ett flertal tillfällen i FN:s kommission för mänskliga rättigheter i Genève men fick sitt verkliga genombrott först i slutet på 1990-talet. I december 2001 fattade FN:s generalförsamling ett beslut om att pröva frågan om en ny konvention för funktionshindrades åtnjutande av mänskliga rättigheter. I december 2003 beslöt sedan generalförsamlingen att en konvention skulle tas fram. Arbetet i en ad hoc -kommitté – där företrädare för regeringen och för handikappörelsen i Sverige medverkade aktivt – ledde fram till att en konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning antogs av FN:s generalförsamling den 13 december 2006. Konventionen öppnades för undertecknande den 30 mars 2007 och undertecknades då av 82 länder, däribland Sverige. Konventionen, som inte i sig skapar några nya rättigheter, har till syfte att undanröja hinder för personer med funktionsnedsättning att åtnjuta sina mänskliga rättigheter.

Till konventionen hör ett fakultativt (frivilligt) protokoll som innebär att enskilda personer eller grupper av personer har möjlighet att klaga till en övervakningskommitté om de anser att deras rättigheter är kränkta. Protokollet undertecknades samtidigt som konventionen av representanter från 43 länder, däribland Sverige.

I mars 2008 hade konventionen undertecknats av 125 stater och protokollet av 71 stater. Konventionen hade ratificerats av 17 stater och protokollet av 11 stater.

Konventionens och det fakultativa protokollets originalspråk är arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska.

Konventionen och det fakultativa protokollet i deras lydelse på engelska finns i *bilaga 1*. En preliminär översättning av konventionen och det fakultativa protokollet till svenska finns i *bilaga 2*. Konventionen finns också i en lättläst översättning till svenska.

3.1.3 Terminologin i den svenska översättningen

Terminologirådet hos Socialstyrelsen har den 4 oktober 2007 beslutat om nya definitioner av ett antal termer inom det handikappolitiska området. De nya termerna har publicerats i Socialstyrelsens termbank. Termerna *funktionsnedsättning* och *funktionshinder* har getts följande definitioner: Funktionsnedsättning beskriver nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. Funktionshinder beskriver i sin tur begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen. För båda termerna avråds termen *handikapp*.

Handisam har rekommenderat regeringen att beakta den nya terminologin i arbetet med att ratificera den nya konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Handikapprörelsen har också lämnat förslag till översättning av konventionen som ansluter till den nya terminologin.

För ett så viktigt måldokument som den nya FN-konventionen som dessutom kan väntas bli styrande på det handikappolitiska området för lång tid framåt är det givetvis av stor betydelse att den svenska översättningen får en utformning som speglar aktuella termer så långt som det är möjligt. Detta har också varit ledstjärnan vid arbetet med den preliminära översättningen. Där begreppet funktionsnedsättning har fått ersätta

funktionshinder har det varit viktigt att se till att målgruppen inte ändrats.

Vid utformningen av översättningen har samtidigt beaktats att terminologin dels måste harmoniera med den som använts vid översättningar av andra FN-deklarationer om mänskliga rättigheter, dels inte får strida mot formuleringar som de inblandade staterna enats om – ibland i kompromissens tecken – vid förhandlingarna om utformningen av den nya konventionen.

Det kan tilläggas att den nya terminologin måste få genomslag i den svenska lagstiftningen efter hand. Det är inte nödvändigt att ändra de nuvarande lagarna och förordningarna enbart för att tillgodose en modernare och mer enhetlig terminologi.

3.2 FN:s konventioner om mänskliga rättigheter och Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna

Som en bakgrund till redogörelsen i följande avsnitt om den nya konventionens innehåll ska här ges en kort översikt över de tidigare FN-konventionerna om mänskliga rättigheter.

Det internationella arbetet för mänskliga rättigheter tar sin utgångspunkt i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från 1948. De rättigheter som inryms i förklaringen har senare förts in och vidareutvecklats i ett antal konventioner som är bindande för de anslutna staterna. En stor majoritet av världens länder har anslutit sig till konventionerna.

År 1966 antogs dels en internationell konvention om medborgerliga och politiska rättigheter med tillhörande fakultativt protokoll om enskild klagorätt och ett fakultativt protokoll 1989 syftande till dödsstraffets avskaffande, dels en internationell konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

År 1984 antogs en konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Den följdes 2002 av ett fakultativt protokoll.

En internationell konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering antogs 1965 och en konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor 1979. Den senare konventionen följdes av ett fakultativt protokoll 1999.

En konvention om barnets rättigheter antogs 1989 och följdes år 2000 av två fakultativa protokoll, det ena angående barns indragning i väpnade konflikter och det andra angående handel med barn, barnprostitution och barnpornografi.

Sverige har anslutit sig till alla centrala konventioner om mänsklig rättigheter och rapporterar regelbundet till FN om arbetet för att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna. I rapporterna har det dock hittills varit ett mer begränsat fokus på personer med funktionsnedsättning. Handikapprörelsen har lämnat alternativrapporter till FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter 2006 respektive FN:s kommitté för de mänskliga rättigheterna 2007.

Den svenska regeringen har antagit nationella handlingsplaner för de mänskliga rättigheterna. Den senaste redovisades för riksdagen i en skrivelse år 2006 (Skr. 2005/06:95) och avser perioden 2006 – 2009 och en kartläggning av situationen för de mänskliga rättigheterna i Sverige år 2005.

Till sist ska nämnas att år 1950 antogs i Rom den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (*Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*). Medlemsstaterna i Europarådet är skyldiga att respektera och följa konventionen. Enligt lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna ska konventionen jämte vissa protokoll gälla som lag i Sverige.

De nu nämnda internationella konventionerna är de större internationella konventionerna om mänskliga rättigheter. Vid sidan om dessa finns ytterligare ett antal konventioner med mer begränsad räckvidd.

3.3 Den nya konventionens uppbyggnad

Konventionen består av en inledning och 50 artiklar.

Konventionens artiklar redovisas här under följande sammanfattande rubriker:

- Syfte, definitioner, allmänna principer och allmänna åtaganden (artikel 1- 4)
- Jämlikhet och icke diskriminering av kvinnor resp. barn med funktionsnedsättning (artikel 5-7)
- Medvetandegörande och tillgänglighet (artikel 8 och 9)
- Rätten till liv, frihet och personlig säkerhet (artikel 10-14)
- Rätt att inte utsättas för tortyr, våld eller övergrepp samt skydd för den personliga integriteten (artikel 15-17)
- Rätt till fri rörlighet och att leva självständigt (artikel 18-20)
- Yttrandefrihet och respekt för privatlivet (artikel 21-23)
- Utbildning (artikel 24)
- Hälsa, habilitering och rehabilitering (artikel 25 och 26)
- Arbete och sysselsättning (artikel 27)
- Levnadsstandard och deltagande i offentligt liv och kulturliv (artikel 28-30)
- Statistik och information (artikel 31)
- Internationellt samarbete och Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (artikel 32-39)
- Konventionsstatskonferens och slutbestämmelser (artikel 40-50)

3.4 Konventionens inledning

I inledningen åberopar konventionsstaterna principerna i Förenta Nationernas stadga, som erkänner det inneboende värdet och värdigheten hos alla som tillhör människosläktet och deras lika och obestridliga rättigheter som grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen. Konventionsstaterna erkänner att Förenta nationerna i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och i de internationella konventionerna om

mänskliga rättigheter har förklarat och enats om att var och en är berättigad till alla de rättigheter och friheter som anges i dem utan åtskillnad av något slag.

I inledningen bekräftar konventionsstaterna åter bl.a. att mänskliga rättigheter och grundläggande friheter är universella, odelbara och inbördes beroende av och relaterade till varandra samt bekräftar behovet av att garantera att personer med funktionsnedsättning får åtnjuta dem utan diskriminering. Övriga konventioner om mänskliga rättigheter åberopas.

Konventionsstaterna erkänner att "funktionsnedsättning" och "funktionshinder" är begrepp som är under utveckling och att funktionshinder härrör från samspel mellan personer med funktionsnedsättningar och hinder som är betingade av attityder och miljön, vilka motverkar deras fulla och verklig deltagande i samhället på samma villkor som andra.

Slutligen bör nämnas att konventionsstaterna erkänner betydelsen av principerna och riktlinjerna i världsaktionsprogrammet för personer med funktionshinder och i Förenta Nationernas standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet att påverka främjande, utformning och utvärdering av riktlinjer, planer, program och åtgärder på nationell, regional och internationell nivå för att ytterligare likställa möjligheterna för personer med funktionsnedsättning,

4 De enskilda artiklarna och svenska förhållanden

4.1 Syfte, definitioner, allmänna principer och allmänna åtaganden

De första fyra inledande artiklarna innehåller grundläggande formuleringar som har betydelse för tolkningen av de följande artiklarna som behandlar olika politikområden.

4.1.1 Artikel 1 Syfte

I *punkt 1* anges att konventions syfte är att främja, skydda och säkerställa det fulla och lika åtnjutandet av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning och att främja respekten för deras inneboende värde.

Enligt *punkt 2* innefattar personer med funktionsnedsättning bl.a. personer med varaktiga fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar, vilka i samspel med olika hinder kan motverka deras fulla och verkliga deltagande i samhället på samma villkor som andra.

4.1.2 Svenska förhållanden

Konventionens syfte överensstämmer väl med de mål som har lagts fast bl.a. i den nationella handlingsplan för handikappo-

litiken som riksdagen antog år 2000 (prop. 1999/2000:79, bet. 1999/2000:SoU14, rskr. 1999/2000:240). Utgångspunkten för den nationella handlingsplanen är de handikappolitiska målen om full delaktighet och jämlikhet.

Beskrivningen av vad som innefattar personer med funktionsnedsättning, nämligen personer med varaktiga fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar, vilka i samspel med olika hinder kan motverka deras fulla och verkliga delaktighet i samhället på samma villkor som andra, överensstämmer väl med de definitioner som gäller inom den svenska handikappolitiken. Enligt 1 kap. 2 § regeringsformen ska det allmänna motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller annan omständighet som gäller den enskilde som person. Enligt den nya diskrimineringslag som föreslås i propositionen *Ett starkare skydd mot diskriminering* (prop. 2007/08:95) avses i lagen med funktionshinder: varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller en sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå.

Även om överensstämmelsen är god mellan konventionstexten och de definitioner som görs i svensk lag, kan det finnas anledning att vid blivande översyner av lagarna överväga om det finns anledning att närma definitionerna till konventionens beskrivning av vad som innefattas i begreppet funktionsnedsättning.

4.1.3 Artikel 2 Definitioner

För de syften som avses i konventionen gäller följande definitioner

- ”*kommunikation*” som innefattar bl.a. språk, textning, punktskrift, taktill kommunikation, storstil, tillgängliga multimedier, kompletterande och alternativa former, medel och

format för kommunikation baserade på textstöd, uppläst text, lättläst språk och mänskligt tal, samt tillgänglig informations- och kommunikationsteknik (IT)

- ”*språk*” som innefattar bl.a. talade och tecknade språk och andra former av icke talade språk.
- ”*diskriminering på grund av funktionsbinder*” som betyder varje åtskillnad, undantag eller inskränkning på grund av funktionsnedsättning som har till syfte eller verkan att inskränka eller omintetgöra erkännande, åtnjutande eller utövande på samma villkor som andra av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på det politiska, ekonomiska, sociala, kulturella och civila området eller på andra områden. Det omfattar alla former av diskriminering, inklusive underlåtenhet att göra skälig anpassning.
- ”*skälig anpassning*” som betyder nödvändiga och ändamålsenliga ändringar och anpassningar, som inte innebär en oproportionerlig eller omotiverad börda när så behövs i ett enskilt fall för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning på samma villkor som andra kan åtnjuta eller utöva alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.
- ”*universellt utformade*” som betyder sådan utformning av produkter, miljöer, program och tjänster att de ska kunna användas av alla i största möjliga utsträckning utan behov av anpassning eller specialutformning. ”Universellt utformade” ska inte utesluta hjälpmedel för enskilda grupper av personer med funktionsnedsättning där så behövs.

4.1.4 Svenska förhållanden

Definitionerna i artikel 2 har central betydelse för att förstå innebörden av en rad följande artiklar. Definitionen av ”kommunikation” lämnar för svenska ögon inget övrigt att önska i detaljeringsgrad. Detsamma kan sägas om definitionen av ”språk”. Här kan nämnas att det genomförts en översyn av rätten och möjligheterna för personer som är teckenspråkiga att använda sitt språk i olika sammanhang (SOU 2006:54).

Utredningens förslag bereds vidare inom Regeringskansliet. En särskild utredare har getts i uppdrag att utarbeta ett förslag till språklag (dir. 2007:17). I uppdraget ingår även att överväga om det bör införas bestämmelser om det svenska teckenspråkets ställning.

”Diskriminering på grund av funktionshinder” har ett betydligt vidare syfte än den definition av direkt diskriminering och indirekt diskriminering som ges i 1 kap. 4 § förslaget till diskrimineringslag. Från svensk synpunkt finns det inget att erinra mot konventionstexten. Den fångar upp alla tänkbara situationer där en diskriminering av personer med funktionsnedsättning kan komma i fråga. Detta är viktigt när man i de följande artiklarna mera i detalj behandlar olika områden som kan ha mänskliga rättighetsaspekter.

”Skälig anpassning” innebär en viktig reservation om nödvändiga och ändamålsenliga ändringar och anpassningar som inte innebär en oproportionerlig eller omotiverad börda. I 6 § lagen (1999:132) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av funktionshinder och i motsvarande bestämmelse i 3 kap. 4 § den föreslagna diskrimineringslagen anges arbetsgivarens skyldighet att vidta skäliga stöd- och anpassningsåtgärder. Också definitionen av ”universellt utformade” rymmer väl med de beskrivningar som fanns i 2 kap. 5 § den föreslagna svenska lagen om förbud och andra åtgärder mot diskriminering om arbetsgivares skyldighet att genomföra åtgärder som gör att arbetsförhållanden lämpar sig för alla arbetstagare. I propositionens förslag till diskrimineringslag finns dock bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning inte med bland de uppräknade diskrimineringsgrunderna. Mera om detta i avsnitt 4.3.4.

4.1.5 Artikel 3 Allmänna principer

Konventionens principer är följande:

- respekt för inneboende värde, individuellt självbestämmande, innefattande frihet att göra egna val samt enskilda personers oberoende,
- icke-diskriminering,
- fullständigt och faktiskt deltagande i samhället,
- respekt för olikheter och acceptering av personer med funktionsnedsättning som en del av den mänskliga mångfalden och mänskligheten,
- lika möjligheter,
- tillgänglighet,
- jämställdhet mellan kvinnor och män, samt
- respekt för den fortlöpande utvecklingen av förmågorna hos barn med funktionsnedsättning och respekt för funktionshindrade barns rätt att bevara sin identitet.

4.1.6 Svenska förhållanden

De principer som anges i artikel 3 är väl kända i svensk lagstiftning och svensk rättspraxis. Flera av dem återfinns också i den nationella planen för handikappolitiken.

4.1.7 Artikel 4 Allmänna åtaganden

Konventionsstaterna åtar sig att säkerställa och främja fullt förverkligande av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning utan diskriminering av något slag på grund av funktionsnedsättning. I detta syfte åtar sig konventionsstaterna i *punkt 1* att

- a) vidta alla ändamålsenliga lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder för att uppfylla de rättigheter som erkänns i konventionen,

- b) vidta alla ändamålsenliga åtgärder, däribland lagstiftning, för att modifiera eller avskaffa gällande lagar, bestämmelser, sedvänjor och bruk som är diskriminerande mot personer med funktionsnedsättning,
- c) ta hänsyn till skyddet och främjandet av de mänskliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning i alla riktlinjer och program,
- d) avhålla sig från alla åtgärder och all praxis som är oförenliga med konventionen och att säkerställa att samhällsorgan och institutioner handlar i enlighet med konventionen,
- e) vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att avskaffa diskriminering på grund av funktionsnedsättning från alla personers, organisationers och enskilda företags sida,
- f) genomföra eller främja forskning och utveckling av universellt utformade produkter, tjänster, utrustning och anläggningar enligt definitionerna i artikel 2 som skulle fordra minsta möjliga anpassning och lägsta kostnad för att tillmötesgå de särskilda behoven hos en person med funktionsnedsättning, att främja tillgängligheten till och användningen av dem samt att främja universell utformning vid utveckling av normer och riktlinjer,
- g) genomföra eller främja forskning och utveckling av och främja tillgång till och användning av ny teknik, innefattande informations- och kommunikationsteknik, samt hjälpmedel som är lämpliga för personer med funktionsnedsättning, med prioritering av teknik till överkomligt pris,
- h) lämna tillgänglig information till personer med funktionsnedsättning om hjälpmedel, innefattande ny teknik och andra former av stöd, service och tjänster,
- i) främja utbildning om de rättigheter som erkänns i konventionen för specialister och personal som arbetar med personer med funktionsnedsättning, så att de bättre ska kunna ge det stöd och den service som dessa rättigheter garanterar.

När det gäller ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter åtar sig varje konventionsstat i *punkt 2* att vidta åtgärder och till fullo utnyttja sina tillgängliga resurser och, där så behövs, inom ramen för internationellt samarbete, för att trygga att rättigheterna gradvis förverkligas i sin helhet, utan att detta ska inkräkta på de åtaganden enligt konventionen som är omedelbart tillämpliga enligt internationell rätt.

Enligt *punkt 3* ska konventionsstaterna i utformning och genomförande av lagstiftning och riktlinjer för att genomföra konventionen och i andra beslutsfattande processer angående frågor som berör personer med funktionsnedsättning nära samråda med och aktivt involvera personer med funktionsnedsättning, däribland barn med funktionsnedsättning, genom de organisationer som företräder dem.

Ingenting i konventionen ska enligt *punkt 4* inkräkta på bestämmelser som bättre främjar förverkligandet av rättigheter som tillkommer personer med funktionsnedsättning och som kan ingå i en konventionsstats lagstiftning eller i internationell rätt som den staten är bunden av. Det ska inte förekomma någon inskränkning i eller något upphävande av någon av de mänskliga rättigheter eller grundläggande friheter som erkänns eller gäller i någon konventionsstat enligt lag, fördrag, bestämmelse eller sedvänja under förevändning att konventionen inte erkänner sådana rättigheter eller friheter eller att den erkänner dem i mindre utsträckning.

Enligt *punkt 5* ska konventionens bestämmelser omfatta alla delar av federala stater utan inskränkning eller undantag.

4.1.8 Svenska förhållanden

De åtaganden som konventionsstaterna gör i artikel 4, för att garantera och främja ett fullt förverkligande av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning, överensstämmer med vad Sverige redan åtagit sig i andra konventioner och ligger väl inom ramen för den

handikappolitik som förs i Sverige. Åtagandet att vidta lagstiftningsåtgärder bl.a. för att avskaffa diskriminering på grund av funktionsnedsättning är i linje med den sammanhållna diskrimineringslagstiftning som är under förverkligande. Se dock avsnitt 4.3.4.

Inte heller i övrigt finns det något hinder mot att Sverige med den lagstiftning vi har eller förbereder eller den handikappolitik vi bedriver erkänner övriga åtaganden i artikel 4. För Sveriges del är det också självklart att vid utformning och genomförande av lagstiftning och riktlinjer för att genomföra konventionen nära samråda med och aktivt involvera personer med funktionsnedsättning, däribland barn med funktionsnedsättning, genom de organisationer som företräder dem. Inte heller kommer vi i Sverige att låta konventionen inkräkta på bestämmelser som bättre främjar förverkligandet av rättigheter som tillkommer personer med funktionsnedsättning.

4.2 Jämlikhet och icke-diskriminering av kvinnor resp. barn med funktionsnedsättning

4.2.1 Artikel 5 Jämlikhet och icke-diskriminering

I *punkt 1* erkänner konventionsstaterna att alla personer är lika inför och enligt lagen och utan någon diskriminering berättigade till lika skydd och lika förmåner enligt lagen. Enligt *punkt 2* ska konventionsstaterna förbjuda all diskriminering på grund av funktionsnedsättning och garantera personer med funktionsnedsättning lika och effektivt rättsligt skydd mot diskriminering på alla grunder.

För att främja jämlikhet och avskaffa diskriminering föreskrivs i *punkt 3* att konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att skälig anpassning tillhandahålls. Särskilda åtgärder som är nödvändiga för att påskynda eller uppnå faktisk jämlikhet för personer med

funktionsnedsättning ska enligt *punkt 4* inte betraktas som diskriminering enligt konventionen.

4.2.2 Svenska förhållanden

I svensk rätt är det en grundläggande och självklar utgångspunkt att alla människor är lika inför och enligt lagen och utan någon diskriminering berättigade till lika skydd och lika förmåner enligt lagen. I 1 kap. 2 § regeringsformen föreskrivs att den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. I samma lagrum föreskrivs vidare bl.a. att det allmänna ska verka för att alla människor ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället. Det allmänna ska också motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller annan omständighet som gäller den enskilde som person.

För att stärka skyddet mot diskriminering finns i dag flera lagar som förbjuder diskriminering på olika grunder, nämligen lagen (1999:130) om åtgärder mot diskriminering i arbetslivet på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, lagen (1999:132) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av funktionshinder, lagen (1999:133) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning, lagen (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan och lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Dessutom finns jämställdhetslagen (1991:433).

Som tidigare kort nämnts (avsnitt 4.1.2) föreslås i prop. 2007/08:95 en ny sammanhållen diskrimineringslag. Den nya lagen, som föreslås träda i kraft den 1 januari 2009, ska ersätta alla de nu nämnda lagarna. Enligt den föreslagna lagen ska ingen åtskillnad få göras mellan de olika diskrimineringsgrunderna som det görs i dag. Lagen ska också ge ett utvidgat skydd för fler

människor och på fler samhällsområden. Enligt propositionen avser regeringen nu att sammanföra diskrimineringsombudsmännen till en gemensam ombudsorganisation och att utforma en tydlig, effektiv och samlad lagstiftning mot diskriminering. Se också avsnitt 4.3.4.

16 kap. 9 § brottsbalken föreskriver straff för olaga diskriminering för bl.a. näringsidkare som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av hans ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse genom att inte gå honom tillhanda på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra. Till diskrimineringsgrunderna hör inte funktionsnedsättning. Även i ett straffstadgande om hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § brottsbalken saknas funktionsnedsättning som grund. Brottet olaga diskriminering har utretts senast av Diskrimineringskommittén, sedan det ifrågasatts om bestämmelsen skulle finnas kvar. Kommittén konstaterar att bestämmelsen inte är effektiv, eftersom den inte leder till lagföring trots att brottsanmälningarna ökar. Den har också negativa effekter på en effektiv användning av de civilrättsliga bestämmelserna. Kommittén anser att bestämmelsen bör finnas kvar men att frågan om en förstärkning av bestämmelsen bör utredas vidare i särskild ordning (a.a. del 1 s. 252).

Det kan inte utan vidare anses oförenligt med konventionen att funktionsnedsättning saknas som grund i brottsbalkens båda straffstadganden – och att det därmed görs åtskillnad mellan olika diskrimineringsgrunder – när det finns civilrättsliga förbud mot diskriminering på sådan grund. Om och när det görs en översyn av straffbestämmelserna måste frågan om att lägga till funktionsnedsättning som en grund tas upp till prövning.

Man har från handikapprörelsens sida pekat på att lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. ger försäkringsbolagen rätt att eftersöka och använda genetisk information vid försäkringar av vuxna på högre belopp, vilket är helt förbjudet vid lägre försäkringsbelopp. Undantaget berör enligt handikapprörelsen i hög grad personer med funktionsnedsättning och

betyder att sådana försäkringar inte kan tecknas av människor som har en funktionsnedsättning på grund av ett genetiskt arv.

Undantaget i lagen om genetisk integritet gäller alla vuxna och har således inte någon inriktning på funktionshindrade. Det gäller dessutom bara försäkringar på mycket höga belopp. Endast ca 5 procent av alla ifrågavarande försäkringar är enligt gjorda beräkningar nu tecknade på så höga belopp. Det betyder alltså att huvudregeln om förbud att använda sig av genetisk undersökning gäller 95 procent av försäkringarna.

På arbetsrättens område finns det också lagar som enligt handikapprörelsen medför olikhet inför lagen. Som exempel anges luftfartslagen (1957:297) som i 4 kap. 5 och 6 §§ anger att elevtillstånd respektive luftfarts-certifikat endast får ges till den som bl.a. med hänsyn till sitt hälsotillstånd anses lämplig. Liknande bestämmelser finns i lagen (1990:1157) om säkerhet vid tunnelbana och spårväg, yrkestrafiklagen (1998:490) och fartygssäkerhetslagen (1998:49). Formuleringarna gör enligt handikapprörelsen att det finns en ökad risk att en arbets- eller tillståndsgivare på grund av bristande kunskap och förutfattade meningar sorterar bort en människa med funktionsnedsättning utan att ha gjort en bedömning av om funktionsnedsättningen är relevant i sammanhanget.

Även om människor med funktionsnedsättning skulle löpa en ökad risk av det slag som handikapprörelsen pekat på, kan allmänna formuleringar av anförut slag vara till hinder också för människor som inte har någon direkt funktionsnedsättning, och det kan inte utan vidare anses att de har en utformning som diskriminerar just människor med funktionsnedsättning. Vid ett framtida lagstiftningsarbete på de angivna områdena kan det enligt utredarens uppfattning finnas anledning att bättre precisera villkor av detta slag så att de ställs i uttrycklig relation till de tilltänkta arbetsuppgifterna.

4.2.3 Artikel 6 Kvinnor med funktionsnedsättning

Konventionsstaterna erkänner i *punkt 1* att kvinnor och flickor med funktionsnedsättning är utsatta för flerfaldig diskriminering och ska därför vidta åtgärder för att säkerställa att de fullständigt och likaberättigat åtnjuter alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

För att säkerställa att kvinnor utvecklas fullt ut, gör framsteg och stärker den egna förmågan ska konventionsstaterna enligt *punkt 2* vidta alla ändamålsenliga åtgärder i syfte att garantera att de kan utöva och åtnjuta de mänskliga rättigheter och grundläggande friheter som anges i konventionen.

4.2.4 Svenska förhållanden

År 1979 antogs FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor. Sverige har ratificerat konventionen. Artikel 6 i den föreliggande konventionen kan sägas utgöra en förstärkning av kvinnokonventionen just när det gäller kvinnor med funktionsnedsättning.

I Sverige har vi drivit en aktiv jämställdhetspolitik i decennier. Det kanske främsta uttrycket för detta är reglerna i jämställdhetslagen (1991:433) som under årens lopp följts upp med ändringar och tillägg allteftersom det jämställdhetspolitiska arbetet fortskridit. Jämställdhetslagen har till ändamål att främja kvinnors och mäns lika rätt i fråga om arbete, anställnings- och andra arbetsvillkor samt utvecklingsmöjligheter i arbetet (jämställdhet i arbetslivet). Lagen föreskriver bl.a. att arbetsgivaren varje år ska upprätta en plan för sitt jämställdhetsarbete, och lagen förbjuder diskriminering och trakasserier av olika slag som har samband med kön. Enligt jämställdhetslagen ska det finnas en jämställdhetsombudsman och en jämställdhetsnämnd för att se till att lagen efterlevs.

I en proposition till riksdagen *Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål för jämställdhetspolitiken* (prop. 2005/06:155)

lämnades förslag till nya mål för jämställdhetspolitiken. Propositionen antogs av riksdagen i maj 2006. De övergripande målen är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. I propositionen framhålls att det övergripande målet för regeringens jämställdhetspolitik gäller för alla människor, i olika livssituationer och skeden i livet. Det gäller oberoende av, t.ex. ålder, etiskt ursprung, funktionshinder eller var i landet man bor. Det ska inte föreligga systematiska skillnader i villkor mellan män och kvinnor.

Frågor om flerfaldig diskriminering har behandlats i olika sammanhang. I den nationella handlingsplanen för handikappolitiken (prop. 1999//2000:79 s. 24) konstateras bl.a. att det står alltmer klart att kvinnor och män inte vinner delaktighet på samma villkor, att möjligheterna till inflytande inte är desamma för båda könen och att självständighet och oberoende inte har samma innebörd för kvinnor med funktionshinder. Arbetet för jämställdhet har på många sätt trängts undan av jämlikhetsarbetet när det gäller personer med funktionshinder. Den ena diskrimineringen, den som handlar om kön, har inte blivit synlig därför att den andra, den som handlar om funktionshinder, har varit så iögonfallande.

I regeringens skrivelse till riksdagen *Uppföljning av den Nationella handlingsplanen för handikappolitiken* (Skr. 2002/03:25 s. 12) behandlades Jämställdhetsperspektiv inom handikappolitiken. Här redovisades ett uppdrag till Socialstyrelsen att i samverkan med kommuner och landsting och berörda myndigheter följa upp, analysera och redovisa könskillnader inom hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens verksamhetsområden och vid behov lämna förslag till åtgärder som kan bidra till att öka jämställdheten inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Frågan om flerfaldig diskriminering uppmärksammades också i den *Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken* som gjordes i regeringens skrivelse till riksdagen år 2006 (Skr. 2005/06:110 s. 17). Här konstateras på nytt att kvinnor och män med funktionsnedsättning i dag inte har samma möjligheter till samhällets

stödinsatser. Könsmaktsordningen slår igenom även inom handikappområdet på så sätt att kvinnor och män bedöms olika trots samma behov. Kunskapen om jämställdhetsperspektivet måste öka inom handikappolitiken.

Här kan vidare nämnas att den flerfaldiga diskrimineringen också uppmärksammades i *Den svenska regeringens sjätte och sjunde rapport* om åtgärder för genomförande av *Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor* (N2005/7933/JÄM), som lämnades i augusti 2006 till FN:s kommitté för avskaffande av diskriminering av kvinnor. I denna refereras en lägesrapport från Socialstyrelsen år 2005, *Handikappomsorg*, i vilken det konstateras att män med funktionshinder i högre grad än kvinnor med funktionshinder tycks ha aktiverande insatser inriktade på arbetslivet medan kvinnor oftare har insatser som ersätter olika former av sysselsättning och arbete. Andelen kvinnor och män är relativt jämnt fördelade när det gäller insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) utom insatserna kontaktperson, boende för vuxna och daglig verksamhet där männen är i majoritet. Fler män beviljas också assistansersättning enligt lagen om assistansersättning (LASS). Fler kvinnor än män beviljas hemtjänst, medan fler män än kvinnor har beviljats särskilt boende enligt socialtjänstlagen.

Regeringen har i en skrivelse till riksdagen (Skr. 2007/08:39) den 15 november 2007 redovisat en *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*. I handlingsplanen understryks att kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet. Till de särskilt utsatta grupperna när det gäller våld hör kvinnor med funktionsnedsättning. Arbetet med att bekämpa våld och övergrepp mot kvinnor med psykiska och fysiska funktionsnedsättning behöver utvecklas (a.a. s. 14). I handlingsplanen presenteras ett drygt 50-tal olika insatser, och resultatet av dessa ska redovisas för riksdagen 2010. Till de åtgärder som särskilt gäller kvinnor med funktionsnedsättning hör ett förbättrat kunskapsstöd till socialtjänsten, en

förstärkt tillsyn av socialtjänsten och utbildning för personal som ger stöd och service till personer med funktionsnedsättning.

Avslutningsvis kan sägas att jämställdhetslagen och de nu gällande diskrimineringslagarna och även den föreslagna sammanhållna diskrimineringslagen är viktiga instrument för att motverka en flerfaldig diskriminering av kvinnor med funktionsnedsättning. Den här gjorda översikten visar att regering och riksdag är medvetna om att kvinnor med funktionsnedsättning ännu i olika avseenden är utsatta för flerfaldig diskriminering. Enligt utredarens uppfattning kommer det att krävas insatser på många områden under åren framöver för att säkerställa de åtaganden som konventionsstaterna gör i artikel 6.

4.2.5 Artikel 7 Barn med funktionsnedsättning

Enligt *punkt 1* ska konventionsstaterna vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa att barn med funktionsnedsättning fullt åtnjuter alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på samma villkor som andra barn.

Punkt 2 föreskriver att i alla åtgärder som rör barn med funktionsnedsättning ska barnets bästa komma i främsta rummet.

Konventionsstaterna ska enligt *punkt 3* säkerställa att barn med funktionsnedsättning har rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som berör dem, varvid deras åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till deras ålder och mognad på samma villkor som för andra barn och erbjudas stöd anpassat till funktionsnedsättning och ålder för att utöva denna rättighet.

4.2.6 Svenska förhållanden

År 1989 antog Förenta Nationernas generalförsamling Konventionen om barnets rättigheter. Barnkonventionen har godkänts av Sverige år 1990. För barn med funktionsnedsättning understryker kraven i artikel 7 det som redan gäller enligt konven-

tionen om barnets rättigheter och som också är en ledstjärna i den svenska lagstiftningen. Bl.a. föräldrabalken och socialtjänstlagen (SoL) genomsyras av att barnets bästa ska komma i främsta rummet. Detta gäller alla barn oavsett om de har funktionsnedsättning eller inte.

SoL föreskriver också att barn som har fyllt 15 år har rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt lagen. Barn som är yngre, sägs det vidare, bör höras om det kan vara till nytta för utredningen och barnet inte kan ta skada av det. Samma eller liknande bestämmelser finns också i annan lag. Dessa bestämmelser gäller barn med funktionsnedsättning i samma utsträckning som andra barn.

Lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever behandlas närmare i avsnitt 4.8.2.

Det arbete som bedrivs av Barnombudsmannen spelar en viktig roll när det gäller att bevaka att barns rättigheter tas tillvara.

Utredningen om tillsynen inom socialtjänsten har i betänkandet *Samordnad och tydlig tillsyn av socialtjänsten* (SOU 2007:82) uppmärksammat en rad brister i den nuvarande tillsynen och bl.a. föreslagit att tillsynen inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten ska föras samman till en ny myndighet. Flera åtgärder föreslås också inte minst när det gäller vården och omsorgen om barn och ungdomar för att förbättra tillsynen. Bestämmelser om detta föreslås i såväl socialtjänstlagstiftningen som lagstiftningen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Den rätt till stöd som inte minst barn med funktionsnedsättning har enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) tillgodoses inte alltid. I en proposition *Rapporteringskyldighet av ej verkställda beslut enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, m.m.* (prop. 2007/08:43) föreslås nu åtgärder för att komma till rätta med problemet att kommuners och landstings gynnande beslut enligt LSS inte verkställs inom skälig tid. Som ett yttersta

påtryckningsmedel föreslås ett sanktionsavgiftssystem. Lagförslagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2008.

Sveriges fjärde rapport till FN:s barnrättskommitté, som lämnades i november 2007, ger en övergripande bild av hur Sverige arbetar med att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter. Ett förslag av Barnrättskommitténs om att samla detaljerad statistik om barn med funktionsnedsättning avvisas av regeringen, som anser att detta kan innebära en kränkning av dessa barn och deras familjer. I stället hänvisar regeringen till att Socialstyrelsen ska hitta ett system som löpande beskriver hur deras liv ser ut. (Se avsnitt 4.12.2.) Dessutom ska det år 2010 finnas ett system som följer upp rehabilitering och habilitering – som betyder hur man kan utveckla nya förmågor – hos funktionshindrade. I rapporten behandlas också utbildningsfrågor. Statistiska Centralbyrån gör varje år statistik över barns levnadsförhållanden. Huvuddelen finns i den årliga rapporten *Barn och deras familjer*.

Enligt bestämmelser för lärarexamen gäller att studenten ska visa förmåga att förmedla, förankra och tillämpa gällande regelverk som syftar till att förebygga och motverka diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever.

Både nya domare och de som utbildar sig till domare går olika kurser som till vissa delar behandlar teman som barnmisshandel, sexuella övergrepp mot barn samt hur Sverige lever upp till barnkonventionen. Också åklagare utbildas i barnets rättigheter.

4.3 Medvetandegörande och tillgänglighet

4.3.1 Artikel 8 Medvetandegörande om situationen för personer med funktionsnedsättning

Konventionsstaterna åtar sig i *punkt 1* att vidta omedelbara, effektiva och ändamålsenliga åtgärder

- a) för att höja medvetandet i hela samhället, däribland på familjenivå, om personer med funktionsnedsättning och för att främja respekten för deras rättigheter och värdighet,
- b) för att bekämpa stereotypa uppfattningar, fördomar och skadliga sedvänjor när det gäller personer med funktionsnedsättning, däribland sådana som grundas på kön och ålder, inom alla livets områden, samt
- c) för att höja medvetandet om kapaciteten hos och bidrag från personer med funktionsnedsättning.
Åtgärder i detta syfte innefattar enligt *punkt 2* följande:
 - a) att initiera och genomföra verkningsfulla kampanjer för att höja allmänhetens medvetande,
 - i) om att hysa en mottaglig inställning till rättigheterna för personer med funktionsnedsättning,
 - ii) om att främja en positiv inställning och ett högre socialt medvetande gentemot personer med funktionsnedsättning, samt
 - iii) om att främja erkännande av färdigheter, meriter och förmågor hos personer med funktionsnedsättning samt av deras bidrag på arbetsplatserna och på arbetsmarknaden.
- b) att på alla nivåer i undervisningssystemet, däribland hos alla barn från tidig ålder, uppmuntra en inställning präglad av respekt för rättigheterna för personer med funktionsnedsättning,
- c) att uppmuntra alla massmedier att framställa personer med funktionsnedsättning på ett sätt som är förenligt med konventionens syfte,
- d) att främja utbildningsprogram som ökar medvetenheten om personer med funktionsnedsättning och rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

4.3.2 Svenska förhållanden

Arbetet med att höja medvetandet i samhället om situationen för personer med funktionsnedsättning och främja respekten för

deras rättigheter och värdighet bedrivs på många olika plan. En viktig utgångspunkt är naturligtvis de olika lagar som föreskriver stöd på olika sätt åt dem som behöver detta på grund av en funktionsnedsättning. I avsnitt 4.3.4, som belyser förhållandena när det gäller kraven på tillgänglighet, ges inledningsvis exempel på olika lagar med sådant syfte. Dessa lagar betyder mycket för att hos allmänheten och berörda myndigheter medvetandegöra villkoren för dem som har en funktionsnedsättning som innebär funktionshinder i förhållande till omgivningen.

Från statens sida vidtas kontinuerligt olika åtgärder för att förbättra villkoren för människor med funktionsnedsättning. I Socialdepartementets enhet för sociala tjänster finns en informell grupp som enbart arbetar med handikappolitik och handikappolitisk samordning. Vid sidan om denna finns en interdepartemental arbetsgrupp för att bereda och genomföra den nationella handlingsplanen för handikappolitiken (se avsnitt 4.1.2). Arbetsgruppen, som har arbetat sedan 2001, leds av Socialdepartementet men har dessutom en eller flera företrädare för Finansdepartementet, Utbildningsdepartementet, Näringsdepartementet, Integrations- och jämställdhetsdepartementet, Kulturdepartementet samt Arbetsmarknadsdepartementet. Den interdepartementala arbetsgruppen ska bl.a. bidra till ett samordnat statligt agerande i departementens löpande arbete med frågor som berör handikappolitiken. Arbetsgruppen ska enligt regeringsbeslut den 4 oktober 2007 slutföra sitt arbete senast den 31 december 2010.

År 1998 inrättades en handikappdelegation som ett viktigt forum för överläggning och ömsesidig information mellan regeringen och handikapporganisationerna i frågor som är av särskilt intresse för personer med funktionsnedsättning. Äldre- och folkhälsoministern är ordförande i delegationen.

Myndigheten för handikappolitisk samordning (Handisam) tillkom 2005. Handisam, som är central förvaltningsmyndighet för samordningen av arbetet inom den det handikappolitiska området, har till uppgift att främja ett strategiskt och effektivt genomförande av den nationella handikappolitiken (förordning

2005:1073). Handisam ansvarar bl.a. för att övergripande samordna genomförandet av handikappolitiken samt stödja och aktivt stimulera och förmå olika aktörer på olika nivåer i samhället att beakta de handikappolitiska målen i sin verksamhet. En övergripande beskrivning av vidtagna åtgärder i syfte att öka medvetenheten på statlig nivå ges i Handisams årliga rapportering om sektorsmyndigheternas arbete.

Handikapprörelsen anser att åtgärder måste vidtas för att Sverige ska kunna sägas leva upp till artikel 8. Man konstaterar bland annat att det fortfarande är långt ifrån naturligt att perspektivet människor med funktionsnedsättning finns med i utredningar och beslutsunderlag.

Frågor om att höja medvetenheten i samhället om personer med funktionsnedsättning hänger nära samman med tillgänglighetsfrågorna. Dessa behandlas i de närmast följande två avsnitten.

I mars 2006 tillsatte regeringen *Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige* för att stödja det långsiktiga arbetet med att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna i Sverige. Delegationen ska bl.a. stödja statliga myndigheter, kommuner och landsting i deras arbete, utarbeta och genomföra strategier för ökad information och kunskaper om mänskliga rättigheter hos olika målgrupper och stimulera det offentliga samtalet om mänskliga rättigheter. Representanter för föreningslivet ska utgöra en av delegationens referensgrupper. Handikapprörelsen har emellertid – ännu – inte beretts plats i någon sådan referensgrupp.

Handikapprörelsen har pekat på brister i det nuvarande arbetet på att öka medvetenheten. Man efterlyser bl.a. insatser inom utbildningssystemet. För det offentliga skolväsendet är Skolverket sektorsmyndighet för förverkligandet av de handikappolitiska målen. Verket har tagit fram en handlingsplan för arbete med de handikappolitiska målen inom skolektorn 2002–2010 – åtgärder och insatser. Till insatserna hör att Specialpedagogiska institutet ska erbjuda kommunerna stöd i arbetet med attityd- och bemötandefrågor i samverkan med andra aktörer inom sek-

torn. En annan insats är att Myndigheten för skolutveckling ska erbjuda kommunerna stöd i deras arbetet med de handikappolitiska målen genom att ta fram ett stödmaterial och erbjuda kompetensutveckling.

Handikapprörelsen pekar också på att medias skildring av personer med funktionsnedsättning inte stämmer överens med den som åsyftas i konventionen. Bestämmelserna i 6 kap.1 och §§ radio- och TV-lagen (1996:844) om sändningarnas innehåll är inte tillräckliga. Staten måste uppmuntra massmedier att framställa personer med funktionsnedsättning på ett sätt som är förenligt med konventionen. Regelbundna och systematiska analyser av mediabilden av funktionsnedsättning är enligt handikapprörelsen en förutsättning för att Sverige ska kunna uppfylla konventionens krav på att uppmuntra medierna.

Det finns enligt utredarens uppfattning inga hinder mot att Sverige ställer sig bakom åtagandena i artikel 8.

4.3.3 Artikel 9 Tillgänglighet

För att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att leva oberoende och att fullt ut delta på alla livets områden, ska konventionsstaterna enligt *punkt 1* vidta ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång på samma villkor som andra till den fysiska miljön, till transporter, till information och kommunikation, innefattande informations- och kommunikationsteknik (IT) och system samt till andra anläggningar och tjänster som är tillgängliga för eller erbjuds allmänheten både i städerna och på landsbygden. Dessa åtgärder, som ska innefatta identifiering och undanröjande av hinder och barriärer mot tillgänglighet, ska bl.a.

- a) gälla byggnader, vägar, transportmedel och andra inom- och utomhusanläggningar, däribland skolor, bostäder, vårdinrättningar och arbetsplatser, samt
- b) information, kommunikation och annan service, däribland elektronisk service och service i nödsituationer.

Enligt *punkt 2* ska konventionsstaterna även vidta ändamåls-
enliga åtgärder för att

- a) utveckla och övervaka tillämpning av miniminormer och riktlinjer för tillgänglighet till anläggningar och service som är öppna för eller erbjuds allmänheten,
- b) säkerställa att enskilda enheter som erbjuder anläggningar och service dit allmänheten äger tillträde beaktar alla aspekter av tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning,
- c) erbjuda intressenter utbildning i frågor som gäller tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning,
- d) utrusta byggnader och andra anläggningar dit allmänheten äger tillträde med anvisningar i punktskrift och i lättläst och lättbegriplig form,
- e) erbjuda former av assistans och annan personlig service, däribland ledsagare, lektörer och yrkesverksamma tecken-
språkstolkare, för att underlätta tillgänglighet till byggnader och andra anläggningar som är öppna för allmänheten,
- f) främja andra ändamålsenliga former av hjälp och stöd till personer med funktionsnedsättning för att säkerställa deras tillgång till information,
- g) främja tillgång för personer med funktionsnedsättning till ny informations- och kommunikationsteknik (IT) och nya system, däribland Internet, samt
- h) främja utformning, utveckling, tillverkning och distribution av tillgänglig informations- och kommunikationsteknologi och system på ett tidigt stadium så att de blir tillgängliga till lägsta möjliga kostnad.

4.3.4 Svenska förhållanden

Artikel 9 innehåller långtgående bestämmelser för att säkerställa att samhällets institutioner och tjänster, liksom enskildas anläggningar och service, blir tillgängliga för människor med funktionsnedsättning. Artikeln ger en rad exempel på situationer då det kan finnas ett behov av ökad tillgänglighet.

För att uppfylla dessa åtaganden fullt ut krävs såväl lagstiftning och riktlinjer som handlingsplaner på både kort och lång sikt.

Exempel på lagstiftning i dag är *dels* den lagstiftning av socialt slag som finns i socialtjänstlagen (2001:453, SoL), i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) samt i de lagar som knyter an till lagen (1996:381) om allmän försäkring som lagen (1988:890) om bilstöd till personer med funktionshinder, lagen (1993:389) om assistansersättning och lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag, dels plan- och bygglagen (1987:10, PBL) som innehåller bestämmelser om att bebyggelsemiljön ska utformas med hänsyn till behovet av möjligheter för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga att använda området (2 kap, 4 §) och om enkelt avhjälpna hinder (17 kap. 21 a §) samt lagen (1979:558) om handikappanpassad kollektivtrafik, dels bestämmelserna i diskrimineringslagstiftningen om förbud mot diskriminering i och utanför arbetslivet på grund av funktionshinder och i lagen (1994:749) om handikappombudsmannen.

För att underlätta fri rörlighet inom unionen har ett antal initiativ tagits av EU genom antagande av förordningar med tvingande minimistandard av konsumenträttslig art. Dessa rättsakter ger bl.a. rättigheter för personer med funktionsnedsättning. År 2006 kom den första EG-regleringen som innebär att personer med funktionshinder och personer med nedsatt rörlighet ska skyddas från diskriminering i samband med flygresor (EG nr 1107/2006) och år 2007 antogs en motsvarande förordning (EG nr 1371/2007) för järnvägssektorn. Förordningarna ger även under vissa förutsättningar rätt till assistans i samband med flyg- och tågresor. Förordningarnas krav riktar sig mot ett antal aktörer, exempelvis flygplatser och stationsförvaltare, transportörer, researrangörer och nationella myndigheter. EU planerar även för liknande rättsakter för buss- och fartygsresenärers rättigheter.

Handikappombudsmannen har i en rapport till Diskrimineringskommittén år 2004 *Diskriminering och tillgänglighet* bl.a.

redovisat gällande rätt när det gäller bestämmelser om tillgänglighet. I rapporten redovisas en lång rad författningar som i olika avseenden berör frågor om tillgänglighet. Handikappombudsmannen har i rapporten också gett motiv för att ett diskrimineringskydd för människor med funktionsnedsättning i skäligen utsträckning bör omfatta även missgynnade på grund av brister i tillgänglighet.

Diskrimineringskommittén föreslog i sitt förslag till sammanhållen diskrimineringslag i sitt slutbetänkande (SOU 2006:22) att ett diskrimineringsförbud som avser underlåtenhet att vidta åtgärder för tillgänglighet för personer med funktionshinder skulle införas i diskrimineringslagen. I propositionen *Ett starkare skydd mot diskriminering* (prop. 2007/08:95 s. 95 f.) gör emellertid regeringen den bedömningen att frågan om bristande tillgänglighet för personer med funktionshinder som en form av diskriminering bör beredas ytterligare. I propositionen framhålls att frågan är ytterst komplicerad och att den kräver en fördjupad analys som inte varit möjlig under den tid som stått till förfogande i lagstiftningsärendet. Regeringen avser att skyndsamt låta komplettera Diskrimineringskommitténs överväganden med ytterligare underlag och därefter återkomma till riksdagen.

Enligt bestämmelsen i 17 kap. 21 a § PBL ska i byggnader som innehåller lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser enkelt avhjälpna hinder undanröjas mot lokalernas och platsernas tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga i den utsträckning som följer av föreskrifter meddelade med stöd av lagen. Bestämmelsen tillkom år 2001, och riksdagens och regeringens ambition är att alla enkelt avhjälpna åtgärder ska vara undanröjda senast år 2010. Plan- och byggförordningen (1987:383) innehåller föreskrifter om att Boverket får meddela föreskrifter om handikappanpassning och om krav på undanröjande av enkelt avhjälpna hinder och om undantag från sådana krav. Tämligen utförliga föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpna hinder har utfärdats av Boverket (BFHS 2003:19 HIN 1).

På uppdrag av Miljödepartementet har Boverket gjort uppföljningar av föreskrifterna år 2005 och år 2007. Av en verkställd enkät 2007 framgår att totalt 9 procent av fastighetsägarna åtgärdat de hinder som finns, vilket är en knapp fördubbling jämfört med 2005. Ytterligare 57 procent tror att de kommer att åtgärda det som behövs. Enligt enkäten saknar 50 procent av fastighetsägarna kännedom om föreskrifternas innehåll. Samtidigt uppger 74 procent att de äger och eller förvaltar byggnader eller lokaler dit allmänheten har tillträde. Boverket lämnar i sin rapport om uppföljningen 2007 olika förslag och rekommendationer för att målet att undanröja alla enkelt avhjälpna hinder senast 2010 ska uppnås.

Handikapprörelsen anser att regelverket när det gäller kommunernas ansvar för att lokaler och information blir tillgängliga är svagare än de statliga myndigheternas och behöver skärpas. Också när det gäller tillgängligheten i samband med statlig myndighetsutövning behöver enligt handikapprörelsens mening reglerna i förvaltningslagen, förvaltningsprocesslagen och rättegångsbalken ses över. Reglerna i de senare lagarna behandlas kortfattat i anslutning till artikel 13 tillgång till rättssystemet. Handikapprörelsen anser också att Sverige måste komplettera regelverket rörande tillgängligheten till elektronisk information och service för att Sverige ska kunna sägas följa artikel 9 i konventionen.

Regeringen har hösten 2007 bedömt att arbetet med att nå målen till 2010 behöver intensifieras och bli tydligare. En statssekreterargrupp från berörda departement har tillsatts med uppdrag att ta fram en strategi för att nå målen i handlingsplanen för handikappolitiken. Till statssekreterargruppen finns knuten en interdepartemental arbetsgrupp med tjänstemän inom Regeringskansliet. Strategin omfattar tre områden, nämligen enkelt avhjälpna hinder, tillgänglig kollektivtrafik och en tillgänglig statsförvaltning.

Boverket har i en rapport i oktober 2007 på regeringens uppdrag i juni samma år lämnat förslag till författningsändringar som kan behövas för att förtydliga och underlätta genomförandet av

bestämmelserna om enkelt avhjälpna hinder i 17 kap, 21 a § PBL. I rapporten behandlar Boverket dessutom andra åtgärder än författningsändringar som kan påskynda undanröjandet av enkelt avhjälpna hinder. Rapportens förslag bereds nu i regeringskansliet.

I enlighet med den nationella handlingsplanen för handikappolitiken (prop. 1999/2000:79), som har berörts tidigare (avsnitt 3.1.1, 4.1.2 och 4.2.4), fick Handikappombudsmannen år 2000 resurser för att bilda ett tillgänglighetscenter. Verksamheten har sedan övergått till Handisam. Till mål och åtgärder enligt handlingsplanen hör att statliga myndigheter bör integrera handikapperspektivet i den ordinarie verksamheten. Myndigheterna bör se till att lokaler, verksamhet och information är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Handlingsplaner ska upprättas för detta. En förordning (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av handikappolitiken har utfärdats.

I rapporten *På spåret* om sektorsmyndigheternas arbete mot etappmålen 2007 konstaterar Handisam bl.a. att det inom samtliga sektorsmyndigheter finns ett etablerat arbete med sektorsansvaret. En avgörande förutsättning för arbetets framgång är enligt Handisam att myndigheternas ledning sanktionerar arbetet och tydligt visar att genomförandet av handikappolitiken är en del av verksamheten.

Ytterligare mål och insatser enligt handlingsplanen för handikappolitiken berörs i det följande.

Från handikapprörelsens sida hade man särskilt välkomnat Diskrimineringskommitténs förslag om att underlåtenhet att vidta skäliga åtgärder för tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning ska regleras som en form av diskriminering. I propositionen med förslag till ny diskrimineringslag har dock som framgått tidigare regeringen gjort bedömningen att frågan behöver beredas ytterligare. Kommitténs förslag ska enligt regeringen kompletteras med ytterligare underlag skyndsamt.

Beslutet har av handikapprörelsens företrädare mötts med stor besvikelse. Den oavgjorda lagstiftningsfrågan på denna

punkt kan dock enligt utredarens mening inte anses stå i vägen för ett godkännande av konventionen.

Att bristande tillgänglighet utestänger personer med funktionsnedsättning står som utredaren ser det i strid med inte bara kraven i artikel 9 utan också med krav och åtaganden i flera andra artiklar i konventionen. Sammantaget får dock Sverige anses arbeta väl för att uppfylla de krav som ställs om tillgänglighet, även om de uppställda målen ännu i olika avseenden är långt från uppfyllda. De lagar och övriga författningar som vi har i dag har dock enligt utredarens mening inte sådana brister när det gäller kraven på tillgänglighet i olika avseenden att de bör hindra en ratificering av konventionen.

4.4 Rätten till liv, frihet och personlig säkerhet

4.4.1 Artikel 10 Rätten till liv

Konventionsstaterna bekräftar åter att varje människa har en inneboende rätt till livet och ska vidta alla åtgärder som behövs för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning verkligen får åtnjuta denna rätt på samma villkor som andra.

4.4.2 Artikel 11 Risksituationer och humanitära nödlägen

I enlighet med sina åtaganden enligt internationell rätt, innefattande den internationella humanitära rätten och de mänskliga rättigheterna, ska konventionsstaterna vidta alla åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa skydd och säkerhet för personer med funktionsnedsättning som är i risksituationer, däribland väpnad konflikt, humanitära nödlägen och naturkatastrofer.

4.4.3 Svenska förhållanden

I svensk rätt är det en självklarhet att personer med funktionsnedsättning liksom alla andra har en inneboende rätt till livet och att lagen ska trygga den rätten för alla. Det är lika självklart att staten ger skydd och säkerhet för personer med funktionsnedsättning som befinner sig i risksituationer. Artiklarna 10 och 11 som behandlar dessa saker ställer sig Sverige helt bakom.

4.4.4 Artikel 12 Likhet inför lagen

Konventionsstaterna bekräftar i *punkt 1* åter att personer med funktionsnedsättning har rätt att i alla sammanhang bli erkända som personer i lagens mening och ska enligt *punkt 2* erkänna att personer med funktionsnedsättning åtnjuter rättskapacitet på samma villkor som andra i alla hänseenden. *Punkt 3* föreskriver att konventionsstaterna ska vidta ändamålsenliga åtgärder för att erbjuda personer med funktionsnedsättning tillgång till det stöd de kan behöva för att utöva sin rättskapacitet.

Konventionsstaterna ska enligt *punkt 4* säkerställa alla åtgärder som hänför sig till utövandet av rättskapacitet tillgodose en ändamålsenlig och verksam garanti för att förhindra missbruk i enlighet med de mänskliga rättigheterna. Sådana garantier ska säkerställa att åtgärder som hänför sig till utövandet av rättskapacitet respekterar personens rättigheter, önskemål och preferenser, är fria från motstridiga intressen och otillbörlig inverkan, är proportionella och anpassade till personens förhållanden, sätts in under kortast möjliga tid samt är föremål för regelbunden översyn av en behörig, oberoende och opartisk myndighet eller ett rättsligt organ. Garantierna ska stå i proportion till den grad sådana åtgärder inverkar på personens rättigheter och intressen.

Med förbehåll för bestämmelserna i artikeln ska konventionsstaterna enligt *punkt 5* vidta alla ändamålsenliga och effektiva åtgärder för att säkerställa lika rätt för personer med funktionsnedsättning att äga eller arva egendom, kontrollera sina egna

ekonomiska angelägenheter och ha lika tillgång till banklån, hypotekslån och andra former av finansiella krediter och ska säkerställa att personer med funktionsnedsättning inte godtyckligt berövas sin egendom.

4.4.5 Svenska förhållanden

Enligt svensk rätt är det en självklarhet att människor med funktionsnedsättning åtnjuter samma rättskapacitet som andra. För människor med psykiska funktionsnedsättning finns det olika former av stöd för att utnyttja rättskapaciteten. Bestämmelser om detta finns främst i 11 kap. föräldrabalken om god man och förvaltare. Handikapprörelsen har framhållit att dessa bestämmelser kan behöva ses över så att det tydligt framgår att ett förvaltarskap ska ersättas med godmanskap eller annan mer ingripande hjälp när den enskilde inte längre behöver förvaltare.

Lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård innehåller strikta regler om tvångsvård av den som på grund av allvarlig psykisk störning under en begränsad tid behöver sådan vård och om rätten att få en stödperson samt offentligt biträde vid rättegång. De nämnda bestämmelserna ger den som behöver hjälp och stöd för att utöva sin rättskapacitet ett tillfredsställande skydd och stöd. De innebär också verksamma garantier av det slag som i övrigt avses i artikeln, även om tillämpningen av tvångsbestämmelserna av och till ifrågasätts. Det finns heller inte i svensk rätt något som inskränker rätten för personer med funktionsnedsättning att äga eller arva egendom eller – frånsett de nämnda bestämmelserna i föräldrabalken – något som i övrigt begränsar deras möjligheter att kontrollera sina egna ekonomiska angelägenheter.

Nuvarande svenska lagregler tillgodoser enligt utredarens mening de krav som konventionen ställer.

4.4.6 Artikel 13 Tillgång till rättssystemet

Konventionsstaterna ska enligt *punkt 1* säkerställa effektiv tillgång till rättssystemet för personer med funktionsnedsättning på samma villkor som för andra, däribland genom att erbjuda dem processuella och åldersrelaterade anpassningar för att underlätta en verksam roll för dem som direkta och indirekta deltagare, inklusive som vittnen, i alla rättsliga förfaranden, innefattande i det undersökande skedet och i andra tidiga skeden.

För att medverka till att säkerställa effektiv tillgång till rättssystemet för personer med funktionsnedsättning, ska enligt *punkt 2* konventionsstaterna främja ändamålsenlig utbildning för dem som arbetar inom rättsväsendet, innefattande polisiär personal och fängelsepersonal.

4.4.7 Svenska förhållanden

När det gäller att trygga den faktiska tillgången till rättssystemet för personer med funktionsnedsättning på samma villkor som för andra kan erinras om rättegångsbalkens bestämmelser om att envar kan vara part i rättegång och att var och en som inte är part i målet får höras som vittne. För den som behöver stöd för att utöva sina rättigheter finns bestämmelser om ställföreträdare och rättegångsombud, rätt till offentligt biträde samt rättshjälp liksom, i brottmål, rätt till målsägandebiträde. I fråga om den som är allvarligt hörsel- eller talskadad kan tolk anlitas för att biträda rätten. Enligt förvaltningslagen (1986:223) – som gäller för polisen liksom för alla andra myndigheter och också domstolarnas handläggning av förvaltningsärenden – bör myndigheten anlita tolk när någon inte behärskar svenska eller är allvarligt hörsel- eller talskadad. All personal inom rättsväsendet får utbildning i dessa frågor.

Handikapprörelsen anser att medvetandehöjande insatser måste vidtas för rättsprocessens olika aktörer för att trygga tillgången till rättssystemet. Det rättsskydd som finns i dag är också

bristfälligt. Det täcker oftast inte tvister som rör arbetsrätt eller förvaltningsärenden, vilket särskilt kan drabba personer med funktionsnedsättning. Enligt handikappreelsen behöver rätts-hjälpen utvecklas för att säkerställa den faktiska tillgången till rättsprocessen.

Även om det skulle finnas brister framför allt i tillämpningen av de nuvarande reglerna, är dessa enligt utredarens uppfattning inte av den arten att de bör hindra ett godkännande av konventionen när det gäller tillgången till rättssystemet.

4.4.8 Artikel 14 Frihet och personlig säkerhet

Konventionsstaterna ska enligt *punkt 1* säkerställa att personer med funktionsnedsättning på samma villkor som andra

- a) åtnjuter rätt till frihet och personlig säkerhet,
- b) inte berövas sin frihet olagligen eller godtyckligt och att varje frihetsberövande sker i enlighet med lagen samt att förekomst av funktionsnedsättning inte i något fall ska rättfärdiga frihetsberövande.

Punkt 2 föreskriver att konventionsstaterna ska säkerställa att, om personer med funktionsnedsättning berövas sin frihet genom något förfarande, är de på samma villkor som andra berättigade till garantier i enlighet med de mänskliga rättigheterna och ska behandlas i enlighet med syftena och principerna i konventionen, däribland genom erbjudande av skälig anpassning.

4.4.9 Svenska förhållanden

Också när det gäller bestämmelserna om frihet och personlig säkerhet innebär svensk lagstiftning garantier för att personer med funktionsnedsättning på samma villkor som andra åtnjuter rätt till frihet och personlig säkerhet, att de inte berövas sin frihet olagligen eller godtyckligt och att enbart förekomst av funktionsnedsättning inte rättfärdigar frihetsberövande. Om perso-

ner med funktionsnedsättning berövas sin frihet genom något förfarande, är de på samma villkor som andra berättigade till garantier i enlighet med internationella lagar om mänskliga rättigheter och behandlas i enlighet med syftena och principerna i konventionen.

Människor med allvarlig psykisk störning kan under vissa förutsättningar ges tvångsvård enligt lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård. Denna lag liksom lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård för personer som begått brott och som har en allvarlig psykisk störning är föremål för en mer eller mindre ständig översyn. Detsamma kan sägas om den psykiatriska vården i stort. Handikapprörelsen har pekat på att brister inom den psykiatriska vården kan leda till att människor hamnar i en situation där tvångsvård måste tillgripas. Det innebär i sådana fall en kränkning av konventionens bestämmelser.

Brister i tillämpningen av den psykiatriska tvångslagstiftningen bör uppmärksammas vid den uppföljning som görs av bl.a. Socialstyrelsen, och de bör beaktas vid den översyn som sker av lagstiftningen mer eller mindre fortlöpande. Se också anteckningar om detta i avsnitt 4.5.6. Det har dock enligt utredarens uppfattning inte framkommit att bristerna är av sådan art eller omfattning att de bör hindra en ratificering av konventionen.

4.5 Rätt att inte utsättas för tortyr, våld eller övergrepp samt skydd för den personliga integriteten

4.5.1 Artikel 15 Rätt att inte utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning

Ingen får enligt *punkt 1* utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Särskilt får ingen

utan sitt fria samtycke utsätts för medicinska eller vetenskapliga experiment.

I *punkt 2* föreskrivs att konventionsstaterna ska vidta alla effektiva lagstiftnings-, administrativa, rättsliga och andra åtgärder för att förhindra att personer med funktionsnedsättning, lika litet som andra personer, utsätts för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

4.5.2 Svenska förhållanden

När det gäller rätten enligt artikel 15 att inte utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning kan till en början sägas att den svenska regeringsformen föreskriver att dödsstraff inte får förekomma och att varje medborgare är skyddad mot kroppsstraff. Han eller hon är därjämte skyddad mot tortyr och mot medicinsk påverkan i syfte att framtvinga eller hindra yttranden. Varje medborgare är enligt regeringsformen vidare gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppligt ingrepp även i andra fall och skyddad mot frihetsberövande.

Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna – som gäller som lag i Sverige – innehåller i artiklarna 2–5 en rad bestämmelser om rätt till liv, förbud mot tortyr, förbud mot slaveri och tvångsarbete och rätten till frihet och säkerhet.

Sverige ställer sig helt bakom kraven i artikel 15.

4.5.3 Artikel 16 Rätt att inte utsättas för utnyttjande, våld eller övergrepp

Enligt *punkt 1* ska konventionsstaterna vidta alla ändamålsenliga lagstiftnings-, administrativa, sociala, utbildnings- och andra åtgärder för att skydda personer med funktionsnedsättning, såväl inom som utom hemmet, mot alla former av utnyttjande, våld och övergrepp, däribland hänsyn till om det är könsrelaterat.

Konventionsstaterna ska enligt *punkt 2* även vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att förhindra alla former av utnyttjande, våld och övergrepp bl.a. genom att säkerställa ändamålsenliga former av könsanpassad och åldersanpassad assistans och stöd till personer med funktionsnedsättning och deras familjemedlemmar och vårdare, inklusive genom att tillhandahålla information och utbildning om hur man undviker, känner igen och rapporterar förekomst av utnyttjande, våld eller övergrepp. Konventionsstaterna ska säkerställa att skyddet tar hänsyn till ålders- köns- och funktionshindersaspekterna.

För att förhindra alla former av utnyttjande, våld och övergrepp ska vidare enligt *punkt 3* konventionsstaterna säkerställa att alla anläggningar och program som är avsedda för personer med funktionsnedsättning effektivt övervakas av självständiga myndigheter.

Punkt 4 föreskriver att konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att främja fysisk, kognitiv och psykologisk återhämtning, rehabilitering och social återanpassning för personer med funktionsnedsättning som är utsatta för någon form av utnyttjande, våld eller övergrepp, däribland genom att tillhandahålla skydd. Återhämtningen och återanpassningen ska ske i en omgivning som främjar personernas hälsa, välfärd, självaktning, värdighet och självständighet och tar hänsyn till de behov som betingas av kön och ålder.

Slutligen anges i *punkt 5* att konventionsstaterna ska införa effektiv lagstiftning och ändamålsenliga riktlinjer, bl.a. lagstiftning och riktlinjer som är inriktade på kvinnor och barn, för att säkerställa att fall av utnyttjande, våld och övergrepp mot personer med funktionsnedsättning identifieras, utreds och, i förekommande fall, lagförs.

4.5.4 Svenska förhållanden

Mot kraven i artikel 16 på lagstiftningsåtgärder m.m. mot alla former av utnyttjande, våld och övergrepp svarar bland annat

bestämmelser i brottsbalkens tredje, fjärde och sjätte kapitel om brott mot liv eller hälsa, frihet och frid samt om sexualbrott. Bestämmelserna gäller till skydd för alla människor. Som en försvårande omständighet vid bedömningen av brottets straffvärde anges i 29 kap. 2 § 3 p. brottsbalken att den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller särskilda svårigheter att värja sig. En särskild lag (1982:316) föreskriver förbud mot könsstympling av kvinnor. Enligt lagen (1988:688) om besöksförbud får förbud meddelas för en person att besöka eller på annat sätt ta kontakt med en annan person eller att följa efter denna person.

En lag (1998:150) om allmän kameraövervakning syftar till att förebygga brott, förhindra olyckor och därmed jämförliga ändamål.

Socialtjänstlagen (SoL) innehåller en rad bestämmelser till skydd och stöd för barn och unga och för människor med funktionsnedsättning. Särskilda bestämmelser föreskriver att var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd bör anmäla detta till nämnden. För myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom m.fl. gäller en skyldighet att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. En annan bestämmelse i SoL föreskriver en skyldighet för den som är verksam inom omsorger om äldre människor eller människor med funktionshinder att anmäla ett allvarligt missförhållande i omsorgerna om en enskild person.

Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) ger bl.a. rätt till insatser för särskilt stöd och service i form av biträde av personlig assistent, ledsagarservice och biträde av kontaktperson. Socialstyrelsen har meddelat föreskrifter och allmänna råd i anknytning till lagstiftningen.

Brottsförebyggande rådet (Brå) har i en rapport 2007:26 *Våld mot personer med funktionshinder* presenterat en kunskapsöversikt. Att ha ett funktionshinder kan enligt rapporten innebära en ökad risk för att utsättas för våld, inklusive upprepat våld, och

även att vara en omständighet som kan fördjupa konsekvensen av att bli utsatt. Funktionshinder kan också försvåra för de utsatta att synliggöra våldet genom att berätta och anmäla brott till polisen. Brå redovisar olika förslag som syftar till att förebygga våld mot personer med funktionsnedsättning. När det gäller insatser inom rättsväsendet bedömer BRÅ att en diskussion angående jämlikhet inför lagen utifrån olika förutsättningar vore värdefull, inte minst mot bakgrund av artiklarna 13 och 16 i denna konvention.

I avsnitt 4.2.4 har redovisats en *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*. I handlingsplanen konstateras att till de särskilt utsatta grupperna hör kvinnor med funktionshinder, och det presenteras också särskilda åtgärder för denna grupp.

Det pågår kontinuerligt ett arbete med att följa upp den lagstiftning vi har i Sverige på de områden som berörs av artikel 16. I avsnitt 4.2.6 har nämnts den utredning som resulterat i betänkandet *Samordnad och tydlig tillsyn av socialtjänsten* (SOU 2007:82), vars förslag efter avslutad remissbehandling kommer att beredas vidare inom Regeringskansliet. Ett annat exempel är den utredning som tillsatts i december 2007 för att göra en *Översyn av bestämmelserna till skydd och stöd för barn och unga i socialtjänstlagen (2001:453, SoL) och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)*. I utredningsuppdraget ingår att ta ställning till om reglerna om utredning av barns förhållanden behöver kompletteras, om reglerna för uppföljning av insatser behöver förbättras och vilken kompetens som behövs för att arbeta inom den sociala barn- och ungdomsvården. Utredningen gäller alla barn och unga och givetvis också de med funktionsnedsättning.

Slutligen finns ytterligare ett exempel på en utredning som har till uppgift att se över den lagstiftning som berörs av denna artikel. Den s.k. Stalkningsutredningen har i uppdrag att se över vilka skyddsåtgärder som är lämpligast för att förstärka skyddet för personer som utsätts för hot eller förföljelse. Utredningen ska bl.a. se om man kan använda besöksförbud på ett bättre sätt,

lämna förslag på en rättslig lösning som gör att man kan kontrollera besöksförbud med elektronisk övervakning och analysera straffbestämmelsernas tillämplighet vid upprepade trakasserier och förföljelser (stalkning) och överväga om lagstiftningen bör förändras för att förstärka skyddet vid stalkning. Uppdraget ska redovisas senast den 30 september 2008.

4.5.5 Artikel 17 Skydd för den personliga integriteten

Alla personer med funktionsnedsättning har enligt denna artikel rätt till respekt för sin fysiska och psykiska integritet på samma villkor som andra.

4.5.6 Svenska förhållanden

Det skydd för medborgarnas fri- och rättigheter som föreskrivs i regeringsformen och följer av annan svenska lagstiftning gäller alla på samma villkor. I Sverige ställer vi oss självklart bakom den rätt till respekt för fysisk och psykisk integritet som artikeln uttalar när det gäller alla personer med funktionsnedsättning.

Lagarna (1991:1128) om psykiatrisk vård (LPT) och (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård (LRV) ger möjligheter att på olika sätt inskränka rättigheterna för människor med psykisk funktionsnedsättning. Sådana inskränkningar är kringgärdade av strikta regler och kan underkastas prövning av domstol.

Även inom vården måste regler som medger intrång i människors privatliv vara så få som möjligt och innebära så små inskränkningar som möjligt. Det är även av stor vikt att tillämpningen av lagarna följs upp noga. Socialstyrelsen har 2007 fått i uppdrag att följa upp hur reglerna om att inskränka en patients rätt att använda mobiltelefoner och andra elektroniska kommunikationstjänster, som har införts under senare år, tillämpas i vården. I samband med ett förslag om att införa en ny vårdform – öppen psykiatrisk tvångsvård i LPT och LRV – aviseras även

uppdrag till Socialstyrelsen att följa upp lagstiftningen i olika avseenden. Även en översyn av hela LPT har aviserats. Prop. 2007/08:70.

4.6 Rätt till fri rörlighet och att leva ett självständigt liv

4.6.1 Artikel 18 Rätt till fri rörlighet och till ett medborgarskap

Enligt *punkt 1* ska konventionsstaterna erkänna rätten för personer med funktionsnedsättning till fri rörlighet, frihet att välja bosättningsort och till ett medborgarskap på samma villkor som andra, bl.a. genom att säkerställa att personer med funktionsnedsättning

- a) har rätt att förvärva och ändra medborgarskap och att inte fräntas denna godtyckligt eller på grund av funktionsnedsättning,
- b) på grund av funktionsnedsättning inte berövas sin rätt att erhålla, äga eller använda dokumentation om sitt medborgarskap eller annan identitetsdokumentation eller sin rätt att utnyttja de gällande förfarandena, exempelvis immigrationsförfaranden, som kan behövas för att underlätta utövande av rätten till fri rörlighet,
- c) har frihet att lämna vilket land som helst, även sitt eget, samt
- d) inte godtyckligt eller på grund av funktionsnedsättning berövas rätten att resa in i sitt eget land.

I *punkt 2* föreskrivs att barn med funktionsnedsättning ska registreras omedelbart efter födelsen och ska ha rätt från födelsen till ett namn, rätt att förvärva medborgarskap och, så långt som det är möjligt, rätt att få vetskap om och bli omvårdade av sina föräldrar.

4.6.2 Svenska förhållanden

Regeringsformen föreskriver (i 2 kap. 7 §) att ingen medborgare får landsförvisas eller hindras att resa in i riket. Ingen medborgare som är eller har varit bosatt i riket får heller berövas sitt medborgarskap i annat fall än då han samtidigt, efter uttryckligt samtycke eller genom att inträda i allmän tjänst, blir medborgare i en annan stat. Varje medborgare är tillförsäkrad frihet att förflytta sig inom riket och att lämna detta.

I lagen (2001:82) om svenskt medborgarskap regleras förutsättningarna för förvärv av svenskt medborgarskap vid födelsen, genom adoption, genom föräldrarnas äktenskap, genom anmälan och efter ansökan (naturalisation). I lagen regleras vidare förlust av svenskt medborgarskap och befrielse från svenskt medborgarskap. I regelverket görs inga undantag på grund av funktionsnedsättning eller liknande omständighet. Passlagen (1987:302) föreskriver en rätt för svensk medborgare att på ansökan erhålla vanligt pass. Detta får endast återkallas på grunder som anges i lagen. Några särbestämmelser för t.ex. personer med funktionsnedsättning finns inte.

Folkbokföringslagen (1991:481) föreskriver att ett barn som föds levande här i landet ska folkbokföras om modern är folkbokförd eller om fadern är folkbokförd och vårdnadshavare. Även ett barn som föds levande utom landet av en kvinna som är folkbokförd ska folkbokföras. Även den som flyttar in i landet ska under vissa förutsättningar folkbokföras. För varje folkbokförd person fastställs ett personnummer som identitetsbeteckning. Namnlagen (1982:670) har föreskrifter om förvärv av efternamn vid födseln och att varje barn ska ges ett eller flera förnamn som ska anmälas inom tre månader från födseln till Skatteverket. Reglerna gäller alla barn utan åtskillnad.

Det kan tilläggas att även om det föreligger formella förutsättningar för fri rörlighet, och rätten till detta t.o.m. är garanterade i lag, är det utredarens uppfattning att personer med funktionsnedsättning rent praktiskt kan ha svårigheter att röra sig lika fritt som andra. Det handlar då om brister i den fysiska mil-

jön och att transportmedlen inte alltid är så tillgängliga som önskvärt.

Handikapprörelsen har för sin del också påpekat att olika praxis i landets kommuner att bevilja bostadsanpassning, stöd och service kan innebära faktiska hinder mot den fria rörligheten för personer med funktionsnedsättning.

4.6.3 Artikel 19 Rätt att leva självständigt och att delta i samhället

Konventionsstaterna erkänner lika rätt för alla personer med funktionsnedsättning att leva i samhället med lika valmöjligheter som andra personer och ska vidta effektiva och ändamålsenliga åtgärder för att underlätta att personer med funktionsnedsättning fullt åtnjuter denna rätt och deras fulla inkludering och deltagande i samhället, bl.a. genom att säkerställa att

- a) personer med funktionsnedsättning har möjlighet att välja sin bostadsort och var och med vem de vill leva på samma villkor som andra och inte är tvungna att bo i särskilda boendeformer,
- b) personer med funktionsnedsättning har tillgång till olika former av samhällsservice både i hemmet och inom särskilt boende och till annan service, bl.a. sådant personligt stöd som är nödvändigt för att stödja boende och deltagande i samhället och för att förhindra isolering och avskildhet från samhället, samt
- c) samhällsservice och anläggningar avsedda för allmänheten är tillgängliga på samma villkor för personer med funktionsnedsättning och svarar mot deras behov.

4.6.4 Svenska förhållanden

Som framgått av avsnitt 4.6.2 finns det inget i svensk lagstiftning som hindrar människor med funktionsnedsättning från att välja

sin bosättningsort och sitt sätt att leva. En funktionsnedsättning kan emellertid som sådan innebära begränsningar. De är då viktigt att kunna konstatera att dagens lagstiftning – SoL och LSS – föreskriver att kommunerna ska inrätta bostäder med särskild service eller särskilt anpassade bostäder för människor som möter betydande svårigheter i sin livsföring eller annars behöver sådan hjälp. Dessa möjligheter till samhällsservice bygger helt på att den enskilde samtycker till valet av bostadsform. Detsamma gäller de former av personligt stöd som är nödvändiga för att stödja boendet och motverka isolering och avskildhet från samhället. Som framgått av avsnitt 4.3.4 görs också stora ansträngningar för att överallt göra samhällsservice och anläggningar avsedda för allmänheten tillgängliga för personer med funktionsnedsättning.

Handikapprörelsen påpekar att det i praktiken finns en mängd hinder som leder till att alla människor inte kan utnyttja sin rätt att välja boende och bosättningsort. Det behövs ett ökat statligt stöd för att öka tillgängligheten för äldre och personer med funktionsnedsättning i de äldre delarna av bostadsbeståndet. Olika praxis i kommunerna leder till att en person som har stöd enligt LSS i en kommun men som vill byta bosättningsort inte kan vara säker på att få samma eller ens liknande stöd av den nya kommunen. Man vill också att regelverket förtydligas så att ”smyginstitutionalisering” förhindras.

Även om ännu mycket återstår att göra, finns det enligt utredarens uppfattning inget hinder från svenska sida mot att godkänna åtagandena i artikel 19.

4.6.5 Artikel 20 Personlig rörlighet

Konventionsstaterna ska vidta effektiva åtgärder för att säkerställa personlig rörlighet med största möjliga oberoende för personer med funktionsnedsättning, bl.a. genom att

- a) underlätta personlig rörlighet för personer med funktionsnedsättning på det sätt och vid den tid de själva väljer och till överkomlig kostnad,
- b) underlätta tillgång för personer med funktionsnedsättning till hjälpmedel av kvalitet och andra former av assistans och annan personlig service, inklusive genom att göra dem åtkomliga till rimlig kostnad,
- c) erbjuda personer med funktionsnedsättning och berörd personal utbildning i rörelseteknik, samt
- d) uppmuntra tillverkare av hjälpmedel att beakta alla aspekter av förflyttningsbehov för personer med funktionsnedsättning.

4.6.6 Svenska förhållanden

I Sverige har vi kommit relativt långt med att tillhandahålla hjälpmedel av typen rollator och rullstol åt dem som på grund av en funktionsnedsättning behöver hjälpmedel för att underlätta personlig rörlighet. Lagstiftningen och landstingens ersättningsregler svarar för att hjälpmedlen kan ges till överkomlig kostnad. Det finns också tillgång till ledsagarservice och andra former av assistans och personlig service till rimlig kostnad. Landstingen erbjuder även både personer med funktionsnedsättning och berörd personal utbildning i rörelseteknik.

Hjälpmedelsinstitutet är ett nationellt kunskapscentrum inom området hjälpmedel och tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. Institutets huvudmän är staten och Sveriges Kommuner och Landsting. Verksamheten omfattar provning och upphandling av hjälpmedel, forskning och utveckling, utredningsverksamhet, utbildning och kompetensutveckling, internationell verksamhet och information. Handikapprörelsen påtalar att begränsningar i val av rullstol, rollatorer m.m. orsakar problem. Ett annat problem är enligt handikapprörelsen kostnaderna för hjälpmedel, se vidare avsnitt 4.9.4.

De krav som ställs i artikel 20 om personlig rörlighet får anses uppfyllda eller vara på väg att bli uppfyllda i Sverige.

4.7 Yttrandefrihet och respekt för privatlivet

4.7.1 Artikel 21 Yttrandefrihet och åsiktsfrihet samt tillgång till information

Konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning kan utöva yttrandefriheten och åsiktsfriheten, inklusive friheten att söka, ta emot och sprida uppgifter och idéer på samma villkor som andra och genom alla former av kommunikation som de själva väljer enligt definitionen i artikel 2, däribland genom att

- a) utan dröjsmål och extra kostnader förse personer med funktionsnedsättning med information som är avsedd för allmänheten i tillgängligt format och teknologi anpassad för olika funktionshinder,
- b) godta och underlätta användning i offentliga sammanhang av teckenspråk, punktskrift, förstorande och alternativ kommunikation och alla andra tillgängliga medel, former och format för kommunikation som personer med funktionsnedsättning själva valt,
- c) uppmana enskilda leverantörer av tjänster till allmänheten, däribland genom Internet, att erbjuda information och service i tillgängliga och användbara format för personer med funktionsnedsättning,
- d) uppmuntra massmedierna, däribland leverantörer av information genom Internet, att göra sina tjänster tillgängliga för personer med funktionsnedsättning, samt
- e) erkänna och främja användning av teckenspråk.

4.7.2 Svenska förhållanden

I Sverige är enligt 2 kap. 1 § regeringsformen varje medborgare tillförsäkrad yttrandefrihet gentemot det allmänna. Yttrandefriheten innebär frihet att i tal eller skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor. I yttrandefrihetsgrundlagen är vidare varje medborgare gentemot det allmänna tillförsäkrad rätt att i olika medier uttrycka tankar, åsikter och känslor och i övrigt lämna uppgifter i vilket ämne som helst.

Handikappombudsmannen gav 2003 ut *Riktlinjer för en statlig statsförvaltning*. År 2007 gjorde den nya myndigheten Handisam en uppdatering av dessa med titeln *Riv hindren – Riktlinjer för tillgänglighet Enligt förordning 2001:526 om statliga myndigheters ansvar för genomförande av handikappolitiken*. I riktlinjerna konstateras att alla människor ska kunna kommunicera med myndigheten och ta del av dess information. I detta avsnitt av riktlinjerna beskrivs vilka krav som ställs inom sex områden: skriftlig information, webbplats och e-tjänster, film och TV/video, telefonsamtal, korrespondens och meddelanden samt möten och konferenser.

I regeringens skrivelse till riksdagen i mars 2006 Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken (Skr.2005/06:110) behandlas IT, elektriska kommunikationer och post. Som sammanfattning och slutsats uttalar regeringen (s. 78):

Ur handikappolitisk synpunkt är det viktigt att uppmärksamma de förändringar som pågår som en följd av framväxten av IT-samhället. Nya former för informationsinhämtning och kommunikationsmönster skapar möjligheter till ökad delaktighet för personer med funktionsnedsättning, men riskerar också att verka utestängande för vissa personer med funktionshinder. I den IT-politiska propositionen som riksdagen antog i januari 2006 läggs stor tonvikt vid vissa särskilda åtgärder för funktionshindrades delaktighet i informationssamhället, bl.a. fortsatta försök med teckentolkning via mobiltelefon.

Utvecklingen inom detta område är i hög grad präglad av internationella processer. Samarbetet inom ramen för EU är därför betydelsefullt. Regeringen bedömer att det pågående arbetet i linje med Lissabonstrategin kan bidra till att Europa på sikt blir ett hållbart informationssamhälle för alla.

Som framgått har frågorna om möjligheterna för personer med olika former av funktionsnedsättning att lämna och ta emot information hög prioritet i det handikappolitiska arbetet i Sverige.

4.7.3 Artikel 22 Respekt för privatlivet

Enligt *punkt 1* får ingen person med funktionsnedsättning, utan avseende på bostadsort eller boendeförhållanden, utsättas för ett godtyckligt eller olagligt ingripande i sitt privatliv, familjeliv, hem eller sin korrespondens eller annan typ av kommunikation eller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende. Personer med funktionsnedsättning har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.

Punkt 2 föreskriver att konventionsstaterna ska skydda sekretessen för personuppgifter och uppgifter om hälsa och rehabilitering för personer med funktionsnedsättning på samma villkor som för andra.

4.7.4 Svenska förhållanden

Den svenska regeringsformen skyddar medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter. Några av dessa fri- och rättigheter får i viss utsträckning begränsas genom lag. Godtyckligt eller olagligt ingripande i den enskildes privatliv, familjeliv, hem m.m. som denna artikel vill skydda medborgarna mot får därför inte förekomma i Sverige. Detta lagliga skydd gäller givetvis alla medborgare oavsett om de har funktionsnedsättning av något slag eller inte. Sekretesslagen (1980:100) innebär ett skydd för sekretessen av personuppgifter och uppgifter om hälsa och reha-

bilitering för personer med funktionsnedsättning på samma villkor som för andra. Samma skydd gäller enligt den särskilda personuppgiftslagen (1998:204) och de särskilda personuppgiftslagar som har meddelats på olika områden i anslutning till denna.

4.7.5 Artikel 23 Respekt för hem och familj

Enligt *punkt 1* ska konventionsstaterna vidta effektiva och ändamålsenliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av personer med funktionsnedsättning i alla frågor som gäller äktenskap, familj, föräldraskap och personliga förbindelser på samma villkor som för andra för att säkerställa att

- a) rätten erkänns för alla personer med funktionsnedsättning i giftasvuxen ålder att ingå äktenskap och bilda familj på grundval av de blivande makarnas fria och fulla samtycke,
- b) rätten erkänns för personer med funktionsnedsättning att fritt och under ansvar bestämma antalet barn och tidsrymden mellan havandeskapen och att ha tillgång till åldersanpassad information, preventivmedel och familjplanering samt tillhandahållande av de medel som behövs för att de ska kunna utöva denna rättighet,
- c) personer med funktionsnedsättning, även barn, får behålla sin fertilitet på samma villkor som andra.

Konventionsstaterna ska vidare enligt *punkt 2* säkerställa personer med funktionsnedsättning rättigheter och skyldigheter när det gäller förmyndarskap eller godmanskap för barn, vårdnad om barn och adoption eller liknande, om sådana begrepp förekommer i nationell lag, varvid dock barnets bästa alltid främst ska beaktas. Konventionsstaterna ska lämna ändamålsenligt stöd till personer med funktionsnedsättning i utövandet av deras ansvar för barnens fostran.

Enligt *punkt 3* ska konventionsstaterna säkerställa att barn med funktionsnedsättning har lika rättigheter i familjelivet. För att förverkliga dessa rättigheter och för att förhindra att barn med funktionsnedsättning göms undan, överges, försummas och

avskiljs ska konventionsstaterna åta sig att lämna tidig och allsidig information, service och stöd till barn med funktionsnedsättning och till deras familjer.

Punkt 4 föreskriver att konventionsstaterna ska säkerställa att ett barn inte skiljs från sina föräldrar mot deras vilja, utom i de fall då behöriga myndigheter, som är underställda rättslig överprövning i enlighet med tillämplig lag och tillämpliga förfaranden, finner att sådant åtskiljande är nödvändigt för barnets bästa. Ett barn ska inte i något fall skiljas från sina föräldrar på grund av barnets eller den ena eller båda föräldrarnas funktionsnedsättning.

Enligt *punkt 5*, slutligen, ska konventionsstaterna, om de närmast anhöriga inte är i stånd att ta hand om ett barn med funktionsnedsättning, vidta alla åtgärder för att erbjuda alternativ omsorg inom den utvidgade familjen och, i avsaknad av sådan, placering i familjeliknande miljö i samhället.

4.7.6 Svenska förhållanden

Den svenska lagstiftningen gör inga undantag för personer med funktionsnedsättning i frågor som gäller äktenskap, familj, föräldraskap och personliga förbindelser. Kraven i *punkt 1* om rätt att ingå äktenskap i giftasvuxen ålder och bilda familj, bestämma antalet barn, ha tillgång till information om familjeplanering och att få behålla sin fertilitet på samma villkor som andra överensstämmer med de svenska rättsreglerna. Handikapprörelsen efterlyser dock en struktur när det gäller familjeplanering och sexualupplysning för var information finns att hämta för personer med olika behov.

Punkt 2. I den svenska lagstiftningen är det också säkerställt att människor med funktionsnedsättning har rättigheter och skyldigheter när det gäller förmynderskap eller godmanskap för barn, vårdnad om barn och adoption. Av 6 kap. 2 a § föräldrabalken framgår att barnets bästa ska komma i främst rummet vid avgörande enligt kapitlet av alla frågor som rör vårdnad, boende

och umgänge. I 1 kap. 2 § socialtjänstlagen (SoL) föreskrivs att när åtgärder rör barn ska det särskilt beaktas vad hänsynen till barnet bästa kräver. I 6 kap.14 § föräldrabalken hänvisas till bestämmelser i SoL om rätten för barn och vårdnadshavare att få stöd och hjälp hos socialnämnden. Socialnämnden förmedlar kontakter med andra rådgivande samhällsorgan. När det gäller personer med vissa funktionsnedsättningar är landstinget skyldigt att lämna rådgivning och annat personligt stöd som ställer krav på särskild kunskap om problem och livsbetingelser för personer med stora och varaktiga funktionsnedsättningar.

När det gäller adoption understryker handikapprörelsen vikten av att bekämpa negativa attityder, fördomar och bristande kunskap om olika människors möjligheter och förutsättningar inom socialnämnderna och andra berörda organ. I fråga om ansvaret för barns fostran är visserligen gällande lagar tillräckliga men teori och praktik stämmer enligt handikapprörelsen inte överens, vilket leder till att familjer med familjemedlem med funktionsnedsättning inte får tillräckligt skydd av samhället.

Beträffande bestämmelsen i *punkt 3* kan hänvisas till den inledande bestämmelsen i föräldrabalkens kapitel om vårdnad, boende och umgänge. Där föreskrivs att barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn ska behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.

I 5 kap. 1 § SoL läggs också fast omfattande skyldigheter för socialnämnden att verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden och bl.a. i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet. Alla barn i Sverige kallas efter födelse och hemkomst till barnavårdscentral eller motsvarande för regelbunden kontroll. Föräldrarna får i samband därmed råd och stöd för barnets skötsel.

Punkt 4. I föräldrabalken och i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) är det noga reglerat under

vilka förutsättningar ett barn får skiljas från sina föräldrar mot deras vilja. Sådant avskiljande får endast göras när det anses nödvändigt för barnets bästa, och det kan underställas rättslig överprövning. Inte i något fall får ett barn skiljas från sina föräldrar på grund av barnets eller den ena eller båda föräldrarnas funktionsnedsättning.

I enlighet med vad som krävs i *punkt 5* föreskriver SoL att när ett barn behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna ska det i första hand övervägas om barnet kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående. När detta inte är lämpligt eller möjligt, ska socialnämnden sörja för att barnet tas emot i ett familjehem eller i ett hem för vård eller boende.

4.8 Utbildning

4.8.1 Artikel 24 Utbildning

I *punkt 1* erkänner konventionsstaterna rätten till utbildning för personer med funktionsnedsättning. För att förverkliga denna rätt utan diskriminering och på lika villkor, ska konventionsstaterna säkerställa ett sammanhållet utbildningssystem på alla nivåer och livslångt lärande inriktat på

- a) full utveckling av den mänskliga potentialen och känslan för värdighet och egenvärde samt förstärkning av respekten för de mänskliga rättigheterna, de grundläggande friheterna och den mänskliga mångfalden,
- b) utveckling av personlighet, begåvning och kreativitet hos personer med funktionsnedsättning samt av deras mentala och fysiska färdigheter till deras fulla möjligheter, samt
- c) att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att effektivt delta i ett fritt samhälle.

För att förverkliga denna rätt ska konventionsstaterna enligt *punkt 2* säkerställa att

- a) personer med funktionsnedsättning inte utestängs från det allmänna utbildningssystemet på grund av funktionsnedsätt-

ning och att barn med funktionsnedsättning inte utestängs från kostnadsfri obligatorisk grundutbildning eller från undervisning som följer efter grundutbildning, på grund av funktionsnedsättning,

- b) personer med funktionsnedsättning, på samma villkor som andra, får tillgång till en integrerad och kostnadsfri grundutbildning av kvalitet och till undervisning som följer efter grundutbildning på sina hemorter,
- c) skälig anpassning erbjuds utifrån personliga behov,
- d) personer med funktionsnedsättning ges nödvändigt stöd inom det allmänna utbildningssystemet för att underlätta deras ändamålsenliga utbildning, samt
- e) ändamålsenliga individanpassade stödåtgärder erbjuds i miljöer som erbjuder största möjliga akademiska och sociala utveckling som är förenlig med målet fullständig inkludering.

Konventionsstaterna ska enligt *punkt 3* göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att lära sig praktiska och sociala färdigheter för att möjliggöra deras fulla och likvärdiga deltagande i utbildning och som samhällsmedlemmar. I detta syfte ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder, bl.a. för att

- a) underlätta inläring av punktskrift, alternativ skrift, förstörande och alternativa former, medel och format för kommunikation samt rörelse- och orienteringsförmågan och underlätta kamratstöd och mentorskap,
- b) underlätta inläring av teckenspråk och främja dövsamhällets språkliga identitet, samt
- c) säkerställa att utbildning av personer, särskilt av barn med synskada eller dövblindhet eller som är döva eller hörselskadade, ges på de mest ändamålsenliga språken, formerna och medlen för kommunikation för den enskilde och i miljöer som maximerar akademisk och social utveckling.

Punkt 4. För att säkerställa förverkligandet av denna rättighet ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder för att anställa lärare, även lärare med funktionsnedsättning, som är kunniga i teckenspråk och/eller punktskrift, och för att utbilda

yrkeskunniga personer och personal som är verksamma på alla utbildningsnivåer. Denna utbildning ska omfatta kunskap om funktionshinder och användning av lämpliga förstorande och alternativa former, medel och format för kommunikation, utbildningstekniker och material för att stödja personer med funktionsnedsättning.

Slutligen ska enligt *punkt 5* konventionsstaterna säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång till allmän högre utbildning, yrkesutbildning, vuxenutbildning och livslångt lärande utan diskriminering och på samma villkor som andra. I detta syfte ska konventionsstaterna säkerställa att skälig anpassning erbjuds personer med funktionsnedsättning.

4.8.2 Svenska förhållanden

Omfattande krav ställs i artikel 24 när det gäller att säkerställa rätten till utbildning för personer med funktionsnedsättning.

Grunddragen i det svenska skolsystemet

Enligt skollagen (1985:1100) ska alla barn och ungdomar, oberoende av kön, geografiskt hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Utbildningen ska inom varje skolform vara likvärdig, varhelst den anordnas i landet. I utbildningen ska hänsyn tas till elever i behov av särskilt stöd. Till de allmänna föreskrifterna i skollagen hör att verksamheten i skolan ska utformas i överensstämmelse med grundläggande värderingar. Var och en som verkar inom skolan ska främja aktning för varje människas egen värde och respekt för vår gemensamma miljö.

Kommunerna är huvudmän för förskolan, förskoleklasserna och grundskolan. Kommuner och landsting är huvudmän för gymnasieskolan. Dessutom kan förskola och förskoleklass drivas

av enskilda huvudmän samt grund- och gymnasieskola av fristående huvudmän. För specialskolan och sameskolan är staten huvudman.

Skolhuvudmännen anställer och har arbetsgivaransvar för lärarna i skolan. Statens ansvar består av att utbilda lärare samt att ställa krav på skolhuvudmännen att för undervisningen använda lärare som har en utbildning avsedd för den undervisning de i huvudsak ska bedriva. Vid de statliga lärarutbildningarna utbildas bl.a. specialpedagoger med inriktning mot t.ex. teckenspråk och punktskrift.

Barn som är bosatt i landet har skolplikt. Skolplikten gäller dock inte i fråga om barn som varaktigt vistas utomlands eller vars förhållanden är sådana att de uppenbarligen inte kan begäras att barnet ska gå i skola. Skolplikten motsvaras av en rätt att få utbildning inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Barn ska fullgöra skolplikten i grundskolan, särskolan eller specialskolan. Om de senare skolformerna, se nästa avsnitt.

Sådan utbildning inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom som är avsedd att påbörjas efter avslutad grundskoleutbildning eller motsvarande fram till och med det första kalenderhalvåret de år de fyller 20 år bildar gymnasieskolan. Utbildningen i gymnasieskolan ska utgöras dels av utbildning på nationella program, som är avsedda att kunna genomgås på tre läsår, dels av utbildning på specialutformade program, som också är avsedda att kunna genomgås på tre läsår, dels av individuella program.

Det offentliga skolväsendet för vuxna ska ge vuxna tillfälle att i enlighet med individuella önskemål komplettera sin utbildning. För vuxna anordnar det allmänna utbildning i form av kommunal vuxenutbildning (komvux), vuxenutbildning för utvecklingsstörda (sär vux) och svenskundervisning för invandrare (sfi). Verksamheten inom det offentliga skolväsendet för vuxna ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom det skolväsendet ska främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

De grundläggande bestämmelserna för högskoleverksamhet anges i högskolelagen (1992:1434). Bland annat föreskrivs att högskolorna, så långt det kan ske med hänsyn till kvalitetskrav, ska som studenter emot de sökande som uppfyller behörighetskraven för studierna. Lärosätena beslutar självständigt över innehållet i utbildningarna liksom över vilka lärare som ska anställas.

Särskilt stöd och utbildning för personer med funktionsnedsättning

Enligt skollagen är skolhuvudmannen skyldig att ge särskilt stöd till alla elever i förskoleklass och grundskola som har svårigheter i skolarbetet, oavsett eventuell funktionsnedsättning. På samma sätt ska förskoleverksamheten utgå från varje barns behov och barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling ska ges den omsorg som deras speciella behov kräver. Alla som antagits till gymnasieutbildning har också rätt till stöd, i den mån det behövs, för att kunna fullfölja sin utbildning.

Förskoleverksamhet och skolbarnomsorg ska tillhandahållas i den omfattning det behövs med hänsyn till föräldrarnas förvärvsarbete eller studier eller barnets eget behov. Barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling ska emellertid anvisas plats i förskola eller fritidshem, om inte barnets behov av stöd tillgodoses på något annat sätt.

För barn och ungdomar som inte kan gå i grundskolan och gymnasieskolan på grund av utvecklingsstörning, betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder på grund av hjärnskada eller autism eller autismliknande tillstånd finns särskolan. För barn som på grund av dövhet eller hörselskada inte kan gå i grundskolan eller motsvarande del av särskolan finns den statliga specialskolan. Staten är huvudman för specialskolan.

För svårt rörelsehindrade ungdomar får de kommuner som regeringen bestämmer i sin gymnasieskola anordna speciellt anpassad utbildning (gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning).

Utbildningen i särskolan syftar till att ge utvecklingsstörda barn och ungdomar en till varje elevs förutsättningar anpassad utbildning som så långt det är möjligt motsvarar den som ges i grundskolan och gymnasieskolan. Elever i särskolan har motsvarande rätt till särskilt stöd som elever i grund- och gymnasieskolan. Särskolan omfattar obligatorisk särskola (grundsärskola och träningskola) samt gymnasiesärskola (nationella, specialutformade och individuella program). Ungdomar har rätt att efter skolpliktens upphörande tas emot i gymnasiesärskolan i utbildning som är avsedd för att påbörjas fram till och med det första kalenderhalvåret det år de fyller 20 år, om styrelsen för särskolan i hemkommunen bedömt att de inte kan gå i gymnasieskolan därför att de är utvecklingsstörda. Varje kommun är skyldig att erbjuda sådana ungdomar utbildning under fyra år i gymnasiesärskolan.

Utbildningen i specialskolan ska syfta till att ge barn och ungdomar med dövhet eller hörselskada en till varje elevs förutsättningar anpassad utbildning som så långt det är möjligt motsvarar den utbildning som ges i grundskolan.

Barn som är synskadade eller gravt språkstörda får fullgöra sin skolplikt i särskilda resurscenter. Utbildningen ska med nödvändiga avvikelser motsvara utbildningen i grundskolan respektive särskolan. Resurscenter drivs av staten. Vissa kostnader betalas av hemkommunen.

Vuxenutbildningen för utvecklingsstörda (särsvux) består av grundläggande särsvux och gymnasial särsvux. Utbildningen i särsvux ska anordnas i form av kurser. Grundläggande särsvux syftar till att ge vuxna som är utvecklingsstörda kunskaper och färdigheter motsvarande dem som barn och ungdom kan få i den obligatoriska särskolan. Vuxna med utvecklingsstörning har rätt till grundläggande särsvux, om de saknar sådana kunskaper som den obligatoriska särskolan syftar till att ge och om de har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Gymnasial särsvux syftar till att ge vuxna som är utvecklingsstörda kunskaper och färdigheter motsvarande dem som ungdomar kan få på nationella eller specialutformade program i gymnasiesärskolan. Kommunerna

ska erbjuda gymnasial särvtux. De ska härvid sträva efter att erbjuda utbildning som svarar mot behov och efterfrågan. Efter överenskommelse med en kommun får ett landsting anordna gymnasial särvtux som motsvarar den utbildning som ges på nationella och specialutformade program i gymnasiesärskolan.

Till de övriga föreskrifterna i skollagen hör att Socialstyrelsen har den centrala tillsynen över elevhemsboende, vid Rh-anpassad utbildning, specialskolor och resurscenter samt vid viss utbildning för elever med utvecklingsstörning som bedrivs enligt avtal med staten.

Förbud mot diskriminering

Lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever tillämpas på utbildning och annan verksamhet som avses i skollagen. Den har till ändamål att främja barns och elevers lika rättigheter samt att motverka diskriminering bl.a. på grund av funktionsnedsättning. Enligt lagen får huvudmannen för verksamheten, rektorn eller någon med motsvarande ledningsfunktion eller annan personal inte missgynna ett barn eller en elev genom att behandla barnet eller eleven sämre än denne företrädare för verksamheten behandlar, har behandlat eller skulle ha behandlat något annat barn eller någon annan elev i en jämförbar situation, om missgynnandet har samband med funktionshinder. Detta är direkt diskriminering. Inte heller får vederbörande tillämpa indirekt diskriminering och missgynna ett barn eller en elev genom att tillämpa en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringsätt som framstår som neutralt men i praktiken särskilt missgynnar barn eller elev med visst funktionshinder. Detta gäller dock inte om bestämmelsen, kriteriet eller förfaringsättet kan motiveras av ett berättigat mål och medlen är lämpliga och nödvändiga för att uppnå målet.

Lagen (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan innehåller på motsvarande sätt förbud mot direkt diskrimine-

ring genom att missgynna en student eller en sökande genom att behandla honom eller henne sämre än högskolan behandlar, har behandlat eller skulle ha behandlat någon annan i en jämförbar situation, om missgynnandet har samband med bl.a. funktionshinder. En högskola får heller inte tillämpa indirekt diskriminering genom att missgynna en student eller en sökande genom att tillämpa en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringsätt som framstår som neutralt men som i praktiken särskilt missgynnar personer med visst funktionshinder. Från bägge förbuden finns undantag i angivna situationer.

Särskilt om fristående skolor

I skollagens 9 kap. om fristående skolor anges i 2 § att en fristående skola, vars utbildning ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som grundskolan, särskolan respektive specialskolan ska förmedla, ska godkännas under vissa ytterligare förutsättningar. Ett sådant krav är att skolan är öppen för alla som har rätt till motsvarande skolform. Undantag görs dock för sådana barn vilkas mottagande skulle medföra att betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för skolan. Man har från handikapprörelsens sida påpekat att bestämmelsen gör det möjligt för en fristående skola att neka en elev tillträde om han eller hon behöver extra resurser. Bestämmelsen i skollagen måste enligt handikapprörelsen tas bort så att fristående skolor inte har möjlighet att neka att ta emot elever med omfattande funktionsnedsättningar.

Motsvarande undantag gäller emellertid även för kommunala skolor. Vid fördelning av elever i grundskolan på olika skolor ska kommunen beakta vårdnadshavarens önskemål så långt det är möjligt utan att andra elevers berättigade krav på placering i en skola nära hemmet åsidosätts eller betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen.

Kommunen är dock skyldig att erbjuda grundskola och gymnasieskola för de elever som enligt skollagen har rätt till sådan utbildning. Det innebär att kommunen är skyldig att anordna grundskoleutbildning samt att tillgodose alla berättigade elever utbildning inom kommunal gymnasieskola. När det gäller utbildning i gymnasieskola kan kommunen emellertid tillgodose detta genom att teckna avtal med andra kommuner.

De svenska reglernas tillämpning

Det svenska utbildningssystemet så som det avspeglar sig i de refererade lagbestämmelserna uppfyller tillsammans med andra författningar och riktlinjer högt ställda krav som kan sägas motsvara de förpliktelser som konventionsstaterna tagit på sig genom det utförliga regelverket i artikel 24.

Handikapprörelsen i Sverige har i olika sammanhang påtalat att skolhuvudmännen inte alltid lever upp till de krav som ställs i lagar och förordningar. Handikapporganisationerna har därför bl.a. ansett att regelverket måste kompletteras så att elevens rätt till stöd, hjälpmedel och anpassningsåtgärder i skolan säkerställs och att såväl skolformerna som samarbetet mellan olika aktörer inom skolsystemet måste utvecklas avsevärt.

Skolverket har konstaterat att alla kommuner inte lever upp till sina skyldigheter när det gäller barn i behov av särskilt stöd. Regeringen har därför initierat ett antal reformer för att komma till rätta med problemet, bl.a. kommer inspektionen av skolor att förstärkas genom inrättandet av en särskild myndighet, Statens skolinspektion. De brister som finns i tillämpningen av gällande regler kan enligt utredarens uppfattning heller inte anses utgöra hinder för ratifikation.

4.9 Hälsa, habilitering och rehabilitering

4.9.1 Artikel 25 Hälsa

Konventionsstaterna erkänner att personer med funktionsnedsättning har rätt att åtnjuta bästa möjliga hälsa och utan diskriminering på grund av funktionsnedsättning. Konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa tillgång till hälso- och sjukvårdstjänster för personer med funktionsnedsättning med beaktande av jämställdhetsperspektivet, däribland hälsorelaterad rehabilitering. Konventionsstaterna ska särskilt

- a) erbjuda personer med funktionsnedsättning samma utbud, kvalitet och standard avseende gratis eller subventionerad hälso- och sjukvård samt insatser och behandlingsprogram som erbjuds andra personer, även när det gäller sexuell och reproduktiv hälsa samt befolkningsbaserade offentliga folkhälsoprogram,
- b) erbjuda sådan hälsoservice som personer med funktionsnedsättning behöver särskilt på grund av deras funktionsnedsättning, inklusive tidig upptäckt och ändamålsenliga insatser, och service som är avsedd för att begränsa och förebygga vidare funktionsnedsättning, bl.a. för barn och äldre,
- c) erbjuda hälso- och sjukvårdstjänster så nära personernas egna hemorter som möjligt, även på landsbygden,
- d) kräva att hälso- och sjukvårdspersonal tillhandahåller vård av samma kvalitet till personer med funktionsnedsättning som till andra, inbegripet med deras fria och informerade samtycke, genom att bl.a. höja medvetandet om mänskliga rättigheter, värdighet, självständighet och behov för personer med funktionsnedsättning, genom utbildning och utfärdande av etiska normer för offentlig och privat hälsoservice,
- e) förbjuda diskriminering av personer med funktionsnedsättning i fråga om sjukförsäkringar och livförsäkringar, där sådana är tillåtna enligt nationell lag, vilka ska erbjudas på ett rättvist och skäligt sätt, samt

- f) förhindra diskriminerande underlåtenhet att erbjuda hälso- och sjukvård samt hälsotjänster eller mat och dryck på grund av funktionsnedsättning.

4.9.2 Svenska förhållanden

Målet för hälso- och sjukvården i Sverige är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763; HSL) inskräper också att vården ska ges med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans värdighet. Den som har det största behovet av hälso- och sjukvård ska ges företräde till vården. Varje landsting ska erbjuda en god hälso- och sjukvård åt dem som är bosatta i landstinget.

HSL:s regler innebär att människor med funktionsnedsättning har samma rätt att få sjukvård och att få den på samma villkor som andra. Personer som på grund av funktionshinder bor i bostäder med särskild service ska erbjudas en god hälso- och sjukvård av kommunen.

Med hälso- och sjukvård avses i lagen åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador. När det finns flera behandlingsalternativ som står i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet, ska landstinget ge patienten möjlighet att välja det alternativ som han eller hon föredrar. Landstinget ska då ge patienten den valda behandlingen om det med hänsyn till den aktuella sjukdomen eller skadan och till kostnaden för behandlingen framstår som befogat.

När det gäller tandvård kan nämnas att landstinget enligt tandvårdslagen (1985:125) ska se till att det finns tillräckliga resurser för patienter med särskilda behov av tandvårdsinsatser och att patientgrupper med behov av särskilt stöd erbjuds tandvård. Landstinget ska svara för att det bedrivs uppsökande verksamhet bland dem som omfattas av LSS och bland dem som har ett varaktigt behov av omfattande vård- och omsorgsinsatser och som kommunen har hälso- och sjukvårdsansvar för. I prop.

2007/08:49 *Statligt tandvårdstöd* föreslås en ny lagstiftning som ska förbättra tandvårdsstödet för alla patienter och stärka patientens ställning.

Även om lagstiftningen inom hälso- och sjukvården är tänkt att säkerställa att människor med funktionsnedsättning överallt har tillgång till hälso- och sjukvårdstjänster, finns det brister inom hälso- och sjukvården som fortlöpande kräver åtgärder av olika slag av sjukvårdshuvudmännen samt av regering och riksdag och av Socialstyrelsen som tillsynsmyndighet.

I november 2000 antog riksdagen en *Nationell handlingsplan för utveckling av hälso- och sjukvården* (prop. 1999/2000/149). I handlingsplanen angavs inriktningen för primärvård, vård och omsorg om äldre, psykisk ohälsa samt för tillgänglighet och mångfald. För att stimulera utvecklingen omfattade handlingsplanen fyra delar: utvecklingsavtal, resurstillskott, uppföljning samt stöd till forsknings- och utvecklingsarbete. Målsättningen var att åstadkomma positiva systemeffekter för hälso- och sjukvården som helhet. Mot bakgrund av den nationella handlingsplanen beslutade regeringen att ge landsting och kommuner resurstillskott om ca nio miljarder kronor under 2001-2004. Staten och dåvarande Landstingsförbundet och svenska kommunförbundet träffade 2005 en överenskommelse om fortsatta satsningar med handlingsplanens inriktning. För detta ändamål har huvudmännen tillförts närmare 12 miljarder kronor under 2005-2007.

Handikapprörelsen påpekar att Riksrevisionsverket konstaterat att riktlinjer som riksdagen antagit om prioriteringar av människor med funktionsnedsättning inte efterlevs. Nationella riktlinjer för vård bör också tillskapas vid diagnoser som ännu inte fått riktlinjer. Handikapprörelsen anser att samverkan mellan stat, landsting och kommuner bör fördjupas och vidareutvecklas för att Sverige ska kunna sägas följa artikel 25. För små och mindre kända handikappgrupper måste relevant specialistvård centraliseras.

Mot bakgrund av de olika insatser som under senare år vidtagits för att komma till rätta med väntetidsproblemen – den

nationella handlingsplanen för utveckling av hälso- och sjukvården, tillgänglighetsstrategin, det fria vårdvalet, utvecklingen av väntetidsdatabasen och Socialstyrelsens arbete med riktlinjer för prioriteringar – har staten och Sveriges Kommuner och Landsting under år 2005 tecknat en överenskommelse om att utvidga besöksgarantin till en vårdgaranti som också omfattar väntetid till behandling. Parterna har kommit överens om att vårdgarantin innebär ett åtagande för landstingen att erbjuda behandling inom 90 dagar från det att beslut om behandling fattats. Garantin gäller fullt ut i hela landet från och med den 1 november 2005 och omfattar all behandling inom landstingens planerade vård. Regeringen har sedan ett antal år tillfört landstingen resurstillskott för arbetet med vårdgarantin och tillgänglighet. Under 2008 tillförs landstingen 1,75 miljarder kronor för detta ändamål.

Regeringen beslutade i juni 2007 att tillsätta en utredning om patientens rätt i vården (dir. 2007:90). Utredningen ska bl.a. analysera tillämpningen av den nationella vårdgarantin och lämna förslag till lagreglering av denna. I uppdraget ligger också att lämna förslag till nödvändiga kompletteringar av det lagförslag om patientlagstiftning som lämnats i Ansvarskommitténs betänkande *Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft* (SOU 2007:10).

På dessa och andra sätt pågår i Sverige ett oavbrutet arbete på att kunna erbjuda personer med funktionsnedsättning – liksom alla andra – hälso- och sjukvårdstjänster i enlighet med de åtaganden som följer av artikel 25 om hälsa.

När det gäller kravet i moment e) att förbjuda diskriminering av personer med funktionsnedsättning i fråga om sjukförsäkringar och livförsäkringar kan hänvisas till bestämmelsen om rätten till försäkring i 3 kap. 1 § försäkringsavtalslagen (2005:104). Enligt denna får ett försäkringsbolag inte vägra en konsument att teckna en sådan försäkring som bolaget normalt tillhandahåller allmänheten när de har fått de uppgifter som behövs, om det inte finns särskilda skäl för vägran med hänsyn till risken

för framtida försäkringsfall, den befarade skadans omfattning, den avsedda försäkringens art eller någon annan omständighet.

4.9.3 Artikel 26 Habilitering och rehabilitering

Punkt 1. Konventionsstaterna ska vidta effektiva och ändamålsenliga åtgärder, däribland genom kamratstöd, för att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att uppnå och vidmakthålla största möjliga oberoende, full fysisk, mental, social och yrkesmässig förmåga samt fullt inkluderande och deltagande i livets alla aspekter. I det syftet ska konventionsstaterna organisera, förstärka och utsträcka heltäckande habiliterings- och rehabiliteringsstöd och habiliterings- och rehabiliteringsprogram, särskilt på områdena hälsa, sysselsättning, utbildning och social service på så sätt att dessa tjänster och program

- a) börjar så tidigt som möjligt och grundas på en tvärvetenskaplig bedömning av vars och ens behov och förmåga, samt
- b) stöder deltagande och inkluderande i samhället och alla aspekter av det och är frivilliga och tillgängliga för personer med funktionsnedsättning så nära deras egna hemorter som möjligt, även på landsbygden.

Enligt *punkt 2* ska konventionsstaterna främja utveckling av grundutbildning och vidareutbildning för specialister och annan personal som är verksamma med habiliterings- och rehabiliteringsstöd och enligt *punkt 3* främja tillgång till, kännedom om och användning av hjälpmedel och teknik som är utformade för personer med funktionsnedsättning som främjar habilitering och rehabilitering.

4.9.4 Svenska förhållanden

Landstinget ska enligt HSL erbjuda dem som är bosatta i landstinget

- habilitering och rehabilitering,

- hjälpmedel för funktionshindrade, samt
- tolkning för vardagstolkning för barndomsdöva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade.

I motiven till lagbestämmelsen sägs att med *habilitering* avses att, vid nedsättning eller förlust av någon funktion efter medfödd eller tidigt förvärvad skada/sjukdom genom planerade och från flera kompetensområden sammansatta åtgärder, allsidigt främja utveckling av bästa möjliga funktionsförmåga samt psykiskt och fysiskt välbefinnande hos den enskilde. Med *rehabilitering* avses att, vid nedsättning eller förlust av någon funktion eller skada/sjukdom genom planerade och från flera områden sammansatta åtgärder, allsidigt främja att den enskilde återvinner bästa möjliga funktionsförmåga samt fysiskt och psykiskt välbefinnande.

Insatser för habilitering och rehabilitering vidtas också enligt SoL och LSS. Socialstyrelsen har meddelat föreskrifter och allmänna råd om samordning av insatser för habilitering och rehabilitering (SOSFS 2007:10). I dessa ges liknade definitioner som i lagens förarbeten. Med habilitering respektive rehabilitering avses insatser som ska bidra till att en person med medfödd eller tidigt förvärvad funktionsnedsättning respektive förvärvad funktionsnedsättning, utifrån dennes behov och förutsättningar, utvecklar och bibehåller respektive återvinner eller bibehåller bästa möjliga funktionsförmåga samt skapar goda villkor för ett självständigt liv och ett aktivt deltagande i samhällslivet.

Handikapprörelsen kritiserar bristen på samordning mellan olika instanser och påpekar att rehabiliteringen i praktiken är ojämsställd. Det behövs åtgärder för att flickor och kvinnor ska ges lika god habilitering och rehabilitering som pojkar och män. Det behövs också information om kvalitén på habiliterings- och rehabiliteringsverksamheten.

När det gäller punkt 3 i artikel 26 om att främja kännedom och användning av hjälpmedel efterlyser handikapprörelsen åtgärder som föreslagits av LSS- och hjälpmedelsutredningen i betänkandet Hjälpmedel (SOU 2004:83) och påpekar bl.a. att kostnader för hjälpmedel riskerar att leda till att människor med

funktionsnedsättning tvingas avstå från de hjälpmedel som de behöver för att leva ett självständigt liv.

Med den nuvarande lagstiftningen som grund har Sverige förmodligen jämfört med många andra länder kommit ganska långt när det gäller habilitering och rehabilitering av människor med funktionsnedsättning. För att Sverige ska kunna anses leva upp till kraven i artikel 26 fullt ut återstår dock enligt utredarens uppfattning i praktiken åtskilligt att göra.

4.10 Arbete och sysselsättning

4.10.1 Artikel 27 Arbete och sysselsättning

I *punkt 1* erkänner konventionsstaterna rätten till arbete för personer med funktionsnedsättning på samma villkor som för andra. Det innefattar rätten att kunna förtjäna sitt uppehälle genom fritt valt eller antaget arbete på arbetsmarknaden och i en arbetsmiljö som är öppen, som främjar integration och är tillgänglig för personer med funktionsnedsättning. Konventionsstaterna ska skydda och främja förverkligande av rätten till arbete, däribland för personer som förvärvar funktionsnedsättning under anställning, genom att vidta ändamålsenliga åtgärder, däribland lagstiftning, för att bl.a. göra följande.

- a) förbjuda diskriminering med anledning av funktionsnedsättning med avseende på alla frågor som gäller alla former av yrkesverksamhet, innefattande rekryteringsvillkor, anställning och sysselsättning, bibehållande av anställning, befordran samt säkra och hälsosamma arbetsförhållanden,
- b) skydda rätten för personer med funktionsnedsättning på samma villkor som andra till rättvisa och gynnsamma arbetsvillkor, innefattande lika möjligheter och lika ersättning för arbete av lika värde och till trygga och sunda arbetsförhållanden, innefattande skydd mot trakasserier, och lösning av klagomål,

- c) säkerställa att personer med funktionsnedsättning kan utöva sina arbetsrättsliga och fackliga rättigheter på samma villkor som andra,
- d) göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att få faktisk tillgång till arbets- och yrkesvägledning, arbetsförmedling, yrkesutbildning och vidareutbildning, som är allmänt tillgängliga,
- e) främja möjligheter till anställning och befordran för personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden och hjälp med att finna, erhålla, bibehålla och återgå till en anställning,
- f) främja möjligheterna till egenföretagande, företagande, utveckling av kooperativ samt till att starta eget företag,
- g) anställa personer med funktionsnedsättning i den offentliga sektorn,
- h) främja anställning av personer med funktionsnedsättning inom den privata sektorn genom ändamålsenliga riktlinjer och åtgärder, vilka kan omfatta program för positiv särbehandling, stimulansåtgärder och andra åtgärder,
- i) säkerställa att skälig anpassning på arbetsplatsen erbjuds personer med funktionsnedsättning,
- j) främja att personer med funktionsnedsättning tillägnar sig arbetserfarenhet på den öppna arbetsmarknaden,
- k) främja program avseende yrkesmässig rehabilitering, bibehållande i arbete och återinträde i arbete för personer med funktionsnedsättning.

Konventionsstaterna ska enligt *punkt 2* säkerställa att personer med funktionsnedsättning inte hålls i slaveri eller trälldom och att de på samma villkor som andra är skyddade från att utföra tvångsarbete eller annat påtvingat arbete.

4.10.2 Svenska förhållanden

Ökad sysselsättning en högt prioriterad fråga

I Sverige är ökad sysselsättning för alla som kan och vill arbeta en högt prioriterad politisk fråga. Statistiska centralbyrån gör sedan flera år tillbaka tilläggsundersökningar till arbetskraftsundersökningen (AKU) om funktionshindrades situation på arbetsmarknaden. Enligt den senaste från fjärde kvartalet 2006 har nästan en miljon personer mellan 16 och 64 år i Sverige något funktionshinder – med den definition som används i undersökningen – och drygt en halv miljon bedömer att deras arbetsförmåga är nedsatt. Sex av tio funktionshindrade har någon funktionsnedsättning som också innebär att deras arbetsförmåga är nedsatt.

Undersökningen från 2006 visar liksom de tidigare undersökningarna att personer med funktionsnedsättning har högre arbetslöshet och lägre sysselsättningsgrad än befolkningen totalt. 63 procent av de funktionshindrade ingick i arbetskraften jämfört med 75 procent för befolkningen totalt och 77 procent för de ej funktionshindrade. Av personer med funktionsnedsättning och med nedsatt arbetsförmåga hade enbart 52 procent sysselsättning. Arbetslösheten bland funktionshindrade uppgick till 6,2 procent mot 4,5 procent i befolkningen totalt.

Arbetslösheten i landet bekämpas med olika program. Först och främst finns de generella arbetsmarknadspolitiska åtgärderna. Många av dem omfattar personer med funktionsnedsättning. Utöver dessa finns särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Lönebidrag är en sådan viktig insats. En viktig roll när det gäller människor med funktionsnedsättning spelas av Samhall, som är ett statligt företag med uppgift att skapa meningsfulla och utvecklande arbeten för personer med funktionsnedsättning. Samhall ska ge var och en möjlighet att växa utifrån sina egna förutsättningar och att kunna prova på arbetsuppgifter som motsvarar dem som utförs på den övriga arbetsmarknaden.

I den nationella handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna 2006-2009 redovisas en ny modell för att stärka funktionshindrades ställning på arbetsmarknaden (Skr. 2005/06:95 s. 61 f). Modellen, som kommer att utvärderas inför 2009, består av tre steg.

För det första erbjuds arbetsökande med oklar problemställning fördjupad kartläggning och vägledning hos länsarbetsnämnden under upp till 12 veckor, om arbetsförmedlingen bedömer att personen har behov av detta. Regeringen anser att en ordning med sådan fördjupad kartläggning och vägledning i inledningsfasen av kontakterna mellan den enskilde och länsarbetsnämnden kan bidra till större precision i de arbetsmarknadspolitiska insatserna. Delta-garna får aktivitetsstöd.

För det andra kan personer med funktionshinder som medför nedsatt arbetsförmåga erbjudas utvecklingsanställning. Denna typ av anställning är en arbetsplatsförlagd arbetslivsinriktad rehabilitering avsedd att stärka deras ställning på arbetsmarknaden. Anställningen ska vara avtalsenlig men är tidsbegränsad till högst ett år med möjlighet för förlängning. Ett individbaserat bidrag utgår.

För det tredje genomförs en insats med trygghetsanställningar. Dessa anställningar är avsedda för personer med funktionshinder som medför nedsatt arbetsförmåga vilkas problem inte kan tillgodoses genom andra insatser, inklusive utvecklingsanställning. Bidrag utgår på samma sätt som för utvecklingsanställning. Trygghetsanställningarna är dock tänkta att användas som en mer långsiktig insats än utvecklingsanställning. Företrädesvis bör tillsvidareanställning användas. Anställningen ska också vara avtalsenlig. Trygghetsanställningar är tänkta att vara ett komplement till Samhall som ska utöka och bredda utbudet av arbetsplatser för personer med funktionsnedsättning.

För att fler funktionshindrade ska få arbete har regeringen i budgetpropositionen för 2008 förstärkt resurserna för lönebidrag och Samhall med sammanlagt 588 miljoner kronor 2008. Detta motsvarar drygt 2 000 lönebidragsplatser och drygt 1 000 platser i Samhall. Dessutom beräknas resurserna öka med 768 miljoner kronor 2009 och 947 miljoner 2010. Därmed kan en tidigare beslutad tillfällig ökning av antalet lönebidragsplatser för 2006 och 2007 bibehållas under 2008, och en ytterligare ökning ske från 2009.

Arbetsförmedlingen har ett sektorsansvar för handikappolitiken. Myndigheten har tillsammans med Försäkringskassan, Skolverket och Socialstyrelsen fått i uppdrag att inom ramen för sina respektive sektorsansvar formulera en gemensam strategi för hur fler personer med funktionsnedsättning ska kunna försörja sig genom eget arbete.

Diskrimineringslagstiftningen

Diskrimineringslagstiftningen utgör ett betydande stöd för funktionshindrades ställning på arbetsmarknaden. I nuvarande lag (1999:132) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av funktionsnedsättning finns ett förbud mot *direkt* diskriminering. Enligt detta får en arbetsgivare inte missgynna en arbetssökande eller en arbetstagare genom att behandla honom eller henne sämre än arbetsgivaren behandlar, har behandlat eller skulle ha behandlat någon annan i en jämförbar situation, om missgynnandet har samband med funktionsnedsättning. Ett förbud i lagen mot *indirekt* diskriminering innebär att en arbetsgivare inte får missgynna en arbetssökande eller en arbetstagare genom att tillämpa en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringsätt som framstår som neutralt men som i praktiken särskilt missgynnar personer med visst funktionsnedsättning jämfört med personer utan sådant funktionsnedsättning. Detta gäller dock inte om bestämmelsen, kriteriet eller förfaringsättet kan motiveras av ett berättigat mål och medlen är lämpliga och nödvändiga för att uppnå målet.

En arbetsgivare får heller inte diskriminera en arbetssökande eller en arbetstagare genom att trakassera honom eller henne eller lämna order eller instruktioner till en arbetstagare om diskriminering av en person.

Förbuden gäller i en rad angivna situationer t.ex. när arbetsgivaren beslutar i en anställningsfråga, beslutar om befordran eller tillämpar löne- eller andra anställningsvillkor,

Förbudet mot direkt diskriminering gäller inte vid beslut om anställning, befordran eller utbildning för befordran, om ett visst funktionshinder är nödvändigt på grund av arbetets natur eller det sammanhang där det utförs.

Lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering förbjuder vidare diskriminering som har samband med funktionsnedsättning av arbetssökande eller arbetstagare vid förmedling av arbete hos den offentliga arbetsförmedlingen eller annan som bedriver arbetsförmedling och i fråga om andra insatser inom den arbetsmarknadspolitiska verksamheten.

I avsnitt 4.2.2 och 4.3.4 har redovisats det förslag till en ny diskrimineringslag som regeringen föreslår i en proposition. Den nya lagen ska ersätta alla de nuvarande lagarna på området och innebära ett starkare skydd mot diskriminering.

Handikapprörelsens syn på arbetsmarknadspolitiken för personer med funktionsnedsättning

Mellan 1998 och 2004 har enligt handikapprörelsen andelen sysselsatta bland personer med nedsatt arbetsförmåga pga. funktionsnedsättning minskat från 65 till 62 procent, och i den senaste arbetskraftsundersökningen från 2007 har sysselsättningsgraden minskat till 52 procent.

Handikapprörelsen anser att Sverige måste vidta åtgärder som leder till arbete för människor med funktionsnedsättning för att Sverige ska kunna sägas leva upp till artikel 27. Man pekar bl.a. på

- att det brister i samordningen av resurser och insatser som leder till arbete mellan olika huvudmän och myndigheterna,
- att det brister i yrkesvägledning och arbetsförmedling och att man fokuserar på den enskildes begränsningar i stället för på den enskildes kunskap, förmåga och önskemål,
- att Försäkringskassan är alltför passiv i kontakt med arbetsgivare, och att många sjukfall rullar på utan mål och mening,
- att det brister i den arbetslivsinriktade rehabiliteringen,

- att kvinnor med funktionsnedsättning har sämre arbetsmarknadssituation än män med funktionsnedsättning,
- att det måste vidtas åtgärder som leder till att ungdomar med funktionsnedsättning kommer ut i arbete i betydligt större utsträckning, och
- att det trots arbetet i Sverige på att hävda alla människors lika värde råder många fördomar om personer med funktionsnedsättning som påverkar våra stödsystem, den offentliga förvaltningen liksom den enskilda individen.

Handikapprörelsen hänvisar också till det statliga betänkandet Sexuell exploatering av barn i Sverige (SOU 2004:71) och pekar i anslutning till *punkt 2* på att människor med funktionsnedsättning och deras barn är en särskilt utsatt grupp som riskerar att bli utnyttjad för kommersiell sexuell exploatering. Här kan nämnas att regeringen den 19 december 2007 beslutat att uppdatera en nationell handlingsplan mot kommersiell sexuell exploatering av barn från 1998. Den nu uppdaterade handlingsplanen beskriver vad som redan görs av såväl offentlig, privat som frivillig sektor, både i och utanför Sverige. Vidare föreslår nya åtgärder för att motverka den sexuella exploateringen av barn i Sverige och världen.

Utredarens sammanfattande slutsats

Arbetet i Sverige på att öka sysselsättningen bedrivs på bred front. Som handikapprörelsen pekat på är behovet av insatser särskilt stort när det gäller personer med funktionsnedsättning. Skillnaderna i förvärvsfrekvens mellan personer med och utan funktionsnedsättning är betydande. Förhållandena mellan olika handikappgrupper är också mycket stora. Det krävs såväl tillgängliga arbetsplatser, tillgång till utbildning som särskilda arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Artikel 27 om arbete och sysselsättning lyfter fram en rad områden där det kan behövas åtgärder för att rätten till arbete ska infrias för personer med funktionsnedsättning på samma villkor som andra. Sådana åtgär-

der överensstämmer med de strävanden som kännetecknar lagstiftning och arbetsmarknadspolitik i Sverige.

4.11 Levnadsstandard och deltagande i offentligt liv och kulturliv

4.11.1 Artikel 28 Tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Konventionsstaterna erkänner i *punkt 1* rätten för personer med funktionsnedsättning till en tillfredsställande levnadsstandard för sig och sin familj, däribland tillräckligt med mat, kläder och en lämplig bostad samt till ständigt förbättrade levnadsvillkor, och ska vidta ändamålsenliga åtgärder för att trygga och främja att denna rätt förverkligas utan diskriminering på grund av funktionsnedsättning.

I *punkt 2* erkänner konventionsstaterna rätten för personer med funktionsnedsättning att åtnjuta social trygghet utan diskriminering på grund av funktionsnedsättning och ska vidta ändamålsenliga åtgärder för att trygga och främja att denna rätt förverkligas, däribland genom följande åtgärder:

- a) att för personer med funktionsnedsättning säkerställa lika tillgång till rent vatten och säkerställa tillgång till ändamålsenlig och överkomlig service, anordningar och annat stöd för behov som är relaterade till funktionsnedsättning,
- b) att för personer med funktionsnedsättning, särskilt kvinnor och flickor, och för äldre personer med funktionsnedsättning säkerställa tillgång till sociala trygghetsprogram och fattigdomsbekämpningsprogram,
- c) att för personer med funktionsnedsättning och deras anhöriga som lever under fattiga förhållanden säkerställa tillgång till stöd från staten med utgifter som är relaterade till funktionsnedsättning, däribland för adekvat utbildning, rådgivning, ekonomiskt stöd och avlastningsvård,

- d) att för personer med funktionsnedsättning säkerställa tillgång till offentliga bostadsprogram,
- e) att för personer med funktionsnedsättning säkerställa lika tillgång till pensionsförmåner och pensionsprogram.

4.11.2 Svenska förhållanden

Målen för handikappolitiken enligt den Nationella handlingsplanen (se avsnitt 3.1.2) är

- en samhällsgemenskap med mångfald som grund,
- att samhället utformas så att människor med funktionshinder i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet,
- jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning.

Det handikappolitiska arbetets inriktning är att förebygga och bekämpa diskriminering av personer med funktionshinder, identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionsnedsättning samt ge barn, ungdomar och vuxna med funktionshinder förutsättningar för självständighet och självbestämmande.

Fram till 2010 är tre arbetsområden prioriterade (delmål), nämligen att skapa ett tillgängligt samhälle och se till att handikapperspektivet genomsyrar alla samhällssektorer och att förbättra bemötandet.

Den handikappolitiska planen berör alla samhällsområden och gäller i princip alla de ämnen som omfattas av den nya konventionen. Detta är också fallet med de åtaganden som innefattas i artikel 28 om tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet. I denna behandlas grundläggande trygghetsfrågor som vi i Sverige möter med omfattande välfärdsprogram för alla personer i samhället utan åtskillnad av något slag.

I tillägg till dessa generella välfärdsanordningar inom exempelvis socialpolitiken, bostadspolitiken, arbetsmarknadspolitiken och miljöpolitiken finns särskilda stödåtgärder som syftar till att personer med funktionsnedsättning av olika slag ska bli fullt

delaktiga. När det gäller frågor om levnadsstandard finns det till exempel inom socialförsäkringen olika former av handikappstöd som handikappersättning och vårdbidrag, assistansersättning och bilstöd. Dessa ska bl.a. kompensera för de merutgifter som en funktionsnedsättning medför. I redovisningen av svenska förhållanden vid behandlingen av tidigare artiklar i konventionen har nämnts de anordningar som särskilt riktar sig till människor med funktionsnedsättning när det gäller att säkerställa tillgång till personlig omvårdnad, särskild service och annan samhällsservice av olika slag samt för att göra samhällets institutioner och tjänster, liksom enskildas anläggningar och service, tillgängliga.

Handikapprörelsen lyfter fram lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade som en förebild för rättighetslagar på fler områden. Man konstaterar att många bra statliga utredningar har tillsatts för att öka kvalitén på vård och omsorg och understryker vikten av att deras resultat och intentioner genomförs. Handikapprörelsen pekar också på att sänkta ersättningar på socialförsäkringsområdet utan att man samtidigt säkerställer att människor får tillräckligt stöd och faktisk möjlighet till jobb och till att förtjäna sitt uppehälle är inkonsekvent med konventionen.

Det handikappolitiska arbetet i Sverige på de berörda områdena pågår ständigt och någon gräns för fortsatta åtgärder kommer enligt utredarens uppfattning inte att kunna sättas. Detta ligger även i sakens natur, eftersom i takt som samhället utvecklas och kunskaperna ökar kan åtgärder behöva omprövas och förnyas. Artikel 28 är helt i linje med detta arbete.

4.11.3 Artikel 29 Deltagande i det politiska och offentliga livet

Konventionsstaterna ska garantera personer med funktionsnedsättning politiska rättigheter och möjlighet att åtnjuta dem på samma villkor som andra och förpliktiga sig att:

- a) säkerställa att personer med funktionsnedsättning effektivt och fullständigt kan delta i det politiska och offentliga livet på samma villkor som andra, direkt eller genom fritt valda ombud, däribland rättighet och möjlighet för personer med funktionsnedsättning att rösta och att bli valda, bl.a. genom följande:
 - i) säkerställa att valprocedurer, anordningar och material är ändamålsenliga, tillgängliga och lätta att förstå och att använda,
 - ii) skydda rätten för personer med funktionsnedsättning att rösta genom hemlig röstning i val och folkomröstningar utan hot, och att vara kandidater i val, att faktiskt inneha ämbeten samt att utföra alla offentliga funktioner på alla offentliga nivåer med underlättande av användning av stödjande och ny teknik, där så är tillämpligt,
 - iii) garantera att personer med funktionsnedsättning fritt kan uttrycka sin vilja som väljare och, i detta syfte, vid behov, på deras begäran, tillåta att de vid röstning får assisteras av en av dem fritt vald person,
- b) aktivt främja en miljö där personer med funktionsnedsättning effektivt och fullständigt kan delta i skötseln av offentliga angelägenheter, utan diskriminering och på samma villkor som andra, samt uppmuntra deras deltagande i offentliga angelägenheter, däribland genom
 - i) att delta i enskilda organisationer och sammanslutningar som är verksamma i landets offentliga och politiska liv och i politiska partiers verksamhet och förvaltning, samt
 - ii) att bilda och ansluta sig till organisationer av personer med funktionsnedsättning som företräder personer med funktionsnedsättning på internationell, nationell, regional och lokal nivå.

4.11.4 Svenska förhållanden

Det som anförts om svenska förhållanden under föregående artikel gäller också de villkor som gäller för att säkra åtagandena i artikel 29 om deltagande i det politiska och offentliga livet.

I svensk lagstiftning görs ingen åtskillnad mellan människor med funktionsnedsättning och andra när det gäller rätten att delta på olika sätt genom att rösta, vara kandidater i val eller utföra offentliga funktioner eller att delta i enskilda organisationer och sammanslutningar som är verksamma i landets offentliga och politiska liv eller företräder personer med funktionsnedsättning på olika nivåer. De tidigare nämnda stödåtgångarna fyller också en viktig funktion för att vara behjälpliga när det gäller att förverkliga möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att vara fullt delaktiga. En särskild bestämmelse i 4 kap 33 § kommunallagen (1991:900) föreskriver sedan 2002 att kommuner och landsting ska verka för att förtroendevalda med funktionsnedsättning kan delta i handläggningen av ärenden på samma villkor som andra förtroendevalda.

Att det inte finns något i lagstiftningen som hindrar personer med funktionsnedsättning från att delta i det politiska och offentliga livet innebär inte att det inte finns faktiska hinder från att delta. Handikapprörelsen har pekat på att den refererade bestämmelsen i kommunallagen inte efterlevs i tillräcklig utsträckning. Tillgängliga lokaler, tillgänglig information samt fungerande kommunikation är förutsättningar för deltagande på lika villkor. Ändrade regler för färdtjänsten har gjort det svårare för förtroendevalda som är beroende av färdtjänst att utöva sina förtroendeuppdrag. Det finns enligt handikapprörelsen också riktlinjer i socialförsäkringssystemet som i praktiken begränsar föreningsfriheten för personer med sjukpenning.

Det finns enligt utredarens uppfattning inga hinder för Sverige att ställa sig bakom åtagandena i artikel 29.

4.11.5 Artikel 30 Deltagande i kulturliv, rekreation, fritidsverksamhet och idrott

Konventionsstaterna erkänner i *punkt 1* rätten för personer med funktionsnedsättning att på samma villkor som andra delta i kulturlivet och ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning

- a) bereds tillgång till kulturella produkter i tillgänglig form,
- b) bereds tillgång till tv-program, film, teater och annan kulturell verksamhet i tillgänglig form, samt
- c) bereds tillträde till platser för kulturella föreställningar eller tjänster, såsom teatrar, museer, biografier, bibliotek och turistservice och så långt som möjligt till minnesmärken och platser av nationell kulturell betydelse.

Enligt *punkt 2* ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder för att personer med funktionsnedsättning ska få möjlighet att utveckla och använda sin kreativa, artistiska och intellektuella förmåga, inte endast i eget intresse utan även för samhällets berikande.

Konventionsstaterna ska enligt *punkt 3* vidta alla ändamålsenliga åtgärder i enlighet med internationell rätt för att säkerställa att lagar till skydd för immateriella rättigheter inte utgör ett oskäligt eller diskriminerande hinder för tillgång till kulturellt produkter för personer med funktionsnedsättning.

Personer med funktionsnedsättning ska enligt *punkt 4* ha rätt på samma villkor som andra till erkännande av och stöd för sin särskilda kulturella och språkliga identitet, däribland teckenspråk och dövas kultur.

För att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att på samma villkor som andra delta i rekreations- och fritidsverksamhet och idrott, ska konventionsstaterna enligt *punkt 5* vidta ändamålsenliga åtgärder för att

- a) uppmuntra och främja deltagande i största möjliga utsträckning av personer med funktionsnedsättning i allmänt tillgänglig idrottslig verksamhet på alla nivåer,

- b) säkerställa att personer med funktionsnedsättning har möjlighet att organisera, utveckla och delta i idrott och rekreation som är särskilt anpassade för personer med funktionsnedsättning och i detta syfte uppmuntra erbjudande av ändamålsenlig instruktion, utbildning och resurser på samma villkor som andra,
- c) säkerställa att personer med funktionsnedsättning har tillgång till idrottsanläggningar, rekreationsanläggningar och turistanläggningar,
- d) säkerställa att barn med funktionsnedsättning har lika möjligheter som andra barn att delta i lek, rekreation, fritidsverksamhet och idrott, däribland inom utbildningssystemet, samt
- e) säkerställa att personer med funktionsnedsättning har tillgång till service av personer och organ som ägnar sig åt att organisera rekreationsverksamhet, turism, fritidsverksamhet och idrott.

4.11.6 Svenska förhållanden

Också möjligheterna till deltagande i kulturliv, rekreation, fritidsverksamhet och idrott handlar om olika vägar att underlätta för människor med funktionsnedsättning att bli delaktiga av det utbud av kulturella aktiviteter som finns i samhället och att själva utöva sådana aktiviteter. Detsamma gäller deltagande i fritidsverksamhet och idrott och utövande av olika aktiviteter på dessa områden. På alla de nu nämnda områdena pågår i Sverige ett handikappolitiskt arbete.

Handikapprörelsen påpekar att det ännu finns stora brister inte minst när det gäller möjligheterna för barn med funktionsnedsättning att på lika villkor delta i idrott och friluftsliv. För svenskt vidkommande finns det all anledning att ställa sig bakom de åtaganden som konventionsstaterna gör i denna artikel.

4.12 Statistik och information

4.12.1 Artikel 31 Insamling av statistik och information

I *punkt 1* åtar sig konventionsstaterna att insamla ändamålsenlig information, däribland statistik och forskningsrön, som gör det möjligt att utforma och genomföra riktlinjer som ger verkan åt konventionen.

Insamlingen och bevarandet av denna information ska

- a) följa lagligen upprättade garantier, innefattande lagstiftning om dataskydd, för att säkerställa sekretess och respekt för privatlivet hos personer med funktionsnedsättning, samt
- b) respektera internationellt godtagna normer för skydd av de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna samt de etiska principerna för insamling och användning av statistik,

Enligt *punkt 2* ska information som insamlats i enlighet med denna artikel brytas ned på ändamålsenligt sätt och användas till att bidra till att bedöma konventionsstaternas genomförande av sina åtaganden enligt konventionen och att identifiera och bemöta de hinder som personer med funktionsnedsättning ställs inför vid utövandet av sina rättigheter.

Konventionsstaterna ska enligt *punkt 3* ansvara för att sprida statistiken och säkerställa att den är tillgänglig för personer med funktionsnedsättning och andra personer.

4.12.2 Svenska förhållanden

I det handikappolitiska arbetet spelar insamlingen av statistik och information en viktig roll.

De riktlinjer som avses i *punkt 1* är beaktade i den lagstiftning som i Sverige kringgärdar insamlandet, bearbetningen och presentationen av all statistik. Enligt lagen (2001:99) om den officiella statistiken ska det finnas officiell statistik för allmän information, utredningsverksamhet och forskning. Den ska vara

objektiv och allmängiltig. Personuppgiftslagen (1998:204) gäller vid framställning av statistik. Den officiella statistiken ska framställas och offentliggöras med beaktande av skydd för fysiska och juridiska personers intressen. Bestämmelser om sekretess finns i sekretesslagen (1980:100). Bestämmelser om skydd mot kränkning av enskilds personliga integritet genom behandling av personuppgifter finns i personuppgiftslagen.

I anslutning till den generella lagstiftning som finns för att skydda personer mot att deras personliga integritet kränks genom behandling av personuppgifter har en rad särskilda lagar införts på olika områden. Hit hör exempelvis lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten, lagen (2003:763) om behandling av personuppgifter inom socialförsäkringens administration och lagen (2002:546) om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten.

Ansvar för den officiella statistiken vilar på 25 statliga myndigheter. Statistiska centralbyrån (SCB) ansvarar för sektorsövergripande statistik, medan andra myndigheter har ansvaret för den statistik som ligger inom deras verksamhetsområde. De myndigheter som är ansvariga för officiell statistik i Sverige bildar tillsammans ett nätverk. Varje myndighet publicerar sin statistik på den egna webbplatsen. Statistiska centralbyrån (SCB) ansvarar för officiell statistik och för annan statlig statistik.

SCB:s uppgift är att förse kunder med statistik av god kvalitet. Statistiken ska kunna användas som underlag för beslutsfattande, debatt och forskning. Det innebär att SCB ska utveckla, framställa och kommunicera statistik, medverka aktivt i det internationella statistiska samarbetet och samordna och stödja det svenska systemet för officiell statistik.

Socialstyrelsen publicerade i en rapport 2007 *En modell för att beskriva levnadsförhållanden för personer med funktionshinder*. Systemet består av tre delar. Den första delen är en befolkningsbaserad enkätundersökning, den andra består av sambearbetningar av registeruppgifter för att komplettera enkätundersökningen och den tredje delen är olika typer av specialstudier för att beskriva exempelvis situationen för barn med funktions-

nedsättning, små eller mindre kända diagnosgrupper, psykiska funktionsnedsättningar och intellektuella funktionsnedsättningar. Förutom löpande rapportering av genomförda analyser avser Socialstyrelsen med start 2010 att publicera större och fördjupande tematiska rapporter om situationen för personer med funktionsnedsättning.

Handikapprörelsen har pekat på det angelägna i att metoderna för att samla in statistik och information i Sverige även möjliggör en presentation av förekomsten av flerfaldig diskriminering på grund av ålder, kön, etnicitet, språk m.m. Dagens system för statistikinsamling brister i detta avseende. Sättet att samla in fakta om levnadsvillkor behöver därför enligt handikapprörelsen utvecklas och möjliggöra såväl könsuppdelad, åldersuppdelad som annan uppdelad fakta.

Som framgår av den korta översikten har Sverige således ett väl utvecklat system för att ta fram statistik och en detaljerad lagstiftning till skydd för den personliga integriteten. Det finns inga hinder mot att godkänna åtagandena i punkt 1. Handikapprörelsens önskemål om en utveckling av sättet att samla in fakta kan enligt utredarens uppfattning behöva tillgodoses för att fullt ut kunna möta kraven i artikelns *punkt 2*.

Det finns emellertid inga invändningar mot riktlinjerna i *punkt 2 och 3*. Det möter således inga hinder mot att godkänna konventionen också på dessa punkter.

4.13 Internationellt samarbete och Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning

4.13.1 Artikel 32 Internationellt samarbete

I *punkt 1* erkänner konventionsstaterna betydelsen av internationellt samarbete och dess främjande till stöd för ansträngningar på det nationella planet att förverkliga konventionens syfte och mål och ska vidta ändamålsenliga och effektiva åtgärder i detta

hänseende mellan och bland stater och, i tillämpliga fall, i samarbete med berörda internationella och regionala organisationer och det civila samhället, särskilt organisationer av personer med funktionsnedsättning. Dessa åtgärder kan bl.a. inkludera följande:

- a) att säkerställa att internationellt samarbete, inklusive internationella utvecklingsprogram, omfattar och är tillgängligt för personer med funktionsnedsättning,
- b) att underlätta och stödja kapacitetsuppbyggnad, bl.a. genom utbyte och delgivning av information, erfarenheter, utbildningsprogram och goda exempel,
- c) att underlätta samarbete i fråga om forskning och tillgång till vetenskaplig och teknisk kunskap, samt
- d) att erbjuda ändamålsenlig teknisk och ekonomisk hjälp, däribland genom att underlätta tillgång till och att dela med sig av tillgänglig och stödjande teknik och genom teknologiöverföring.

Bestämmelserna i denna artikel ska enligt *punkt 2* inte inverka på varje konventionsstats skyldighet att uppfylla sina åtaganden enligt konventionen.

4.13.2 Svenska förhållanden

Sverige välkomnar internationellt samarbete i de former och för de ändamål som artikeln ger uttryck för.

Handikapprörelsen har pekat på att gruppen människor med funktionsnedsättning framträder i det internationella utvecklingssamarbetet som den tydligast gruppen fattigast bland de fattiga. Detta avspeglas enligt handikapprörelsen tyvärr inte i omfattningen och inriktningen av det samarbete som Sverige bedriver i utvecklingsländer. Shia (Svenska handikapporganisationers internationella biståndsförening) bedriver med ytterst begränsade medel genom sina 27 medlemsorganisationer ett visst utvecklingssamarbete i olika projekt för att stärka de handikapporganisationer som etableras i utvecklingsländer. Syftet är att

minska fattigdomen och särskilt möjliggöra att personer med funktionsnedsättning ska få ett värdigt liv.

Artikel 32 a) betonar staternas ansvar att tillse att det internationella utvecklingssamarbetet omfattar och är tillgängligt för personer med funktionsnedsättningar. Handikapprörelsen finner det därför naturligt att regeringen förtydligar ansvaret genom att utse Sida som statlig sektorsmyndighet. Man skulle då markera vikten av att perspektivet personer med funktionsnedsättning genomsyrar allt utvecklingssamarbete som bedrivs med stöd av Sidas medel.

Sidas positionspapper "Barn och vuxna med funktionsnedsättning" från december 2005 har målsättningen att livsvillkoren och behoven för människor med funktionshinder ska beaktas och främjas i svenskt utvecklingssamarbete med andra länder. Sida ska medverka till att människor med funktionsnedsättning kommer i åtnjutande av mänskliga rättigheter i samma utsträckning som övrig befolkning. I planering, genomförande och uppföljning av utvecklingsinsatser ska Sida stärka samarbetet med människor med funktionsnedsättning och deras organisationer samt andra relevanta aktörer.

Personer med funktionsnedsättning ingår också explicit i många policy- och metoddokument, i allt från Sveriges politik för global utveckling (PGU) och Sidas "Perspectives of Poverty" som är en uttolkning av PGU:n till bl. a Sidas utbildningspolicy, Sidas policy för barns rättigheter i utvecklingssamarbetet, Sidas guidelines för utbildning i humanitära katastrofer, Health is Wealth - Sidas hälsopolicy m fl.

I utvecklingssamarbetet arbetar Sida genom att väcka och driva frågan på regeringsnivå, bl. a. genom sektorprogram inom undervisningssektorn och genom "inclusive education". På undervisningssidan har Sida valt att fokusera på "inclusive education" som ett av tre fokusområden – detta innebär att Sida kommer arbeta med att "mainstreama" funktionshindrade människors rättigheter i Sidas sektorprogramstöd. Sidas arbete, som till stor del finansieras av Sida, riktar sig till civilsamhället och är kompletterande.

4.13.3 Artikel 33 Nationellt genomförande och övervakning

Enligt *punkt 1* ska konventionsstaterna i enlighet med sina förvaltningssystem utse en eller flera kontaktpunkter inom regeringen för frågor som gäller genomförandet av konventionen och ska på lämpligt sätt överväga att inrätta eller utse en samordningsmekanism inom regeringen för att underlätta därtill relaterad verksamhet inom olika sektorer och på olika plan.

Punkt 2. Konventionsstaterna ska i enlighet med sitt rättssystem och sitt förvaltningssystem, bibehålla, förstärka, utse eller inom konventionsstaten upprätta en mekanism, inklusive en eller flera oberoende mekanismer enligt vad som befinns ändamålsenligt för att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen. Vid utseendet eller upprättandet av mekanismen ska konventionsstaterna beakta de principer som hänför sig till statusen och funktionen hos de nationella institutionerna för skydd och främjande av de mänskliga rättigheterna.

Enligt *punkt 3* ska det civila samhället, särskilt personer med funktionsnedsättning och de organisationer som representerar dem, involveras i och fullt ut medverka i övervakningsförfarandet.

4.13.4 Svenska förhållanden

När det gäller *punkt 1* kan hänvisas till den informella grupp inom Socialdepartementets enhet för sociala tjänster som samordnar handikappolitiken inom regeringskansliet och den interdepartementala arbetsgrupp med företrädare för flera olika departement som har redovisats i avsnitt 4.3.2. Genom dessa finns redan kontaktpunkter inom regeringen som är lämpliga för frågor som gäller genomförandet av konventionen. Regeringen bör tydliggöra samordningsfunktionen i Regeringskansliet för att underlätta verksamheter inom olika sektorer och på olika plan som relaterar till konventionen och dess genomförande. Här skulle Regeringskansliets barnkonventionssamordning kun-

na utgöra en förebild. Barnkonventionssamordningen ansvarar framför allt för frågor om FN:s konvention om barnets rättigheter och samordning inom Regeringskansliet av frågor med utgångspunkt i konventionen. Men också andra vägar för att förstärka samordningen är naturligtvis tänkbara.

Enligt *punkt 2* ska konventionsstaterna alltså behålla, förstärka, utse eller upprätta en mekanism för att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen. När denna mekanism ska utses eller upprättas ska konventionsstaterna beakta vissa principer. Här åsyftas de så kallade Parisprinciperna. Dessa ställer tämligen ingående krav på mekanismen i fråga. I dag finns det ingen sådan institution i Sverige som kan sägas motsvara alla dessa krav och samtidigt svara för att övervaka genomförandet av konventionen. Här ska först kort redogöras för de olika myndigheter på området som skulle kunna vara aktuella.

Handikappombudsmannen har till uppgift att bevaka frågor som angår funktionshindrade personers rättigheter. Handikappombudsmannen ska se till att olika lagar mot diskriminering efterlevs och har även rätt att för en enskild föra talan i tvister angående tillämpningen av lagarna. Ytterligare uppgifter är bl.a. att verka för att brister i lagar och andra författningar i fråga om personer med funktionshinder efterlevs och att ta initiativ till överläggningar med myndigheter m.fl. i syfte att motverka att personer missgynnas eller på annat sätt utsätts för orättvis eller kränkande behandling på grund av funktionshinder.

I propositionen *Ett starkare skydd mot diskriminering* prop. 2007/08:95) föreslås emellertid att Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Handikappombudsmannen och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning ska avvecklas och att en ny myndighet – *Diskrimineringsombudsmannen* – ska bildas. Den nya myndigheten ska öva tillsyn över efterlevnaden av samtliga diskrimineringsförbud avseende diskrimineringsgrunderna kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning

och ålder. Diskrimineringsombudsmannen ska också ha rätt att i domstol föra talan för en enskild person som anser sig ha blivit diskriminerad. En sådan talerätt föreslås också för vissa intresseorganisationer.

Handisam, alltså Myndigheten för handikappolitisk samordning (se avsnitt 4.3.2), har en strategisk, samordnande, utvärderande, pådrivande, stödjande och genomförande roll. Handisam har i dag i sammandrag uppgifterna att

- ansvara för att övergripande samordna genomförandet av handikappolitiken,
- genom stöd och samordning bidra till att sektorsmyndigheternas arbete med att genomföra handikappolitiken utvecklas,
- bistå regeringen med det underlag som behövs för att få till stånd en effektiv styrning av det handikappolitiska arbetet,
- analysera lämpliga åtgärder för att komma till rätta med problem inom området,
- bevaka och rapportera om den internationella utvecklingen, samt
- följa och bevaka Europeiska unionens insatser inom olika samhällsområden och beskriva vilka konsekvenser dessa kan få för personer med funktionshinder.

Sedan 2006 finns vidare *Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige*. Denna har en stödjande funktion men ingen övervakande och dess uppdrag gäller inte längre än till 2010. I budgetpropositionen för 2008 (prop. 2007/08:1 utgiftsområde 1 s. 28) sägs att regeringen överväger på vilket sätt vissa uppgifter när det gäller de mänskliga rättigheterna ska kunna utföras i framtiden. Det handlar bl.a. om att öka kunskapen och medvetenheten om de mänskliga rättigheterna hos både den offentliga sektorns alla delar och allmänheten samt stimulera till en bred dialog om de mänskliga rättigheterna. Vidare handlar det om att sammanställa rapporter och rekommendationer om hur de mänskliga rättigheterna efterlevs i Sverige.

När det gäller valet av lämpliga organ för att främja och skydda samt övervaka genomförandet av den nya konventionen

kan till en början göras en parallell till FN:s konvention om barnets rättigheter och övervakningen av att denna efterlevs. Här har Barnombudsmannen till uppgift att både utbilda och informera om barnkonventionen och att bevaka hur konventionen efterlevs i samhället. Man kan då ställa frågan om det är lämpligt att uppdra åt den nya Diskrimineringsombudsmannen att ta sig an också övervakande uppgifter i fråga om den nu aktuella konventionen.

Handisam å andra sidan har redan uppgifter som ligger nära dem som artikel 33 förutsätter, nämligen att främja och skydda genomförandet av konventionen.

Den övervakande uppgiften att konventionen genomförs gäller på alla områden och alla ansvariga i både privat och offentlig verksamhet, också de åtgärder som regeringen vidtar på området.

Enligt artikelns *punkt 3* ska det civila samhället, särskilt personer med funktionsnedsättning och de organisationer som representerar dem, involveras i och fullt ut medverka i övervakningsförfarandet. Enligt instruktionen för Handisam ska det vid myndigheten finnas ett råd med uppgift att ge generaldirektören den vägledning som behövs för att verksamheten ska kunna bedrivas effektivt och i överensstämmelse med syftet för verksamheten. Detta råd, kallat insynsråd, kommer att bestå av fem personer som representerar olika kunskaper och erfarenheter.

På liknande sätt förhåller det sig med den nya Diskrimineringsombudsmannen. Enligt propositionen *Ett starkare skydd mot diskriminering* ska ett särskilt råd knytas till nya myndigheten. Representanterna i rådet bör ha kompetens som kan tillföra myndigheten sakkunskap och bredd i diskrimineringsfrågor och i andra frågor som har betydelse för verksamheten. Rådets funktion bör vara att ge ombudsmannen råd och stöd men ska inte ha något avgörande inflytande på ombudsmannens verksamhet. Myndigheten bör dessutom enligt propositionen ha möjlighet att själv knyta till sig de samråds-, referens- eller expertgrupper av olika slag som myndigheten anser behövs för att få del av utomstående erfarenheter och kunskaper.

Slutsatsen av den gjorda beskrivningen av tänkbara myndigheter blir att det behöver utredas om nuvarande samhällsinstitutioner var för sig eller gemensamt uppfyller artikelns krav.

Utredningsuppgiften skulle kunna läggas på Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige men även andra lösningar är givetvis tänkbara. Delegationen har i uppdrag att stödja statliga myndigheter, kommuner och landsting i arbetet med att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna i verksamheten. Delegationen ska också utarbeta och genomföra strategier för ökad information och kunskap om mänskliga rättigheter hos olika målgrupper i samhället. Till detta kommer att delegationen enligt sitt uppdrag ska lämna förslag på hur det fortsatta stödet till arbetet för full respekt för de mänskliga rättigheterna i Sverige kan erbjudas efter det att delegationen avslutat sitt uppdrag. Ett utredningsuppdrag av det nämnda slaget skulle kunna vara naturligt med hänsyn till delegationens inriktning och kunskaper och också ligga väl i linje med delegationens uppdrag.

För att avsaknaden av ett lämpligt organ inte ska hindra att konventionen ratificeras kan det vara lämpligt att tills vidare uppdra åt Handisam att fullgöra uppgiften att främja och skydda genomförandet av konventionen. När det gäller de övervakande uppgifter som avses i punkt 2 bör det uppdras åt någon annan befintlig myndighet att sköta dessa tillfälligt under utredningstiden. Den fortsatta beredningen får visa om det är lämpligt att lägga det tillfälliga övervakningsuppdraget på exempelvis Handisam eller Diskrimineringsombudsmannen.

4.13.5 Artikel 34-39 Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Enligt *artikel 34* ska det upprättas en kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Kommittén ska vid konventionens ikraftträdande bestå av tolv experter. Efter ytterligare sextio ratifikationer eller anslutningar till konventionen ska medlemskapet öka till arton medlemmar. Medlemmarna ska

väljas av konventionsstaterna vart fjärde år. Kommitténs medlemmar ska tjänstgöra i sin personliga egenskap. Artikel 35 innehåller en rad ytterligare föreskrifter om utseende av kommittén m.m.

Varje konventionsstat ska enligt *artikel 35* genom Förenta nationernas generalsekreterare till kommittén avge en fullständig rapport om de åtgärder som den har vidtagit för att verkställa sina skyldigheter enligt konventionen och om de framsteg den har uppnått i det hänseendet inom två år efter konventionens ikraftträdande för konventionsstaten i fråga. Därefter ska konventionsstaterna avge påföljande rapporter minst vart fjärde år och vidare när kommittén begär det.

Varje rapport ska enligt *artikel 36* granskas av kommittén, som ska lämna sådana förslag och allmänna rekommendationer om rapporten som den finner lämpliga och framföra dem till den berörda konventionsstaten. Förenta nationernas generalsekreterare ska göra rapporterna tillgängliga för alla konventionsstaterna, och konventionsstaterna ska göra sina rapporter allmänt tillgängliga för allmänheten i sina egna länder och underlätta tillgång till förslagen och de allmänna rekommendationerna om dessa rapporter.

Varje konventionsstat ska enligt *artikel 37* samarbeta med kommittén och stödja dess medlemmar i utövandet av deras mandat. För att främja en effektiv tillämpningen av denna konvention och uppmuntra internationellt samarbete på dess område ska enligt *artikel 38* Förenta nationernas fackorgan och andra FN-organ ha rätt att vara företrädare vid granskningen av tillämpningen av de bestämmelser i denna konvention som faller inom ramen för deras mandat.

Kommittén ska enligt *artikel 39* vartannat år rapportera till generalförsamlingen och till Ekonomiska och sociala rådet om sin verksamhet och får lämna förslag och allmänna rekommendationer grundade på granskning av rapporter och information som mottagits från konventionsstaterna.

För vidare detaljer enligt artiklarna 35 – 39, se bilagda konventionstext.

4.13.6 Inställningen från svensk sida

Vi bör från svensk sida välkomna upprättandet av Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, de uppgifter som läggs på kommittén och de förpliktelser som följer av denna.

4.14 Konventionsstatskonferens och slutbestämmelser

4.14.1 Artikel 40 – 50

Enligt *artikel 40* ska konventionsstaterna mötas regelbundet i en konventionsstatskonferens för att behandla frågor som gäller tillämpningen av konventionen. Denna ska sammankallas senast sex månader efter konventionens ikraftträdande.

Artiklarna 41 – 43 innehåller bestämmelser om depositarie, undertecknande och samtycke till att vara bunden. *Artikel 44* handlar om organisationer för regional integration. De följande artiklarna behandlar ikraftträdande, reservationer, ändringar av konventionen, uppsägning m.m.

4.14.2 Inställningen från svensk sida

Artiklarna föranleder inga särskilda kommentarer.

5 Sveriges tillträde till konventionen

Förslag: Sverige ska tillträda FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

En utredning ska tillsättas för att utröna om nuvarande samhällsorgan var för sig eller gemensamt uppfyller konventionens krav på oberoende mekanismer för att främja och skydda respektive övervaka genomförandet av konventionen.

Handisam ska ges i uppdrag att tills vidare svara för uppgiften att främja och skydda genomförandet av konventionen. Den fortsatta beredningen får visa om exempelvis Handisam eller Diskrimineringsombudsmannen ska ges uppgiften att tills vidare övervaka genomförandet av konventionen.

5.1 Allmänna överväganden

Arbetet på att uppnå full delaktighet och jämlikhet för personer med funktionsnedsättning har bedrivits i Sverige sedan länge. Den nationella handlingsplan för handikappolitiken som antogs år 2000 spänner över alla samhällsområden och markerar därigenom att handikappolitiken är ett sektorsövergripande politikområde. I prop. 1999/2000:79 ges som bakgrund till handlingsplanen en redovisning av handikappolitikens utveckling i Sverige (s.11-17). Handlingsplanen har följts upp 2002 (Skr. 2002/03:25) och 2006 (Skr. 2005/06:110). Vid den senare uppföljningen konstaterades att handlingsplanen hade föregåtts av många års han-

dikappolitiska satsningar som har lett till stora förbättringar för personer med funktionshinder. Men mycket återstår att göra och planen ska enligt regeringen ses som en del av utvecklingen mot uppfyllandet av de handikappolitiska målen. Det handlar om såväl generella åtgärder som förbättrad tillgänglighet och olika lagstiftningsåtgärder, t.ex. skydd mot diskriminering.

En stor ökning har även skett av det individuella stödet till personer med funktionsnedsättning. Ett mått av flera på detta är att handikappomsorgens del av kommunernas kostnader för socialtjänst ökade från 21 till 29 procent åren 2000 – 2006. I genomgången av svenska förhållanden i relation till den nya FN-konventionens många artiklar har gjorts olika anteckningar som belyser situationen och utvecklingen inte minst under senare år.

Europaparlamentet har i november 2007 avgivit en skriftlig förklaring om FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I denna konstaterar man att än så länge hade konventionen och det fakultativa protokollet bara ratificerats av tre länder, att en funktionsnedsättning innebär att väsentliga personliga och sociala erfarenheter påverkas av fysiska och psykiska begränsningar och den diskriminering som sker på grund av dessa och att det finns fler än 50 miljoner funktionshindrade i Europeiska unionen. Europaparlamentet uppmanar kommissionen och alla medlemsstater att anta principen ”ingen-ting om oss utan oss” och att samarbeta med funktionshindrade för att genomföra konventionen.

5.2 Sverige bör godkänna konventionen

Den svenska regeringen framförde 1989 i FN:s generalförsamling ett förslag om att utarbeta en konvention om funktionshindrades rättigheter. Förslaget avvisades men i gengäld beslöt man att utarbeta ett annat dokument till stöd för implementeringen av den handikappolitik som hade grundlagts i samband med det internationella handikappåret. Resultatet blev 22 standardregler för att säkerställa att människor med funktionsned-

sättning som medborgare har samma rättigheter och skyldigheter som andra medborgare i samhället.

Sverige har alltså varit en av de pådrivande nationerna vid tillkomsten av den nya konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Svenska regeringstjänstemän, liksom företrädare för handikapprörelsen, har också tagit aktiv del i utarbetandet av konventionen. Som tidigare sagts tillför inte denna den senaste internationella konventionen om mänskliga rättigheter några nya rättigheter. Konventionens syfte är i stället att undanröja hinder för människor med funktionsnedsättning att åtnjuta mänskliga rättigheter som alla andra. Även om konventionen i många avseenden kan karaktäriseras som ett måldokument, slår den fast att staterna är skyldiga att utnyttja alla tillgängliga resurser för att gradvis förverkliga att de mänskliga rättigheterna också blir allas rättigheter.

Konventionen är med sina 50 artiklar, varav många dessutom innehåller en rad olika delmoment, mycket omfattande och berör alla tänkbara samhällsområden där personer med funktionsnedsättning kan behöva något stöd eller någon särskild uppmärksamhet för att komma i åtnjutande av samma mänskliga rättigheter som andra. Konventionens krav på konventionsstaterna kan sägas vara höga när det gäller den standard som bör gälla på olika områden. Många artiklar ger dock utrymme för olika medel att tillfredsställa kraven genom att ange att "ändamålsenliga åtgärder" ska vidtas.

Den genomgång som har gjorts i det föregående där svenska förhållanden ställts mot kraven och åtagandena i konventionens olika artiklar ger en god bild av hur man på olika områden i lagstiftningen beaktat de särskilda villkor som gäller för människor med funktionsnedsättning.

Inte minst handikapprörelsen har emellertid pekat på behovet av förbättringar på en hel del områden, men utredningen kan inte anses visa att Sverige på något område är i sådan avsaknad av lagregler eller ambitioner att konventionen inte skulle kunna ratificeras. I några fall pågår eller förbereds också redan ett

närmare utredningsförfarande för att ytterligare tillgodose de krav och åtaganden som konventionen innefattar.

Utredaren vill här understryka att det då inte rör sig om några områden där konventionens krav kan anses absoluta, områden där konventionen kräver att personer med funktionsnedsättning utan undantag ska ha samma rättigheter garanterade i lag. Det gäller exempelvis rätten till liv, frihet och personlig säkerhet i artiklarna 10–14, rätten att inte utsättas för tortyr, våld eller övergrepp i artiklarna 15–17 eller respekten för hem och familj i artikel 23. När det gäller dessa och liknande rättigheter är det utredarens uppfattning att Sverige uppfyller konventionens krav till punkt och pricka.

Det finns emellertid andra områden där genomgången visar att steget från de mål och krav som olika lagar ställer upp till praktiskt förverkligande ibland är tämligen stort. Det gäller inte minst de åtaganden som innefattas i artiklarna 8 och 9 om medvetandegörande och tillgänglighet och i artikel 27 om arbete och sysselsättning. Här liksom på många andra områden pågår ett ständigt arbete att med riktlinjer, handlingsplaner och program komma närmare ett förverkligande av lagstiftningen och av reglerna i konventionen. Det kan i själva verket förutsättas att de frågor som berörs av konventionen kommer att stå på dagordningen under lång tid framöver.

Detta är samtidigt områden som – hur viktiga de än är i sig – enligt utredarens uppfattning inte har den karaktären att det med någon framgång skulle kunna hävdas i nationell domstol eller i den blivande Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (se avsnitt 6) att Sverige begår sådana brott mot konventionen att de borde leda till ekonomiska sanktioner eller andra konkreta förpliktelser.

Slutsatsen av det sagda är således att Sverige har kommit långt men på en del områden inte tillräckligt långt för att kunna sägas uppfylla konventionens alla åtaganden och krav. Något hinder mot att godkänna konventionen föreligger dock inte.

Konventionens åtaganden och krav kommer för lång tid framåt att kunna göra tjänst som riktlinjer i arbetet på att för-

bättra villkoren för personer med funktionsnedsättning och avskaffa diskriminering av dessa – i Sverige såväl som andra länder.

Konventionen förutsätter inte några ändringar av svenska lagmen är av större vikt och ska därför enligt 10 kap. 2 § regeringsformen godkännas av riksdagen.

Som framgått av avsnitt 4.13.4 kan det vara lämpligt att tills vidare och i avvaktan på resultatet av den utredning som föreslås uppdra åt Handisam att främja och skydda konventionens genomförande och åt någon annan lämplig befintlig myndighet, exempelvis Handisam eller Diskrimineringsombudsmannen, att övervaka genomförandet enligt reglerna i artikel 33 punkt 2.

Konventionen träder enligt artikel 45 i kraft den trettionde dagen efter deponeringen av det tjugonde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet. För stater som ratificerar konventionen efter deponeringen träder konventionen i kraft den trettionde dagen efter deponeringen av dess instrument.

6 Fakultativt protokoll till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

6.1 Protokollets innehåll

6.1.1 Prövningsrätt, talerätt och förutsättningar för prövning

Protokollsparterna erkänner att Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning får pröva framställningar från eller för enskilda personer eller grupper av personer som lyder under dess jurisdiktion och som hävdar att de har blivit utsatta för en kränkning från ifrågavarande protokollsparts sida av bestämmelserna i konventionen (artikel 1).

Framställningen ska avse en stat som har anslutit sig till protokollet.

För att en framställning ska kunna prövas krävs som huvudregel att alla tillgängliga nationella rättsmedel har tömts ut. Undantag kan emellertid göras om inlämnandet av rättsmedlen är oskäligt tidskrävande eller det är osannolikt att de skulle komma att få någon praktisk betydelse. En framställning får inte vara anonym. Kommittén ska vidare avvisa en framställning när samma ärende redan prövats av kommittén eller har varit eller är föremål för internationell prövning eller reglering i annan form. En framställning ska också avvisas när

- framställningen utgör ett missbruk av rätten att göra sådana framställningar eller är oförenlig med konventionens bestämmelser,
- framställningen är uppenbart ogrundad eller inte tillräckligt styrkt, eller
- de förhållanden som framställningen gäller har inträffat före protokollets ikraftträdande för den berörda protokollsparten, om inte dessa förhållanden har fortsatt efter det datumet (artikel 2).

6.1.2 Förfarandet hos kommittén, interimistiska åtgärder

Kommittén ska delge den berörda protokollsparten alla framställningar som den har mottagit förtroligt. Inom sex månader ska den mottagande staten inge skriftlig förklaring till kommittén eller en redogörelse för ärendet och för de åtgärder som den har vidtagit för att rätta till situationen (artikel 3).

Kommittén ska sammanträda inom stängda dörrar när den prövar en framställning. Efter avslutad prövning av en framställning ska kommittén framföra sina eventuella förslag och rekommendationer till den berörda protokollsparten och sökanden (artikel 5).

Innan kommittén fattar beslut i sakfrågan, kan den begära av den stat som en framställan riktar sig till att den brådskande prövar om den ska vidta sådana provisoriska åtgärder som kan behövas för att undvika eventuell obotlig skada för den eller dem som har utsatts för den påstådda kränkningen. Detta innebär inte ett avgörande om att saken kan tas upp till prövning eller om framställningens sakliga innehåll (artikel 4).

6.1.3 Undersökning på eget initiativ, rapport om åtgärder

Om kommittén tar emot tillförlitlig information som utvisar allvarliga eller systematiska kränkningar från en protokollsparts

sida av rättigheter som anges i konventionen, kan den inleda ett prövningsförfarande utan framställan. Kommittén ska uppmana staten att samarbeta vid prövningen av informationen. Kommittén får utse en eller flera av sina medlemmar att genomföra en undersökning och att brådska och rapportera till kommittén. När det är befogat och med statens samtycke, får undersökningen innefatta ett besök i statens territorium. Undersökningen ska genomföras förtroligt och statens samtycke ska begäras i alla skeden av förfarandet.

Efter att ha granskat resultaten av en sådan undersökning, ska kommittén överlämna dessa resultat till den berörda staten tillsammans med sina eventuella kommentarer och rekommendationer.

Den berörda protokollsparten ska inom sex månader efter att av kommittén ha mottagit resultaten, kommentarerna och rekommendationerna lämna sina kommentarer till kommittén (artikel 6).

Kommittén får uppmana den berörda staten att i sin rapport enligt artikel 35 i konventionen ta med närmare uppgifter om eventuella åtgärder som den har vidtagit som reaktion på en undersökning som har gjorts enligt artikel 6 i detta protokoll.

Om det behövs får kommittén efter utgången av den tid om sex månader som avses i artikel 6 uppmana den berörda staten att informera kommittén om de åtgärder som vidtagits som en reaktion på undersökningen (artikel 7).

6.1.4 Undantag från ratifikation, slutbestämmelser

Varje protokollpart får vid undertecknandet, ratifikationen eller anslutningen till protokollet förklara att den inte erkänner kommitténs behörighet i fråga om undersöknings- och rapporteringsförfarandet enligt artiklarna 6 och 7 (artikel 8).

Artiklarna 9 – 13 innehåller bestämmelser om depositarie för protokollet, undertecknande, ratifikation och ikraftträdande.

Reservationer är som är oförenliga med protokollets ändamål och syfte är inte tillåtna (artikel 14).

I artikel 15 beskrivs förfarandet vid ändring av protokollet. Bestämmelser om uppsägning av protokollet och dess texts tillgänglighet och giltighet finns i artiklarna 16 – 18.

6.2 Godkännande av det fakultativa protokollet

Förslag: Sverige ska godkänna det fakultativa protokollet till FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Den individuella klagorätten är ett av flera viktiga instrument inom kontrollsystemet för mänskliga rättigheter. En sådan klagorätt kan underlätta för den enskilde att hävda sin rätt. Som alltid har varje konventionsstat ansvaret att se till att de mänskliga rättigheterna respekteras. I den händelse en regering saknar den politiska viljan eller förmågan att uppfylla sina internationella åtaganden, kan den individuella klagorätten erbjuda ett alternativ på internationell nivå. En sådan klagorätt kan också, vid sidan av rapporteringssystemet, bidra till att utveckla och tolka konventionernas innehåll.

Förbud mot diskriminering på grund av funktionsnedsättning återfinns i samtliga centrala internationella konventioner som behandlar mänskliga rättigheter. Till flera av dessa konventioner finns även en möjlighet till klagorätt för individer. Att det finns flera olika internationella system dit den enskilde kan vända sig kan – som framhölls i prop. 2002/03:19 *Konventionen mot kvinnodiskriminering och frågan om ett individuellt klagomålsförfarande* – skapa problem genom att olika rättspraxis kan uppkomma när det gäller kränkning av samma rättighet. Den enskilde kan dock inte klaga hos fler än ett av organen. Den situationen kan emellertid uppstå att flera personer med identiska eller likartade klagomål vänder sig till olika instanser, vilka intar

olika uppfattning i samma fråga. Detta problem har dock ansetts relativt litet och inte böra hindra ett godkännande av det fakultativa protokollet.

Det som kan göra frågan om individuell klagorätt speciell när det gäller konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning är att flera av rättigheterna i konventionen kan karaktäriseras som "välfärdsrättigheter" med högt ställda krav på konventionsstaterna. Inte minst i fråga om Sverige – som har starka intresseorganisationer för personer med olika slag av funktionsnedsättning – är det tänkbart att klagorätten kan komma utnyttjas i ganska stor utsträckning. Att avstå från att godkänna det fakultativa protokollet av en sådan anledning kan dock inte gärna komma i fråga när det gäller ett område där inte minst Sverige har visat stort engagemang och också lagt ned mycket arbete internationellt.

Det fakultativa protokollet har en utformning som Sverige bör kunna godta. Protokollet förutsätter inte några ändringar av svensk lag men är av större vikt och ska därför enligt 10 kap. 2 § regeringsformen godkännas av riksdagen.

Enligt artikel 8 i protokollet ges en stat möjlighet att förklara att den inte erkänner den särskilda kommitténs behörighet att på eget initiativ vidta undersökning av misstänkta kränkningar av konventionens bestämmelser i enlighet med artiklarna 6 och 7. Det finns från svensk sida inte skäl att avge en sådan förklaring.

En svensk anslutning till det fakultativa protokollet innebär att klagomål kan anföras mot Sverige inför kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Det ankommer på regeringen att föra Sveriges talan i kommittén. Det är naturligtvis inte möjligt att förutse hur många klagomål det kan komma att bli. Men med hänsyn till erfarenhet av andra liknande klagomålsförfaranden inom FN-systemet kan det inte uteslutas att antalet klagomål kan bli relativt stort. Eventuella ökade kostnader till följd av detta bedöms dock i det stora hela vara begränsade och kan hanteras inom befintliga anslag.

7 Övrigt

Som framgått av avsnitt 5.2 och 6.2 bör både konventionen och det fakultativa protokollet kunna godkännas av riksdagen utan några lagändringar. Inte heller medför godkännandena i sig några nya kostnader utöver dem som redan följer av den handikappolitik som Sverige bedriver enligt tidigare beslut eller som kan hanteras inom befintliga anslag.

Handisams nya uppgift att tills vidare främja och skydda genomförandet av konventionen kräver tillägg till Handisams instruktion. Uppdraget bör kunna hanteras med befintliga resurser och inom nuvarande kostnadsramar.

Det är angeläget att riksdagen snarast ratificerar konventionen. Efter remissbehandling av denna promemoria bör en proposition kunna lämnas till riksdagen för beslut under höstriksdagen 2008.

Bilaga 1

Convention on the Rights of Persons with Disabilities

Preamble

The States Parties to the present Convention,

(a) *Recalling* the principles proclaimed in the Charter of the United Nations which recognize the inherent dignity and worth and the equal and inalienable rights of all members of the human family as the foundation of freedom, justice and peace in the world,

(b) *Recognizing* that the United Nations, in the Universal Declaration of Human Rights and in the International Covenants on Human Rights, has proclaimed and agreed that everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth therein, without distinction of any kind,

(c) *Reaffirming* the universality, indivisibility, interdependence and interrelatedness of all human rights and fundamental freedoms and the need for persons with disabilities to be guaranteed their full enjoyment without discrimination,

(d) *Recalling* the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, the International Covenant on Civil and Political Rights, the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, the Convention on the Rights of the Child, and the International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families,

(e) *Recognizing* that disability is an evolving concept and that disability results from the interaction between persons with impairments and attitudinal and environmental barriers that hinders their full and effective participation in society on an equal basis with others,

(f) *Recognizing* the importance of the principles and policy guidelines contained in the World Programme of Action concerning Disabled Persons and in the Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities in influencing the promotion, formulation and evaluation of the policies, plans, programmes and actions at the national, regional and international levels to further equalize opportunities for persons with disabilities,

(g) *Emphasizing* the importance of mainstreaming disability issues as an integral part of relevant strategies of sustainable development,

(h) *Recognizing also* that discrimination against any person on the basis of disability is a violation of the inherent dignity and worth of the human person,

(i) *Recognizing further* the diversity of persons with disabilities,

(j) *Recognizing* the need to promote and protect the human rights of all persons with disabilities, including those who require more intensive support,

(k) *Concerned* that, despite these various instruments and undertakings, persons with disabilities continue to face barriers in their participation as equal members of society and violations of their human rights in all parts of the world,

(l) *Recognizing* the importance of international cooperation for improving the living conditions of persons with disabilities in every country, particularly in developing countries,

(m) *Recognizing* the valued existing and potential contributions made by persons with disabilities to the overall well-being and diversity of their communities, and that the promotion of the full enjoyment by persons with disabilities of their human rights and fundamental freedoms and of full participation by persons with disabilities will result in their enhanced sense of belonging and in significant advances in the human, social and economic development of society and the eradication of poverty,

(n) *Recognizing* the importance for persons with disabilities of their individual autonomy and independence, including the freedom to make their own choices,

(o) *Considering* that persons with disabilities should have the opportunity to be actively involved in decision-making processes about policies and programmes, including those directly concerning them,

(p) *Concerned* about the difficult conditions faced by persons with disabilities who are subject to multiple or aggravated forms of discrimination on the basis of race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national, ethnic, indigenous or social origin, property, birth, age or other status,

(q) *Recognizing* that women and girls with disabilities are often at greater risk, both within and outside the home of violence, injury or abuse, neglect or negligent treatment, maltreatment or exploitation,

(r) *Recognizing* that children with disabilities should have full enjoyment of all human rights and fundamental freedoms on an equal basis with other children, and recalling obligations to that end undertaken by States Parties to the Convention on the Rights of the Child,

(s) *Emphasizing* the need to incorporate a gender perspective in all efforts to promote the full enjoyment of human rights and fundamental freedoms by persons with disabilities,

(t) *Highlighting* the fact that the majority of persons with disabilities live in conditions of poverty, and in this regard recognizing the critical need to address the negative impact of poverty on persons with disabilities,

(u) *Bearing in mind* that conditions of peace and security based on full respect for the purposes and principles contained in the Charter of the United Nations and observance of applicable human rights instruments are indispensable for the full protection of persons with disabilities, in particular during armed conflicts and foreign occupation,

(v) *Recognizing* the importance of accessibility to the physical, social, economic and cultural environment, to health and education and to information and communication, in enabling persons with disabilities to fully enjoy all human rights and fundamental freedoms,

(w) *Realizing* that the individual, having duties to other individuals and to the community to which he or she belongs, is under a responsibility to strive for the promotion and

observance of the rights recognized in the International Bill of Human Rights,

(x) *Convinced* that the family is the natural and fundamental group unit of society and is entitled to protection by society and the State, and that persons with disabilities and their family members should receive the necessary protection and assistance to enable families to contribute towards the full and equal enjoyment of the rights of persons with disabilities,

(y) *Convinced* that a comprehensive and integral international convention to promote and protect the rights and dignity of persons with disabilities will make a significant contribution to redressing the profound social disadvantage of persons with disabilities and promote their participation in the civil, political, economic, social and cultural spheres with equal opportunities, in both developing and developed countries,
Have agreed as follows:

Article 1

Purpose

The purpose of the present Convention is to promote, protect and ensure the full and equal enjoyment of all human rights and fundamental freedoms by all persons with disabilities, and to promote respect for their inherent dignity.

Persons with disabilities include those who have long-term physical, mental, intellectual or sensory impairments which in interaction with various barriers may hinder their full and effective participation in society on an equal basis with others.

Article 2

Definitions

For the purposes of the present Convention:

“Communication” includes languages, display of text, Braille, tactile communication, large print, accessible multimedia as well as written, audio, plain-language, human-reader and augmentative and alternative modes, means and formats of communication, including accessible information and communication technology;

“Language” includes spoken and signed languages and other forms of non spoken languages;

“Discrimination on the basis of disability” means any distinction, exclusion or restriction on the basis of disability which has the purpose or effect of impairing or nullifying the recognition, enjoyment or exercise, on an equal basis with others, of all human rights and fundamental freedoms in the political, economic, social, cultural, civil or any other field. It includes all forms of discrimination, including denial of reasonable accommodation;

“Reasonable accommodation” means necessary and appropriate modification and adjustments not imposing a disproportionate or undue burden, where needed in a particular case, to ensure to persons with disabilities the enjoyment or exercise on an equal basis with others of all human rights and fundamental freedoms;

“Universal design” means the design of products, environments, programmes and services to be usable by all people, to the greatest extent possible, without the need for adaptation or specialized design. “Universal design” shall not exclude assistive

devices for particular groups of persons with disabilities where this is needed.

Article 3

General principles

The principles of the present Convention shall be:

- (a) Respect for inherent dignity, individual autonomy including the freedom to make one's own choices, and independence of persons;
- (b) Non-discrimination;
- (c) Full and effective participation and inclusion in society;
- (d) Respect for difference and acceptance of persons with disabilities as part of human diversity and humanity;
- (e) Equality of opportunity;
- (f) Accessibility;
- (g) Equality between men and women;
- (h) Respect for the evolving capacities of children with disabilities and respect for the right of children with disabilities to preserve their identities.

Article 4

General obligations

1. States Parties undertake to ensure and promote the full realization of all human rights and fundamental freedoms for all persons with disabilities without discrimination of any kind on the basis of disability. To this end, States Parties undertake:

(a) To adopt all appropriate legislative, administrative and other measures for the implementation of the rights recognized in the present Convention;

(b) To take all appropriate measures, including legislation, to modify or abolish existing laws, regulations, customs and practices that constitute discrimination against persons with disabilities;

(c) To take into account the protection and promotion of the human rights of persons with disabilities in all policies and programmes;

(d) To refrain from engaging in any act or practice that is inconsistent with the present Convention and to ensure that public authorities and institutions act in conformity with the present Convention;

(e) To take all appropriate measures to eliminate discrimination on the basis of disability by any person, organization or private enterprise;

(f) To undertake or promote research and development of universally designed goods, services, equipment and facilities, as defined in article 2 of the present Convention, which should require the minimum possible adaptation and the least cost to meet the specific needs of a person with disabilities, to promote

their availability and use, and to promote universal design in the development of standards and guidelines;

(g) To undertake or promote research and development of, and to promote the availability and use of new technologies, including information and communications technologies, mobility aids, devices and assistive technologies, suitable for persons with disabilities, giving priority to technologies at an affordable cost;

(h) To provide accessible information to persons with disabilities about mobility aids, devices and assistive technologies, including new technologies, as well as other forms of assistance, support services and facilities;

(i) To promote the training of professionals and staff working with persons with disabilities in the rights recognized in this Convention so as to better provide the assistance and services guaranteed by those rights.

2. With regard to economic, social and cultural rights, each State Party undertakes to take measures to the maximum of its available resources and, where needed, within the framework of international cooperation, with a view to achieving progressively the full realization of these rights, without prejudice to those obligations contained in the present Convention that are immediately applicable according to international law.

3. In the development and implementation of legislation and policies to implement the present Convention, and in other decision-making processes concerning issues relating to persons with disabilities, States Parties shall closely consult with and actively involve persons with disabilities, including children with disabilities, through their representative organizations.

4. Nothing in the present Convention shall affect any provisions which are more conducive to the realization of the rights of persons with disabilities and which may be contained in the law of a State Party or international law in force for that State. There shall be no restriction upon or derogation from any of the human rights and fundamental freedoms recognized or existing in any State Party to the present Convention pursuant to law, conventions, regulation or custom on the pretext that the present Convention does not recognize such rights or freedoms or that it recognizes them to a lesser extent.

5. The provisions of the present Convention shall extend to all parts of federal states without any limitations or exceptions.

Article 5

Equality and non-discrimination

1. States Parties recognize that all persons are equal before and under the law and are entitled without any discrimination to the equal protection and equal benefit of the law.

2. States Parties shall prohibit all discrimination on the basis of disability and guarantee to persons with disabilities equal and effective legal protection against discrimination on all grounds.

3. In order to promote equality and eliminate discrimination, States Parties shall take all appropriate steps to ensure that reasonable accommodation is provided.

4. Specific measures which are necessary to accelerate or achieve de facto equality of persons with disabilities shall not be considered discrimination under the terms of the present Convention.

Article 6

Women with disabilities

1. States Parties recognize that women and girls with disabilities are subject to multiple discrimination, and in this regard shall take measures to ensure the full and equal enjoyment by them of all human rights and fundamental freedoms.
2. States Parties shall take all appropriate measures to ensure the full development, advancement and empowerment of women, for the purpose of guaranteeing them the exercise and enjoyment of the human rights and fundamental freedoms set out in the present Convention.

Article 7

Children with disabilities

1. States Parties shall take all necessary measures to ensure the full enjoyment by children with disabilities of all human rights and fundamental freedoms on an equal basis with other children.
2. In all actions concerning children with disabilities, the best interests of the child shall be a primary consideration.
3. States Parties shall ensure that children with disabilities have the right to express their views freely on all matters affecting them, their views being given due weight in accordance with their age and maturity, on an equal basis with other children, and to be provided with disability and age-appropriate assistance to realize that right.

Article 8

Awareness-raising

1. States Parties undertake to adopt immediate, effective and appropriate measures:

(a) To raise awareness throughout society, including at the family level, regarding persons with disabilities, and to foster respect for the rights and dignity of persons with disabilities;

(b) To combat stereotypes, prejudices and harmful practices relating to persons with disabilities, including those based on sex and age, in all areas of life;

(c) To promote awareness of the capabilities and contributions of persons with disabilities.

2. Measures to this end include:

(a) Initiating and maintaining effective public awareness campaigns designed:

(i) To nurture receptiveness to the rights of persons with disabilities;

(ii) To promote positive perceptions and greater social awareness towards persons with disabilities;

(iii) To promote recognition of the skills, merits and abilities of persons with disabilities, and of their contributions to the workplace and the labour market;

(b) Fostering at all levels of the education system, including in all children from an early age, an attitude of respect for the rights of persons with disabilities;

(c) Encouraging all organs of the media to portray persons with disabilities in a manner consistent with the purpose of the present Convention;

(d) Promoting awareness-training programmes regarding persons with disabilities and the rights of persons with disabilities.

Article 9

Accessibility

1. To enable persons with disabilities to live independently and participate fully in all aspects of life, States Parties shall take appropriate measures to ensure to persons with disabilities access, on an equal basis with others, to the physical environment, to transportation, to information and communications, including information and communications technologies and systems, and to other facilities and services open or provided to the public, both in urban and in rural areas. These measures, which shall include the identification and elimination of obstacles and barriers to accessibility, shall apply to, inter alia:

(a) Buildings, roads, transportation and other indoor and outdoor facilities, including schools, housing, medical facilities and workplaces;

(b) Information, communications and other services, including electronic services and emergency services.

2. States Parties shall also take appropriate measures to:

- (a) Develop, promulgate and monitor the implementation of minimum standards and guidelines for the accessibility of facilities and services open or provided to the public;
- (b) Ensure that private entities that offer facilities and services which are open or provided to the public take into account all aspects of accessibility for persons with disabilities;
- (c) Provide training for stakeholders on accessibility issues facing persons with disabilities;
- (d) Provide in buildings and other facilities open to the public signage in Braille and in easy to read and understand forms;
- (e) Provide forms of live assistance and intermediaries, including guides, readers and professional sign language interpreters, to facilitate accessibility to buildings and other facilities open to the public;
- (f) Promote other appropriate forms of assistance and support to persons with disabilities to ensure their access to information;
- (g) Promote access for persons with disabilities to new information and communications technologies and systems, including the Internet;
- (h) Promote the design, development, production and distribution of accessible information and communications technologies and systems at an early stage, so that these technologies and systems become accessible at minimum cost.

Article 10**Right to life**

States Parties reaffirm that every human being has the inherent right to life and shall take all necessary measures to ensure its effective enjoyment by persons with disabilities on an equal basis with others.

Article 11**Situations of risk and humanitarian emergencies**

States Parties shall take, in accordance with their obligations under international law, including international humanitarian law and international human rights law, all necessary measures to ensure the protection and safety of persons with disabilities in situations of risk, including situations of armed conflict, humanitarian emergencies and the occurrence of natural disasters.

Article 12**Equal recognition before the law**

1. States Parties reaffirm that persons with disabilities have the right to recognition everywhere as persons before the law.
2. States Parties shall recognize that persons with disabilities enjoy legal capacity on an equal basis with others in all aspects of life.
3. States Parties shall take appropriate measures to provide access by persons with disabilities to the support they may require in exercising their legal capacity.

4. States Parties shall ensure that all measures that relate to the exercise of legal capacity provide for appropriate and effective safeguards to prevent abuse in accordance with international human rights law. Such safeguards shall ensure that measures relating to the exercise of legal capacity respect the rights, will and preferences of the person, are free of conflict of interest and undue influence, are proportional and tailored to the person's circumstances, apply for the shortest time possible and are subject to regular review by a competent, independent and impartial authority or judicial body. The safeguards shall be proportional to the degree to which such measures affect the person's rights and interests.

5. Subject to the provisions of this article, States Parties shall take all appropriate and effective measures to ensure the equal right of persons with disabilities to own or inherit property, to control their own financial affairs and to have equal access to bank loans, mortgages and other forms of financial credit, and shall ensure that persons with disabilities are not arbitrarily deprived of their property.

Article 13

Access to justice

1. States Parties shall ensure effective access to justice for persons with disabilities on an equal basis with others, including through the provision of procedural and age-appropriate accommodations, in order to facilitate their effective role as direct and indirect participants, including as witnesses, in all legal proceedings, including at investigative and other preliminary stages.

2. In order to help to ensure effective access to justice for persons with disabilities, States Parties shall promote appropriate

training for those working in the field of administration of justice, including police and prison staff.

Article 14

Liberty and security of the person

1. States Parties shall ensure that persons with disabilities, on an equal basis with others:

(a) Enjoy the right to liberty and security of person;

(b) Are not deprived of their liberty unlawfully or arbitrarily, and that any deprivation of liberty is in conformity with the law, and that the existence of a disability shall in no case justify a deprivation of liberty.

2. States Parties shall ensure that if persons with disabilities are deprived of their liberty through any process, they are, on an equal basis with others, entitled to guarantees in accordance with international human rights law and shall be treated in compliance with the objectives and principles of this Convention, including by provision of reasonable accommodation.

Article 15

Freedom from torture or cruel, inhuman or degrading treatment or punishment

1. No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. In particular, no one shall be subjected without his or her free consent to medical or scientific experimentation.

2. States Parties shall take all effective legislative, administrative, judicial or other measures to prevent persons with disabilities, on an equal basis with others, from being subjected to torture or cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

Article 16

Freedom from exploitation, violence and abuse

1. States Parties shall take all appropriate legislative, administrative, social, educational and other measures to protect persons with disabilities, both within and outside the home, from all forms of exploitation, violence and abuse, including their gender-based aspects.

2. States Parties shall also take all appropriate measures to prevent all forms of exploitation, violence and abuse by ensuring, inter alia, appropriate forms of gender- and age-sensitive assistance and support for persons with disabilities and their families and caregivers, including through the provision of information and education on how to avoid, recognize and report instances of exploitation, violence and abuse. States Parties shall ensure that protection services are age-, gender- and disability-sensitive.

3. In order to prevent the occurrence of all forms of exploitation, violence and abuse, States Parties shall ensure that all facilities and programmes designed to serve persons with disabilities are effectively monitored by independent authorities.

4. States Parties shall take all appropriate measures to promote the physical, cognitive and psychological recovery, rehabilitation and social reintegration of persons with disabilities who become victims of any form of exploitation, violence or abuse, including

through the provision of protection services. Such recovery and reintegration shall take place in an environment that fosters the health, welfare, self-respect, dignity and autonomy of the person and takes into account gender- and age-specific needs.

5. States Parties shall put in place effective legislation and policies, including women- and child-focused legislation and policies, to ensure that instances of exploitation, violence and abuse against persons with disabilities are identified, investigated and, where appropriate, prosecuted.

Article 17

Protecting the integrity of the person

Every person with disabilities has a right to respect for his or her physical and mental integrity on an equal basis with others.

Article 18

Liberty of movement and nationality

1. States Parties shall recognize the rights of persons with disabilities to liberty of movement, to freedom to choose their residence and to a nationality, on an equal basis with others, including by ensuring that persons with disabilities:

(a) Have the right to acquire and change a nationality and are not deprived of their nationality arbitrarily or on the basis of disability;

(b) Are not deprived, on the basis of disability, of their ability to obtain, possess and utilize documentation of their nationality or other documentation of identification, or to utilize relevant

processes such as immigration proceedings, that may be needed to facilitate exercise of the right to liberty of movement;

(c) Are free to leave any country, including their own;

(d) Are not deprived, arbitrarily or on the basis of disability, of the right to enter their own country.

2. Children with disabilities shall be registered immediately after birth and shall have the right from birth to a name, the right to acquire a nationality and, as far as possible, the right to know and be cared for by their parents.

Article 19

Living independently and being included in the community

States Parties to this Convention recognize the equal right of all persons with disabilities to live in the community, with choices equal to others, and shall take effective and appropriate measures to facilitate full enjoyment by persons with disabilities of this right and their full inclusion and participation in the community, including by ensuring that:

(a) Persons with disabilities have the opportunity to choose their place of residence and where and with whom they live on an equal basis with others and are not obliged to live in a particular living arrangement;

(b) Persons with disabilities have access to a range of in-home, residential and other community support services, including personal assistance necessary to support living and inclusion in the community, and to prevent isolation or segregation from the community;

(c) Community services and facilities for the general population are available on an equal basis to persons with disabilities and are responsive to their needs.

Article 20

Personal mobility

States Parties shall take effective measures to ensure personal mobility with the greatest possible independence for persons with disabilities, including by:

(a) Facilitating the personal mobility of persons with disabilities in the manner and at the time of their choice, and at affordable cost;

(b) Facilitating access by persons with disabilities to quality mobility aids, devices, assistive technologies and forms of live assistance and intermediaries, including by making them available at affordable cost;

(c) Providing training in mobility skills to persons with disabilities and to specialist staff working with persons with disabilities;

(d) Encouraging entities that produce mobility aids, devices and assistive technologies to take into account all aspects of mobility for persons with disabilities.

Article 21

Freedom of expression and opinion, and access to information

States Parties shall take all appropriate measures to ensure that persons with disabilities can exercise the right to freedom of

expression and opinion, including the freedom to seek, receive and impart information and ideas on an equal basis with others and through all forms of communication of their choice, as defined in article 2 of the present Convention, including by:

- (a) Providing information intended for the general public to persons with disabilities in accessible formats and technologies appropriate to different kinds of disabilities in a timely manner and without additional cost;
- (b) Accepting and facilitating the use of sign languages, Braille, augmentative and alternative communication, and all other accessible means, modes and formats of communication of their choice by persons with disabilities in official interactions;
- (c) Urging private entities that provide services to the general public, including through the Internet, to provide information and services in accessible and usable formats for persons with disabilities;
- (d) Encouraging the mass media, including providers of information through the Internet, to make their services accessible to persons with disabilities;
- (e) Recognizing and promoting the use of sign languages.

Article 22

Respect for privacy

1. No person with disabilities, regardless of place of residence or living arrangements, shall be subjected to arbitrary or unlawful interference with his or her privacy, family, home or correspondence or other types of communication or to unlawful attacks on his or her honour and reputation. Persons with

disabilities have the right to the protection of the law against such interference or attacks.

2. States Parties shall protect the privacy of personal, health and rehabilitation information of persons with disabilities on an equal basis with others.

Article 23

Respect for home and the family

1. States Parties shall take effective and appropriate measures to eliminate discrimination against persons with disabilities in all matters relating to marriage, family, parenthood and relationships, on an equal basis with others, so as to ensure that:

(a) The right of all persons with disabilities who are of marriageable age to marry and to found a family on the basis of free and full consent of the intending spouses is recognized;

(b) The rights of persons with disabilities to decide freely and responsibly on the number and spacing of their children and to have access to age-appropriate information, reproductive and family planning education are recognized, and the means necessary to enable them to exercise these rights are provided;

(c) Persons with disabilities, including children, retain their fertility on an equal basis with others.

2. States Parties shall ensure the rights and responsibilities of persons with disabilities, with regard to guardianship, wardship, trusteeship, adoption of children or similar institutions, where these concepts exist in national legislation; in all cases the best interests of the child shall be paramount. States Parties shall

render appropriate assistance to persons with disabilities in the performance of their child-rearing responsibilities.

3. States Parties shall ensure that children with disabilities have equal rights with respect to family life. With a view to realizing these rights, and to prevent concealment, abandonment, neglect and segregation of children with disabilities, States Parties shall undertake to provide early and comprehensive information, services and support to children with disabilities and their families.

4. States Parties shall ensure that a child shall not be separated from his or her parents against their will, except when competent authorities subject to judicial review determine, in accordance with applicable law and procedures, that such separation is necessary for the best interests of the child. In no case shall a child be separated from parents on the basis of a disability of either the child or one or both of the parents.

5. States Parties shall, where the immediate family is unable to care for a child with disabilities, undertake every effort to provide alternative care within the wider family, and failing that, within the community in a family setting.

Article 24

Education

1. States Parties recognize the right of persons with disabilities to education. With a view to realizing this right without discrimination and on the basis of equal opportunity, States Parties shall ensure an inclusive education system at all levels and life long learning directed to:

(a) The full development of human potential and sense of dignity and self-worth, and the strengthening of respect for human rights, fundamental freedoms and human diversity;

(b) The development by persons with disabilities of their personality, talents and creativity, as well as their mental and physical abilities, to their fullest potential;

(c) Enabling persons with disabilities to participate effectively in a free society.

2. In realizing this right, States Parties shall ensure that:

(a) Persons with disabilities are not excluded from the general education system on the basis of disability, and that children with disabilities are not excluded from free and compulsory primary education, or from secondary education, on the basis of disability;

(b) Persons with disabilities can access an inclusive, quality and free primary education and secondary education on an equal basis with others in the communities in which they live;

(c) Reasonable accommodation of the individual's requirements is provided;

(d) Persons with disabilities receive the support required, within the general education system, to facilitate their effective education;

(e) Effective individualized support measures are provided in environments that maximize academic and social development, consistent with the goal of full inclusion.

3. States Parties shall enable persons with disabilities to learn life and social development skills to facilitate their full and equal

participation in education and as members of the community. To this end, States Parties shall take appropriate measures, including:

(a) Facilitating the learning of Braille, alternative script, augmentative and alternative modes, means and formats of communication and orientation and mobility skills, and facilitating peer support and mentoring;

(b) Facilitating the learning of sign language and the promotion of the linguistic identity of the deaf community;

(c) Ensuring that the education of persons, and in particular children, who are blind, deaf or deafblind, is delivered in the most appropriate languages and modes and means of communication for the individual, and in environments which maximize academic and social development.

4. In order to help ensure the realization of this right, States Parties shall take appropriate measures to employ teachers, including teachers with disabilities, who are qualified in sign language and/or Braille, and to train professionals and staff who work at all levels of education. Such training shall incorporate disability awareness and the use of appropriate augmentative and alternative modes, means and formats of communication, educational techniques and materials to support persons with disabilities.

5. States Parties shall ensure that persons with disabilities are able to access general tertiary education, vocational training, adult education and lifelong learning without discrimination and on an equal basis with others. To this end, States Parties shall ensure that reasonable accommodation is provided to persons with disabilities.

Article 25

Health

States Parties recognize that persons with disabilities have the right to the enjoyment of the highest attainable standard of health without discrimination on the basis of disability. States Parties shall take all appropriate measures to ensure access for persons with disabilities to health services that are gender-sensitive, including health-related rehabilitation. In particular, States Parties shall:

(a) Provide persons with disabilities with the same range, quality and standard of free or affordable health care and programmes as provided to other persons, including in the area of sexual and reproductive health and population-based public health programmes;

(b) Provide those health services needed by persons with disabilities specifically because of their disabilities, including early identification and intervention as appropriate, and services designed to minimize and prevent further disabilities, including among children and older persons;

(c) Provide these health services as close as possible to people's own communities, including in rural areas;

(d) Require health professionals to provide care of the same quality to persons with disabilities as to others, including on the basis of free and informed consent by, inter alia, raising awareness of the human rights, dignity, autonomy and needs of persons with disabilities through training and the promulgation of ethical standards for public and private health care;

(e) Prohibit discrimination against persons with disabilities in the provision of health insurance, and life insurance where such

insurance is permitted by national law, which shall be provided in a fair and reasonable manner;

(f) Prevent discriminatory denial of health care or health services or food and fluids on the basis of disability.

Article 26

Habilitation and rehabilitation

1. States Parties shall take effective and appropriate measures, including through peer support, to enable persons with disabilities to attain and maintain maximum independence, full physical, mental, social and vocational ability, and full inclusion and participation in all aspects of life. To that end, States Parties shall organize, strengthen and extend comprehensive habilitation and rehabilitation services and programmes, particularly in the areas of health, employment, education and social services, in such a way that these services and programmes:

(a) Begin at the earliest possible stage, and are based on the multidisciplinary assessment of individual needs and strengths;

(b) Support participation and inclusion in the community and all aspects of society, are voluntary, and are available to persons with disabilities as close as possible to their own communities, including in rural areas.

2. States Parties shall promote the development of initial and continuing training for professionals and staff working in habilitation and rehabilitation services.

3. States Parties shall promote the availability, knowledge and use of assistive devices and technologies, designed for persons with disabilities, as they relate to habilitation and rehabilitation.

Article 27

Work and employment

1. States Parties recognize the right of persons with disabilities to work, on an equal basis with others; this includes the right to the opportunity to gain a living by work freely chosen or accepted in a labour market and work environment that is open, inclusive and accessible to persons with disabilities. States Parties shall safeguard and promote the realization of the right to work, including for those who acquire a disability during the course of employment, by taking appropriate steps, including through legislation, to, inter alia:

(a) Prohibit discrimination on the basis of disability with regard to all matters concerning all forms of employment, including conditions of recruitment, hiring and employment, continuance of employment, career advancement and safe and healthy working conditions;

(b) Protect the rights of persons with disabilities, on an equal basis with others, to just and favourable conditions of work, including equal opportunities and equal remuneration for work of equal value, safe and healthy working conditions, including protection from harassment, and the redress of grievances;

(c) Ensure that persons with disabilities are able to exercise their labour and trade union rights on an equal basis with others;

(d) Enable persons with disabilities to have effective access to general technical and vocational guidance programmes, placement services and vocational and continuing training;

(e) Promote employment opportunities and career advancement for persons with disabilities in the labour market, as well as

assistance in finding, obtaining, maintaining and returning to employment;

(f) Promote opportunities for self-employment, entrepreneurship, the development of cooperatives and starting one's own business;

(g) Employ persons with disabilities in the public sector;

(h) Promote the employment of persons with disabilities in the private sector through appropriate policies and measures, which may include affirmative action programmes, incentives and other measures;

(i) Ensure that reasonable accommodation is provided to persons with disabilities in the workplace;

(j) Promote the acquisition by persons with disabilities of work experience in the open labour market;

(k) Promote vocational and professional rehabilitation, job retention and return-to-work programmes for persons with disabilities.

2. States Parties shall ensure that persons with disabilities are not held in slavery or in servitude, and are protected, on an equal basis with others, from forced or compulsory labour.

Article 28

Adequate standard of living and social protection

1. States Parties recognize the right of persons with disabilities to an adequate standard of living for themselves and their families, including adequate food, clothing and housing, and to the continuous improvement of living conditions, and shall take

appropriate steps to safeguard and promote the realization of this right without discrimination on the basis of disability.

2. States Parties recognize the right of persons with disabilities to social protection and to the enjoyment of that right without discrimination on the basis of disability, and shall take appropriate steps to safeguard and promote the realization of this right, including measures:

(a) To ensure equal access by persons with disabilities to clean water services, and to ensure access to appropriate and affordable services, devices and other assistance for disability-related needs;

(b) To ensure access by persons with disabilities, in particular women and girls with disabilities and older persons with disabilities, to social protection programmes and poverty reduction programmes;

(c) To ensure access by persons with disabilities and their families living in situations of poverty to assistance from the State with disability-related expenses, including adequate training, counselling, financial assistance and respite care;

(d) To ensure access by persons with disabilities to public housing programmes;

(e) To ensure equal access by persons with disabilities to retirement benefits and programmes.

Article 29

Participation in political and public life

States Parties shall guarantee to persons with disabilities political rights and the opportunity to enjoy them on an equal basis with others, and shall undertake to:

(a) Ensure that persons with disabilities can effectively and fully participate in political and public life on an equal basis with others, directly or through freely chosen representatives, including the right and opportunity for persons with disabilities to vote and be elected, inter alia, by:

(i) Ensuring that voting procedures, facilities and materials are appropriate, accessible and easy to understand and use;

(ii) Protecting the right of persons with disabilities to vote by secret ballot in elections and public referendums without intimidation, and to stand for elections, to effectively hold office and perform all public functions at all levels of government, facilitating the use of assistive and new technologies where appropriate;

(iii) Guaranteeing the free expression of the will of persons with disabilities as electors and to this end, where necessary, at their request, allowing assistance in voting by a person of their own choice;

(b) Promote actively an environment in which persons with disabilities can effectively and fully participate in the conduct of public affairs, without discrimination and on an equal basis with others, and encourage their participation in public affairs, including:

(i) Participation in non-governmental organizations and associations concerned with the public and political life of the country, and in the activities and administration of political parties;

(ii) Forming and joining organizations of persons with disabilities to represent persons with disabilities at international, national, regional and local levels.

Article 30

Participation in cultural life, recreation, leisure and sport

1. States Parties recognize the right of persons with disabilities to take part on an equal basis with others in cultural life, and shall take all appropriate measures to ensure that persons with disabilities:

(a) Enjoy access to cultural materials in accessible formats;

(b) Enjoy access to television programmes, films, theatre and other cultural activities, in accessible formats;

(c) Enjoy access to places for cultural performances or services, such as theatres, museums, cinemas, libraries and tourism services, and, as far as possible, enjoy access to monuments and sites of national cultural importance.

2. States Parties shall take appropriate measures to enable persons with disabilities to have the opportunity to develop and utilize their creative, artistic and intellectual potential, not only for their own benefit, but also for the enrichment of society.

3. States Parties shall take all appropriate steps, in accordance with international law, to ensure that laws protecting intellectual property rights do not constitute an unreasonable or discriminatory barrier to access by persons with disabilities to cultural materials.

4. Persons with disabilities shall be entitled, on an equal basis with others, to recognition and support of their specific cultural and linguistic identity, including sign languages and deaf culture.

5. With a view to enabling persons with disabilities to participate on an equal basis with others in recreational, leisure and sporting activities, States Parties shall take appropriate measures:

(a) To encourage and promote the participation, to the fullest extent possible, of persons with disabilities in mainstream sporting activities at all levels;

(b) To ensure that persons with disabilities have an opportunity to organize, develop and participate in disability-specific sporting and recreational activities and, to this end, encourage the provision, on an equal basis with others, of appropriate instruction, training and resources;

(c) To ensure that persons with disabilities have access to sporting, recreational and tourism venues;

(d) To ensure that children with disabilities have equal access with other children to participation in play, recreation and leisure and sporting activities, including those activities in the school system;

(e) To ensure that persons with disabilities have access to services from those involved in the organization of recreational, tourism, leisure and sporting activities.

Article 31

Statistics and data collection

1. States Parties undertake to collect appropriate information, including statistical and research data, to enable them to formulate and implement policies to give effect to the present Convention. The process of collecting and maintaining this information shall:

(a) Comply with legally established safeguards, including legislation on data protection, to ensure confidentiality and respect for the privacy of persons with disabilities;

(b) Comply with internationally accepted norms to protect human rights and fundamental freedoms and ethical principles in the collection and use of statistics.

2. The information collected in accordance with this article shall be disaggregated, as appropriate, and used to help assess the implementation of States Parties' obligations under the present Convention and to identify and address the barriers faced by persons with disabilities in exercising their rights.

3. States Parties shall assume responsibility for the dissemination of these statistics and ensure their accessibility to persons with disabilities and others.

Article 32

International cooperation

1. States Parties recognize the importance of international cooperation and its promotion, in support of national efforts for the realization of the purpose and objectives of the present Convention, and will undertake appropriate and effective

measures in this regard, between and among States and, as appropriate, in partnership with relevant international and regional organizations and civil society, in particular organizations of persons with disabilities. Such measures could include, inter alia:

(a) Ensuring that international cooperation, including international development programmes, is inclusive of and accessible to persons with disabilities;

(b) Facilitating and supporting capacity-building, including through the exchange and sharing of information, experiences, training programmes and best practices;

(c) Facilitating cooperation in research and access to scientific and technical knowledge;

(d) Providing, as appropriate, technical and economic assistance, including by facilitating access to and sharing of accessible and assistive technologies, and through the transfer of technologies.

2. The provisions of this article are without prejudice to the obligations of each State Party to fulfil its obligations under the present Convention.

Article 33

National implementation and monitoring

1. States Parties, in accordance with their system of organization, shall designate one or more focal points within government for matters relating to the implementation of the present Convention, and shall give due consideration to the establishment or designation of a coordination mechanism

within government to facilitate related action in different sectors and at different levels.

2. States Parties shall, in accordance with their legal and administrative systems, maintain, strengthen, designate or establish within the State Party, a framework, including one or more independent mechanisms, as appropriate, to promote, protect and monitor implementation of the present Convention. When designating or establishing such a mechanism, States Parties shall take into account the principles relating to the status and functioning of national institutions for protection and promotion of human rights.

3. Civil society, in particular persons with disabilities and their representative organizations, shall be involved and participate fully in the monitoring process.

Article 34

Committee on the Rights of Persons with Disabilities

1. There shall be established a Committee on the Rights of Persons with Disabilities (hereafter referred to as “the Committee”), which shall carry out the functions hereinafter provided.

2. The Committee shall consist, at the time of entry into force of the present Convention, of twelve experts. After an additional sixty ratifications or accessions to the Convention, the membership of the Committee shall increase by six members, attaining a maximum number of eighteen members.

3. The members of the Committee shall serve in their personal capacity and shall be of high moral standing and recognized competence and experience in the field covered by the present

Convention. When nominating their candidates, States Parties are invited to give due consideration to the provision set out in article 4.3 of the present Convention.

4. The members of the Committee shall be elected by States Parties, consideration being given to equitable geographical distribution, representation of the different forms of civilization and of the principal legal systems, balanced gender representation and participation of experts with disabilities.

5. The members of the Committee shall be elected by secret ballot from a list of persons nominated by the States Parties from among their nationals at meetings of the Conference of States Parties. At those meetings, for which two thirds of States Parties shall constitute a quorum, the persons elected to the Committee shall be those who obtain the largest number of votes and an absolute majority of the votes of the representatives of States Parties present and voting.

6. The initial election shall be held no later than six months after the date of entry into force of the present Convention. At least four months before the date of each election, the Secretary-General of the United Nations shall address a letter to the States Parties inviting them to submit the nominations within two months. The Secretary-General shall subsequently prepare a list in alphabetical order of all persons thus nominated, indicating the State Parties which have nominated them, and shall submit it to the States Parties to the present Convention.

7. The members of the Committee shall be elected for a term of four years. They shall be eligible for re-election once. However, the term of six of the members elected at the first election shall expire at the end of two years; immediately after the first election, the names of these six members shall be chosen by lot by the chairperson of the meeting referred to in paragraph 5 of this article.

8. The election of the six additional members of the Committee shall be held on the occasion of regular elections, in accordance with the relevant provisions of this article.

9. If a member of the Committee dies or resigns or declares that for any other cause she or he can no longer perform her or his duties, the State Party which nominated the member shall appoint another expert possessing the qualifications and meeting the requirements set out in the relevant provisions of this article, to serve for the remainder of the term.

10. The Committee shall establish its own rules of procedure.

11. The Secretary-General of the United Nations shall provide the necessary staff and facilities for the effective performance of the functions of the Committee under the present Convention, and shall convene its initial meeting.

12. With the approval of the General Assembly, the members of the Committee established under the present Convention shall receive emoluments from United Nations resources on such terms and conditions as the Assembly may decide, having regard to the importance of the Committee's responsibilities.

13. The members of the Committee shall be entitled to the facilities, privileges and immunities of experts on mission for the United Nations as laid down in the relevant sections of the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations.

Article 35

Reports by States Parties

1. Each State Party shall submit to the Committee, through the Secretary-General of the United Nations, a comprehensive report on measures taken to give effect to its obligations under the present Convention and on the progress made in that regard, within two years after the entry into force of the present Convention for the State Party concerned.

2. Thereafter, States Parties shall submit subsequent reports at least every four years and further whenever the Committee so requests.

3. The Committee shall decide any guidelines applicable to the content of the reports.

4. A State Party which has submitted a comprehensive initial report to the Committee need not, in its subsequent reports, repeat information previously provided. When preparing reports to the Committee, States Parties are invited to consider doing so in an open and transparent process and to give due consideration to the provision set out in article 4.3 of the present Convention.

5. Reports may indicate factors and difficulties affecting the degree of fulfilment of obligations under the present Convention.

Article 36

Consideration of reports

1. Each report shall be considered by the Committee, which shall make such suggestions and general recommendations on the report as it may consider appropriate and shall forward these to

the State Party concerned. The State Party may respond with any information it chooses to the Committee. The Committee may request further information from States Parties relevant to the implementation of the present Convention.

2. If a State Party is significantly overdue in the submission of a report, the Committee may notify the State Party concerned of the need to examine the implementation of the present Convention in that State Party, on the basis of reliable information available to the Committee, if the relevant report is not submitted within three months following the notification. The Committee shall invite the State Party concerned to participate in such examination. Should the State Party respond by submitting the relevant report, the provisions of paragraph 1 of this article will apply.

3. The Secretary-General of the United Nations shall make available the reports to all States Parties.

4. States Parties shall make their reports widely available to the public in their own countries and facilitate access to the suggestions and general recommendations relating to these reports.

5. The Committee shall transmit, as it may consider appropriate, to the specialized agencies, funds and programmes of the United Nations, and other competent bodies, reports from States Parties in order to address a request or indication of a need for technical advice or assistance contained therein, along with the Committee's observations and recommendations, if any, on these requests or indications.

Article 37**Cooperation between States Parties and the Committee**

1. Each State Party shall cooperate with the Committee and assist its members in the fulfilment of their mandate.
2. In its relationship with States Parties, the Committee shall give due consideration to ways and means of enhancing national capacities for the implementation of the present Convention, including through international cooperation.

Article 38**Relationship of the Committee with other bodies**

In order to foster the effective implementation of the present Convention and to encourage international cooperation in the field covered by the present Convention:

- (a) The specialized agencies and other United Nations organs shall be entitled to be represented at the consideration of the implementation of such provisions of the present Convention as fall within the scope of their mandate. The Committee may invite the specialized agencies and other competent bodies as it may consider appropriate to provide expert advice on the implementation of the Convention in areas falling within the scope of their respective mandates. The Committee may invite specialized agencies and other United Nations organs to submit reports on the implementation of the Convention in areas falling within the scope of their activities;
- (b) The Committee, as it discharges its mandate, shall consult, as appropriate, other relevant bodies instituted by international human rights treaties, with a view to ensuring the consistency of their respective reporting guidelines, suggestions and general

recommendations, and avoiding duplication and overlap in the performance of their functions.

Article 39

Report of the Committee

The Committee shall report every two years to the General Assembly and to the Economic and Social Council on its activities, and may make suggestions and general recommendations based on the examination of reports and information received from the States Parties. Such suggestions and general recommendations shall be included in the report of the Committee together with comments, if any, from States Parties.

Article 40

Conference of States Parties

1. The States Parties shall meet regularly in a Conference of States Parties in order to consider any matter with regard to the implementation of the present Convention.
2. No later than six months after the entry into force of the present Convention, the Conference of the States Parties shall be convened by the Secretary-General of the United Nations. The subsequent meetings shall be convened by the Secretary-General of the United Nations biennially or upon the decision of the Conference of States Parties.

Article 41**Depositary**

The Secretary-General of the United Nations shall be the depositary of the present Convention.

Article 42**Signature**

The present Convention shall be open for signature by all States and by regional integration organizations at United Nations Headquarters in New York as of 30 March 2007.

Article 43**Consent to be bound**

The present Convention shall be subject to ratification by signatory States and to formal confirmation by signatory regional integration organizations. It shall be open for accession by any State or regional integration organization which has not signed the Convention.

Article 44**Regional integration organizations**

1. "Regional integration organization" shall mean an organization constituted by sovereign States of a given region, to which its member States have transferred competence in respect of matters governed by this Convention. Such organizations shall declare, in their instruments of formal confirmation or accession, the extent of their competence with respect to matters

governed by this Convention. Subsequently, they shall inform the depositary of any substantial modification in the extent of their competence.

2. References to “States Parties” in the present Convention shall apply to such organizations within the limits of their competence.

3. For the purposes of article 45, paragraph 1, and article 47, paragraphs 2 and 3, any instrument deposited by a regional integration organization shall not be counted.

4. Regional integration organizations, in matters within their competence, may exercise their right to vote in the Conference of States Parties, with a number of votes equal to the number of their member States that are Parties to this Convention. Such an organization shall not exercise its right to vote if any of its member States exercises its right, and vice versa.

Article 45

Entry into force

1. The present Convention shall enter into force on the thirtieth day after the deposit of the twentieth instrument of ratification or accession.

2. For each State or regional integration organization ratifying, formally confirming or acceding to the Convention after the deposit of the twentieth such instrument, the Convention shall enter into force on the thirtieth day after the deposit of its own such instrument.

Article 46**Reservations**

1. Reservations incompatible with the object and purpose of the present Convention shall not be permitted.
2. Reservations may be withdrawn at any time.

Article 47**Amendments**

1. Any State Party may propose an amendment to the present Convention and submit it to the Secretary-General of the United Nations. The Secretary-General shall communicate any proposed amendments to States Parties, with a request to be notified whether they favour a conference of States Parties for the purpose of considering and deciding upon the proposals. In the event that, within four months from the date of such communication, at least one third of the States Parties favour such a conference, the Secretary-General shall convene the conference under the auspices of the United Nations. Any amendment adopted by a majority of two thirds of the States Parties present and voting shall be submitted by the Secretary-General to the General Assembly for approval and thereafter to all States Parties for acceptance.
2. An amendment adopted and approved in accordance with paragraph 1 of this article shall enter into force on the thirtieth day after the number of instruments of acceptance deposited reaches two thirds of the number of States Parties at the date of adoption of the amendment. Thereafter, the amendment shall enter into force for any State Party on the thirtieth day following the deposit of its own instrument of acceptance. An

amendment shall be binding only on those States Parties which have accepted it.

3. If so decided by the Conference of States Parties by consensus, an amendment adopted and approved in accordance with paragraph 1 of this article which relates exclusively to articles 34, 38, 39 and 40 shall enter into force for all States Parties on the thirtieth day after the number of instruments of acceptance deposited reaches two thirds of the number of States Parties at the date of adoption of the amendment.

Article 48

Denunciation

A State Party may denounce the present Convention by written notification to the Secretary-General of the United Nations. The denunciation shall become effective one year after the date of receipt of the notification by the Secretary-General.

Article 49

Accessible format

The text of the present Convention shall be made available in accessible formats.

Article 50

Authentic texts

The Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts of the present Convention shall be equally authentic.

In witness thereof the undersigned plenipotentiaries, being duly authorized thereto by their respective Governments, have signed the present Convention.

Optional Protocol to the Convention on the Rights of Persons with Disabilities

The States Parties to the present Protocol have agreed as follows:

Article 1

1. A State Party to the present Protocol (“State Party”) recognizes the competence of the Committee on the Rights of Persons with Disabilities (“the Committee”) to receive and consider communications from or on behalf of individuals or groups of individuals subject to its jurisdiction who claim to be victims of a violation by that State Party of the provisions of the Convention.

2. No communication shall be received by the Committee if it concerns a State Party to the Convention that is not a party to the present Protocol.

Article 2

The Committee shall consider a communication inadmissible when:

(a) The communication is anonymous;

(b) The communication constitutes an abuse of the right of submission of such communications or is incompatible with the provisions of the Convention;

(c) The same matter has already been examined by the Committee or has been or is being examined under another procedure of international investigation or settlement;

(d) All available domestic remedies have not been exhausted. This shall not be the rule where the application of the remedies is unreasonably prolonged or unlikely to bring effective relief;

(e) It is manifestly ill-founded or not sufficiently substantiated; or when

(f) The facts that are the subject of the communication occurred prior to the entry into force of the present Protocol for the State Party concerned unless those facts continued after that date.

Article 3

Subject to the provisions of article 2 of the present Protocol, the Committee shall bring any communications submitted to it confidentially to the attention of the State Party. Within six months, the receiving State shall submit to the Committee written explanations or statements clarifying the matter and the remedy, if any, that may have been taken by that State.

Article 4

1. At any time after the receipt of a communication and before a determination on the merits has been reached, the Committee may transmit to the State Party concerned for its urgent consideration a request that the State Party take such interim

measures as may be necessary to avoid possible irreparable damage to the victim or victims of the alleged violation.

2. Where the Committee exercises its discretion under paragraph 1 of this article, this does not imply a determination on admissibility or on the merits of the communication.

Article 5

The Committee shall hold closed meetings when examining communications under the present Protocol. After examining a communication, the Committee shall forward its suggestions and recommendations, if any, to the State Party concerned and to the petitioner.

Article 6

1. If the Committee receives reliable information indicating grave or systematic violations by a State Party of rights set forth in the Convention, the Committee shall invite that State Party to cooperate in the examination of the information and to this end submit observations with regard to the information concerned.

2. Taking into account any observations that may have been submitted by the State Party concerned as well as any other reliable information available to it, the Committee may designate one or more of its members to conduct an inquiry and to report urgently to the Committee. Where warranted and with the consent of the State Party, the inquiry may include a visit to its territory.

3. After examining the findings of such an inquiry, the Committee shall transmit these findings to the State Party concerned together with any comments and recommendations.

4. The State Party concerned shall, within six months of receiving the findings, comments and recommendations transmitted by the Committee, submit its observations to the Committee.

5. Such an inquiry shall be conducted confidentially and the cooperation of the State Party shall be sought at all stages of the proceedings.

Article 7

1. The Committee may invite the State Party concerned to include in its report under article 35 of the Convention details of any measures taken in response to an inquiry conducted under article 6 of the present Protocol.

2. The Committee may, if necessary, after the end of the period of six months referred to in article 6.4, invite the State Party concerned to inform it of the measures taken in response to such an inquiry.

Article 8

Each State Party may, at the time of signature or ratification of the present Protocol or accession thereto, declare that it does not recognize the competence of the Committee provided for in articles 6 and 7.

Article 9

The Secretary-General of the United Nations shall be the depositary of the present Protocol.

Article 10

The present Protocol shall be open for signature by signatory States and regional integration organizations of the Convention at United Nations Headquarters in New York as of 30 March 2007.

Article 11

The present Protocol shall be subject to ratification by signatory States of this Protocol which have ratified or acceded to the Convention. It shall be subject to formal confirmation by signatory regional integration organizations of this Protocol which have formally confirmed or acceded to the Convention. It shall be open for accession by any State or regional integration organization which has ratified, formally confirmed or acceded to the Convention and which has not signed the Protocol.

Article 12

1. "Regional integration organization" shall mean an organization constituted by sovereign States of a given region, to which its member States have transferred competence in respect of matters governed by the Convention and this Protocol. Such organizations shall declare, in their instruments of formal confirmation or accession, the extent of their competence with respect to matters governed by the Convention and this Protocol. Subsequently, they shall inform the depositary of any substantial modification in the extent of their competence.

2. References to “States Parties” in the present Protocol shall apply to such organizations within the limits of their competence.
3. For the purposes of article 13, paragraph 1, and article 15, paragraph 2, any instrument deposited by a regional integration organization shall not be counted.
4. Regional integration organizations, in matters within their competence, may exercise their right to vote in the meeting of States Parties, with a number of votes equal to the number of their member States that are Parties to this Protocol. Such an organization shall not exercise its right to vote if any of its member States exercises its right, and vice versa.

Article 13

1. Subject to the entry into force of the Convention, the present Protocol shall enter into force on the thirtieth day after the deposit of the tenth instrument of ratification or accession.
2. For each State or regional integration organization ratifying, formally confirming or acceding to the Protocol after the deposit of the tenth such instrument, the Protocol shall enter into force on the thirtieth day after the deposit of its own such instrument.

Article 14

1. Reservations incompatible with the object and purpose of the present Protocol shall not be permitted.
2. Reservations may be withdrawn at any time.

Article 15

1. Any State Party may propose an amendment to the present Protocol and submit it to the Secretary-General of the United Nations. The Secretary-General shall communicate any proposed amendments to States Parties, with a request to be notified whether they favour a meeting of States Parties for the purpose of considering and deciding upon the proposals. In the event that, within four months from the date of such communication, at least one third of the States Parties favour such a meeting, the Secretary-General shall convene the meeting under the auspices of the United Nations. Any amendment adopted by a majority of two thirds of the States Parties present and voting shall be submitted by the Secretary-General to the General Assembly for approval and thereafter to all States Parties for acceptance.

2. An amendment adopted and approved in accordance with paragraph 1 of this article shall enter into force on the thirtieth day after the number of instruments of acceptance deposited reaches two thirds of the number of States Parties at the date of adoption of the amendment. Thereafter, the amendment shall enter into force for any State Party on the thirtieth day following the deposit of its own instrument of acceptance. An amendment shall be binding only on those States Parties which have accepted it.

Article 16

A State Party may denounce the present Protocol by written notification to the Secretary-General of the United Nations. The denunciation shall become effective one year after the date of receipt of the notification by the Secretary-General.

Article 17

The text of the present Protocol shall be made available in accessible formats.

Article 18

The Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts of the present Protocol shall be equally authentic.

In witness thereof the undersigned plenipotentiaries, being duly authorized thereto by their respective Governments, have signed the present Protocol.

Bilaga 2

PRELIMINÄR ÖVERSÄTTNING

Sverige har ännu inte ratificerat konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Texten nedan är endast en preliminär informell översättning av konventionen till svenska.

Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Inledning

Konventionsstaterna,

a) åberopar principerna i Förenta nationernas stadga, som erkänner det inneboende värdet och värdigheten hos alla dem som tillhör människosläktet och deras lika och obestridliga rättigheter som grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen,

b) erkänner att Förenta nationerna i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och i de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter har förklarat och enats om att var och en är berättigad till alla de rättigheter och friheter som anges i dem utan åtskillnad av något slag,

c) bekräftar åter att mänskliga rättigheter och grundläggande friheter är universella, odelbara och inbördes beroende av och relaterade till varandra samt bekräftar behovet av att garantera att personer med funktionsnedsättning får åtnjuta dem utan diskriminering,

d) åberopar internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering, konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, konventionen om barnets rättigheter samt internationella konventionen om skydd för rättigheterna för alla migrerande arbetare och deras familjemedlemmar,

e) erkänner att "funktionsnedsättning" och "funktionshinder" är begrepp under utveckling och att funktionshinder härrör från samspel mellan personer med funktionsnedsättningar och hinder som är betingade av attityder och miljön, vilka motverkar deras fulla och verkliga deltagande i samhället på lika villkor som andra,

f) erkänner betydelsen av principerna och riktlinjerna i världsaaktionsprogrammet för personer med funktionshinder och i Förenta nationernas standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet att påverka främjande, utformning och utvärdering av riktlinjer, planer, program och åtgärder på nationell, regional och internationell nivå för att ytterligare likställa möjligheterna för personer med funktionsnedsättning,

g) betonar betydelsen av att integrera frågor om funktionshinder som en väsentlig del i relevanta strategier för hållbar utveckling,

h) erkänner även att diskriminering av en person på grund av funktionsnedsättning är en kränkning av det inneboende värdet och värdigheten hos varje människa,

i) erkänner vidare mångfalden hos personer med funktionsnedsättning,

j) erkänner behovet av att främja och skydda de mänskliga rättigheterna för alla personer med funktionsnedsättning, inklusive för dem som behöver mer omfattande stöd,

k) ser med oro att personer med funktionsnedsättning, trots dessa olika instrument och åtaganden, fortsätter att möta hinder för sitt deltagande som likvärdiga samhällsmedlemmar och kränkningar av deras mänskliga rättigheter i alla delar av världen,

l) erkänner betydelsen av internationellt samarbete för att förbättra levnadsförhållandena för personer med funktionsnedsättning i alla länder, särskilt i utvecklingsländerna,

m) erkänner de värdefulla nuvarande och kommande bidrag som personer med funktionsnedsättning lämnar till den allmänna välfärden och mångfalden i sina samhällen, och att främjandet av fullt åtnjutande för personer med funktionsnedsättning av deras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och deras fulla deltagande kommer att resultera i deras starkare känsla av samhörighet och i betydande framsteg för den mänskliga, sociala och ekonomiska utvecklingen av samhället och fattigdomsbekämpningen,

n) erkänner betydelsen av individuellt självbestämmande och oberoende för personer med funktionsnedsättning, däribland friheten att göra egna val,

o) anser att personer med funktionsnedsättning bör ha möjlighet att aktivt medverka i beslutsfattande om riktlinjer och program, däribland sådana som direkt berör dem,

p) ser med oro på de svåra förhållanden som möter personer med funktionsnedsättning som är utsatta för flerfaldiga eller försvårade former av diskriminering på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationell, etnisk, ursprunglig eller social härkomst, egendom, börd, ålder eller ställning i övrigt,

q) erkänner att kvinnor och flickor med funktionsnedsättning ofta är utsatta för större risk, både inom och utom hemmet, för våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande,

r) erkänner att barn med funktionsnedsättning ska fullt ut åtnjuta alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på samma villkor som andra barn och erinrar om åtaganden som de

stater som är parter i konventionen om barnets rättigheter har gjort i detta syfte,

s) betonar nödvändigheten av att införliva ett jämställdhetsperspektiv i alla strävanden att främja fullt åtnjutande av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för personer med funktionsnedsättning,

t) framhäver den omständigheten att flertalet personer med funktionsnedsättning lever under fattiga förhållanden och erkänner i detta hänseende det avgörande behovet av att ta itu med fattigdomens ogynnsamma inverkan på personer med funktionsnedsättning,

u) beaktar att förhållanden avseende fred och säkerhet grundade på full respekt för syftena och principerna i Förenta nationernas stadga och respekt för tillämpliga instrument för mänskliga rättigheter är oundgängliga för ett fullständigt skydd för personer med funktionsnedsättning, särskilt under väpnad konflikt och vid utländsk ockupation,

v) erkänner betydelsen av tillgång för personer med funktionsnedsättning till den fysiska, sociala, ekonomiska och kulturella miljön samt till vård och omsorg och utbildning liksom till information och kommunikation för fullt åtnjutande av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter,

w) beaktar att den enskilde, som har skyldigheter mot andra personer och mot det samhälle som han eller hon tillhör, är skyldig att sträva efter att främja och iaktta de rättigheter som erkänns i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter samt den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter,

x) är övertygade om att familjen är samhällets naturliga och grundläggande enhet och är berättigad till samhällets och statens skydd och att personer med funktionsnedsättning och deras familjemedlemmar bör få nödvändigt skydd och stöd för att göra det möjligt för deras familjer att bidra till ett fullt och rättvist åtnjutande av rättigheter för personer med funktionsnedsättning, samt

y) är övertygade om att en heltäckande och integrerad internationell konvention om främjande och skydd av rättigheter och värdighet för personer med funktionsnedsättning kommer att ge ett betydande bidrag till att råda bot på funktionshindrade personers djupgående sociala missgynnande och främja deras deltagande på de samhällsliga, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella områdena under lika förutsättningar, både i utvecklingsländerna och i de utvecklade länderna, och har kommit överens om följande.

Artikel 1 Syfte

1. Denna konventions syfte är att främja, skydda och säkerställa det fulla och lika åtnjutandet av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning och att främja respekten för deras inneboende värde.

2. Personer med funktionsnedsättning innefattar bl.a. personer med varaktiga fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar, vilka i samspel med olika hinder kan motverka deras fulla och verkliga deltagande i samhället på lika villkor som andra.

Artikel 2 Definitioner

För de syften som avses i denna konvention gäller följande definitioner:

”kommunikation” innefattar bl.a. språk, textning, punktskrift, taktil kommunikation, storstil, tillgängliga multimedier, kompletterande och alternativa former, medel och format för kommunikation baserade på textstöd, uppläst text, lättläst språk och mänskligt tal, samt tillgänglig informations- och kommunikationsteknik (IT).

”språk” innefattar bl.a. talade och tecknade språk och andra former av icke talade språk.

”diskriminering på grund av funktionsnedsättning” betyder varje åtskillnad, undantag eller inskränkning på grund av funktionsnedsättning som har till syfte eller verkan att inskränka eller omintetgöra erkännande, åtnjutande eller utövande på samma villkor som andra av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på det politiska, ekonomiska, sociala, kulturella och civila området eller på andra områden. Det omfattar alla former av diskriminering, inklusive underlåtenhet att göra skälig anpassning.

”skälig anpassning” betyder nödvändiga och ändamålsenliga ändringar och anpassningar, som inte innebär en oproportionerlig eller omotiverad börda när så behövs i ett enskilt fall för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning på samma villkor som andra kan åtnjuta eller utöva alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

”universellt utformade” betyder sådan utformning av produkter, miljöer, program och tjänster att de ska kunna användas av alla i största möjliga utsträckning utan behov av anpassning eller specialutformning. ”Universellt utformade” ska inte utesluta hjälpmedel för enskilda grupper av personer med funktionsnedsättning där så behövs.

Artikel 3 Allmänna principer

Denna konventions principer är följande:

- a) respekt för inneboende värde, individuellt självbestämmande, innefattande frihet att göra egna val samt enskilda personers oberoende,
- b) icke-diskriminering,
- c) fullständigt och faktiskt deltagande och inkludering i samhället,
- d) respekt för olikheter och acceptering av personer med funktionsnedsättning som en del av den mänskliga mångfalden och mänskligheten,
- e) lika möjligheter,

- f) tillgänglighet,
- g) jämställdhet mellan kvinnor och män,
- h) respekt för den fortlöpande utvecklingen av förmågorna hos barn med funktionsnedsättning och respekt för funktionsnedsatta barns rätt att bevara sin identitet.

Artikel 4 Allmänna åtaganden

1. Konventionsstaterna åtar sig att säkerställa och främja fullt förverkligande av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning utan diskriminering av något slag på grund av funktionsnedsättning. I detta syfte åtar sig konventionsstaterna följande:

a) att vidta alla ändamålsenliga lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder för att uppfylla de rättigheter som erkänns i denna konvention,

b) att vidta alla ändamålsenliga åtgärder, däribland lagstiftning, för att modifiera eller avskaffa gällande lagar, bestämmelser, sedvänjor och bruk som är diskriminerande mot personer med funktionsnedsättning,

c) att ta hänsyn till skyddet och främjandet av de mänskliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning i alla riktlinjer och program,

d) att avhålla sig från varje handling eller förfarande som är oförenliga med denna konvention och att säkerställa att myndigheter och offentliga institutioner handlar i enlighet med konventionen,

e) att vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att avskaffa diskriminering på grund av funktionsnedsättning från alla personers, organisationers och enskilda företags sida,

f) att genomföra eller främja forskning och utveckling av universellt utformade produkter, tjänster, utrustning och anläggningar enligt definitionerna i artikel 2 i denna konvention, som skulle fordra minsta möjliga anpassning och lägsta kostnad för att tillmötesgå de särskilda behoven hos en person med funk-

tionsnedsättning, att främja tillgängligheten till och användningen av dem samt att främja universell utformning vid utveckling av normer och riktlinjer,

g) att genomföra eller främja forskning och utveckling av och främja tillgång till och användning av ny teknik, innefattande informations- och kommunikationsteknik, samt hjälpmedel som är lämpliga för personer med funktionsnedsättning, med prioritering av teknik till överkomligt pris,

h) att lämna tillgänglig information till personer med funktionsnedsättning om hjälpmedel, innefattande ny teknik och andra former av stöd, service och tjänster,

i) att främja utbildning om de rättigheter som erkänns i denna konvention för specialister och personal som arbetar med personer med funktionsnedsättning, så att de bättre ska kunna ge det stöd och den service som dessa rättigheter garanterar.

2. Med avseende på ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter åtar sig varje konventionsstat att vidta åtgärder och till fullo utnyttja sina tillgängliga resurser och, där så behövs, inom ramen för internationellt samarbete, för att trygga att rättigheterna gradvis förverkligas i sin helhet, utan att det ska inkräkta på de åtaganden i denna konvention som är omedelbart tillämpliga enligt internationell rätt.

3. I utformning och genomförande av lagstiftning och riktlinjer för att genomföra denna konvention och i andra beslutsfattande processer angående frågor som berör personer med funktionsnedsättning ska konventionsstaterna nära samråda med och aktivt involvera personer med funktionsnedsättning, däribland barn med funktionsnedsättning, genom de organisationer som företräder dem.

4. Ingenting i denna konvention ska inkräkta på bestämmelser som bättre främjar förverkligandet av rättigheter som tillkommer personer med funktionsnedsättning och som kan ingå i en konventionsstats lagstiftning eller i internationell rätt som den sta-

ten är bunden av. Det ska inte förekomma någon inskränkning i eller något upphävande av någon av de mänskliga rättigheter eller grundläggande friheter som erkänns eller gäller i någon konventionsstat enligt lag, fördrag, bestämmelse eller sedvänja under förevändning att denna konvention inte erkänner sådana rättigheter eller friheter eller att den erkänner dem i mindre utsträckning.

5. Bestämmelserna i denna konvention ska omfatta alla delar av federala stater utan inskränkning eller undantag.

Artikel 5 Jämlikhet och icke-diskriminering

1. Konventionsstaterna erkänner att alla människor är lika inför och enligt lagen och utan någon diskriminering berättigade till lika skydd och lika förmåner enligt lagen.

2. Konventionsstaterna ska förbjuda all diskriminering på grund av funktionsnedsättning och garantera personer med funktionsnedsättning lika och effektivt rättsligt skydd mot diskriminering på alla grunder.

3. För att främja jämlikhet och avskaffa diskriminering ska konventionsstaterna vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att skälig anpassning tillhandahålls.

4. Särskilda åtgärder som är nödvändiga för att påskynda eller uppnå faktisk jämlikhet för personer med funktionsnedsättning ska inte betraktas som diskriminering enligt denna konvention.

Artikel 6 Kvinnor med funktionsnedsättning

1. Konventionsstaterna erkänner att kvinnor och flickor med funktionsnedsättning är utsatta för flerfaldig diskriminering och

ska därför vidta åtgärder för att säkerställa att de fullt och likabehandlat åtnjuter alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

2. Konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att kvinnor fullt ut utvecklas, gör framsteg och stärker den egna förmågan i syfte att garantera att de kan utöva och åtnjuta de mänskliga rättigheter och grundläggande friheter som anges i denna konvention.

Artikel 7 Barn med funktionsnedsättning

1. Konventionsstaterna ska vidta alla nödvändiga åtgärder som behövs för att säkerställa att barn med funktionsnedsättning fullt åtnjuter alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på lika villkor som andra barn.

2. I alla åtgärder som rör barn med funktionsnedsättning ska barnets bästa komma i främsta rummet.

3. Konventionsstaterna ska säkerställa att barn med funktionsnedsättning har rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör dem, varvid deras åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till deras ålder och mognad på samma villkor som för andra barn, och att de för att utöva denna rättighet erbjuds stöd anpassat till funktionsnedsättning och ålder.

Artikel 8 Medvetandegörande om situationen för personer med funktionsnedsättning

1. Konventionsstaterna åtar sig att vidta omedelbara, effektiva och ändamålsenliga åtgärder

a) för att höja medvetandet i hela samhället, däribland på familjenivå, om personer med funktionsnedsättning och för att främja respekten för deras rättigheter och värdighet,

b) för att bekämpa stereotypa uppfattningar, fördomar och skadliga sedvänjor med avseende på personer med funktionsnedsättning, däribland sådana som grundas på kön och ålder, inom alla livets områden, samt

c) för att höja medvetandet om kapaciteten hos och bidrag från personer med funktionsnedsättning.

2. Åtgärder i detta syfte innefattar följande:

a) att initiera och genomföra verkningfulla kampanjer för att höja allmänhetens medvetande,

i) om att hysa en mottaglig inställning till rättigheterna för personer med funktionsnedsättning,

ii) om att främja en positiv inställning och ett högre socialt medvetande gentemot personer med funktionsnedsättning, samt

iii) om att främja erkännande av färdigheter, meriter och förmågor hos personer med funktionsnedsättning samt av deras bidrag på arbetsplatserna och på arbetsmarknaden.

b) att på alla nivåer i undervisningssystemet, däribland hos alla barn från tidig ålder, uppmuntra en inställning präglad av respekt för rättigheterna för personer med funktionsnedsättning,

c) att uppmuntra alla massmedier att framställa personer med funktionsnedsättning på ett sätt som är förenligt med denna konventions syfte,

d) att främja utbildningsprogram som ökar medvetenheten om personer med funktionsnedsättning och rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Artikel 9 Tillgänglighet

1. För att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att leva oberoende och att fullt ut delta på alla livets områden, ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder för

att säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång på samma villkor som andra till den fysiska miljön, till transporter, till information och kommunikation, innefattande informations- och kommunikationsteknik (IT) och system samt till andra anläggningar och tjänster som är tillgängliga för eller erbjuds allmänheten både i städerna och på landsbygden. Dessa åtgärder, som ska innefatta identifiering och undanröjande av hinder och barriärer mot tillgänglighet, ska bl.a. gälla

a) byggnader, vägar, transportmedel och andra inom- och utomhusanläggningar, däribland skolor, bostäder, vårdinrättningar och arbetsplatser, samt

b) information, kommunikation och annan service, däribland elektronisk service och service i nödsituationer.

2. Konventionsstaterna ska även vidta ändamålsenliga åtgärder för att

a) utveckla, utfärda och övervaka tillämpning av miniminormer och riktlinjer för tillgänglighet till anläggningar och service som är öppna för eller erbjuds allmänheten,

b) säkerställa att enskilda enheter som erbjuder anläggningar och service dit allmänheten äger tillträde beaktar alla aspekter av tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning,

c) erbjuda intressenter utbildning i frågor som gäller tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning,

d) utrusta byggnader och andra anläggningar dit allmänheten äger tillträde med anvisningar i punktskrift och i lättläst och lättbegriplig form,

e) erbjuda former av assistans och annan personlig service, däribland ledsagare, lektörer och yrkesverksamma teckenspråkstolkare, för att underlätta tillgänglighet till byggnader och andra anläggningar som är öppna för allmänheten,

f) främja andra ändamålsenliga former av hjälp och stöd till personer med funktionsnedsättning för att säkerställa deras tillgång till information,

g) främja tillgång för personer med funktionsnedsättning till ny informations- och kommunikationsteknik (IT) och nya system, däribland Internet, samt

h) främja utformning, utveckling, tillverkning och distribution av tillgänglig informations- och kommunikationsteknologi och system på ett tidigt stadium så att de blir tillgängliga till lägsta möjliga kostnad.

Artikel 10 Rätten till liv

Konventionsstaterna bekräftar åter att varje människa har en inneboende rätt till livet och ska vidta alla åtgärder som behövs för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning verkligen får åtnjuta denna rätt på samma villkor som andra.

Artikel 11 Risksituationer och humanitära nödlägen

Konventionsstaterna ska, i enlighet med sina åtaganden enligt internationell rätt, innefattande den internationella humanitära rätten och de mänskliga rättigheterna, vidta alla åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa skydd och säkerhet för personer med funktionsnedsättning som är i risksituationer, däribland väpnad konflikt, humanitära nödlägen och naturkatastrofer.

Artikel 12 Likhet inför lagen

1. Konventionsstaterna bekräftar åter att personer med funktionsnedsättning har rätt att i alla sammanhang bli erkända som personer i lagens mening.

2. Konventionsstaterna ska erkänna att personer med funktionsnedsättning åtnjuter rättskapacitet på samma villkor som andra i alla hänseenden.

3. Konventionsstaterna ska vidta ändamålsenliga åtgärder för att erbjuda personer med funktionsnedsättning tillgång till det stöd de kan behöva för att utöva sin rättskapacitet.

4. Konventionsstaterna ska säkerställa att alla åtgärder som hänför sig till utövandet av rättskapacitet tillgodoser en ändamålsenlig och verksam garanti för att förhindra missbruk i enlighet med de mänskliga rättigheterna. Sådana garantier ska säkerställa att åtgärder som hänför sig till utövandet av rättskapacitet respekterar personens rättigheter, önskemål och preferenser, är fria från motstridiga intressen och otillbörlig inverkan, är proportionella och anpassade till personens förhållanden, sätts in under kortast möjliga tid samt är föremål för regelbunden översyn av en behörig, oberoende och opartisk myndighet eller ett rättsligt organ. Garantierna ska stå i proportion till den grad sådana åtgärder inverkar på personens rättigheter och intressen.

5. Med förbehåll för bestämmelserna i denna artikel, ska konventionsstaterna vidta alla ändamålsenliga och effektiva åtgärder för att säkerställa lika rätt för personer med funktionsnedsättning att äga eller arva egendom, kontrollera sina egna ekonomiska angelägenheter och ha lika tillgång till banklån, hypotekslån och andra former av finansiella krediter och ska säkerställa att personer med funktionsnedsättning inte godtyckligt berövas sin egendom.

Artikel 13 Tillgång till rättssystemet

1. Konventionsstaterna ska säkerställa effektiv tillgång till rättssystemet för personer med funktionsnedsättning på samma villkor som för andra, däribland genom att erbjuda dem processuella och åldersrelaterade anpassningar för att underlätta en verksam roll för dem som direkta och indirekta deltagare, inklusive som

vittnen, i alla rättsliga förfaranden, innefattande i det undersökande skedet och i andra förberedande skeden.

2. För att medverka till att säkerställa effektiv tillgång till rättssystemet för personer med funktionsnedsättning, ska konventionsstaterna främja ändamålsenlig utbildning för dem som arbetar inom rättsväsendet, innefattande polisiär personal och fängelsepersonal.

Artikel 14 Frihet och personlig säkerhet

1. Konventionsstaterna ska säkerställa att personer med funktionsnedsättning på samma villkor som andra

a) åtnjuter rätt till frihet och personlig säkerhet,

b) inte berövas sin frihet olagligen eller godtyckligt och att varje frihetsberövande sker i enlighet med lagen samt att förekomst av funktionsnedsättning inte i något fall ska rättfärdiga frihetsberövande.

2. Konventionsstaterna ska säkerställa att, om personer med funktionsnedsättning berövas sin frihet genom något förfarande, är de på samma villkor som andra berättigade till garantier i enlighet med de mänskliga rättigheterna och ska behandlas i enlighet med syftena och principerna i denna konvention, däribland genom erbjudande av skälig anpassning.

Artikel 15 Rätt att inte utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning

1. Ingen får utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Särskilt får ingen utan sitt fria samtycke utsättas för medicinska eller vetenskapliga experiment.

2. Konventionsstaterna ska vidta alla effektiva lagstiftnings-, administrativa, rättsliga och andra åtgärder för att förhindra att personer med funktionsnedsättning, lika litet som andra personer, utsätts för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Artikel 16 Rätt att inte utsättas för utnyttjande, våld eller övergrepp

1. Konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga lagstiftnings-, administrativa, sociala, utbildnings- och andra åtgärder för att skydda personer med funktionsnedsättning, såväl inom som utom hemmet, mot alla former av utnyttjande, våld och övergrepp, däribland hänsyn till om det är könsrelaterat.

2. Konventionsstaterna ska även vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att förhindra alla former av utnyttjande, våld och övergrepp bl.a. genom att säkerställa ändamålsenliga former av könsanpassad och åldersanpassad assistans och stöd till personer med funktionsnedsättning och deras familjemedlemmar och vårdare, inklusive genom att tillhandahålla information och utbildning om hur man undviker, känner igen och rapporterar förekomst av utnyttjande, våld eller övergrepp. Konventionsstaterna ska säkerställa att skyddet tar hänsyn till ålders-, köns- och funktionshinderaspekterna.

3. För att förhindra alla former av utnyttjande, våld och övergrepp ska konventionsstaterna säkerställa att alla anläggningar och program som är avsedda för personer med funktionsnedsättning effektivt övervakas av självständiga myndigheter.

4. Konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att främja fysisk, kognitiv och psykologisk återhämtning, rehabilitering och social återanpassning för personer med funktionsnedsättning som blir utsatta för någon form av utnyttjande, våld

eller övergrepp, däribland genom att tillhandahålla skydd. Återhämtningen och återanpassningen ska ske i en omgivning som främjar personernas hälsa, välfärd, självaktning, värdighet och självständighet och tar hänsyn till de behov som betingas av kön och ålder.

5. Konventionsstaterna ska införa effektiv lagstiftning och ändamålsenliga riktlinjer, bl.a. lagstiftning och riktlinjer som är inriktad på kvinnor och barn, för att säkerställa att fall av utnyttjande, våld och övergrepp mot personer med funktionsnedsättning identifieras, utreds och, i förekommande fall, lagförs.

Artikel 17 Skydd för den personliga integriteten

Alla personer med funktionsnedsättning har rätt till respekt för sin fysiska och psykiska integritet på samma villkor som andra.

Artikel 18 Rätt till fri rörlighet och till ett medborgarskap

1. Konventionsstaterna ska erkänna rätten för personer med funktionsnedsättning till fri rörlighet, frihet att välja boställningsort och till ett medborgarskap på samma villkor som andra, bl.a. genom att säkerställa att personer med funktionsnedsättning

a) har rätt att förvärva och ändra medborgarskap och att inte fråntas detta godtyckligt eller på grund av funktionsnedsättning,

b) på grund av funktionsnedsättning inte berövas sin rätt att erhålla, äga eller använda dokumentation om sitt medborgarskap eller annan identitetsdokumentation eller sin rätt att utnyttja de gällande förfarandena, exempelvis immigrationsförfaranden, som kan behövas för att underlätta utövande av rätten till fri rörlighet,

c) har frihet att lämna vilket land som helst, även sitt eget, samt

d) inte godtyckligt eller på grund av funktionsnedsättning berövas rätten att resa in i sitt eget land.

2. Barn med funktionsnedsättning ska omedelbart registreras efter födelsen och ska ha rätt från födelsen till ett namn, rätt att förvärva ett medborgarskap och, så långt det är möjligt, rätt att få vetskaper om och bli omvårdade av sina föräldrar.

Artikel 19 Rätt att leva självständigt och att delta i samhället

Konventionsstaterna erkänner lika rätt för alla personer med funktionsnedsättning att leva i samhället med lika valmöjligheter som andra personer och ska vidta effektiva och ändamålsenliga åtgärder för att underlätta att personer med funktionsnedsättning fullt åtnjuter denna rätt och deras fulla inkludering och deltagande i samhället, bl.a. genom att säkerställa att

a) personer med funktionsnedsättning har möjlighet att välja sin bosättningsort och var och med vem de vill leva på samma villkor som andra och inte är tvungna att bo i särskilda boendeformer,

b) personer med funktionsnedsättning har tillgång till olika former av samhällsservice både i hemmet och inom särskilt boende och till annan service, bl.a. sådant personligt stöd som är nödvändigt för att stödja boende och deltagande i samhället och för att förhindra isolering och avskildhet från samhället, samt

c) samhällsservice och anläggningar avsedda för allmänheten är tillgängliga på lika villkor för personer med funktionsnedsättning och svarar mot deras behov.

Artikel 20 Personlig rörlighet

Konventionsstaterna ska vidta effektiva åtgärder för att säkerställa personlig rörlighet med största möjliga oberoende för personer med funktionsnedsättning, bl.a. genom att

a) underlätta personlig rörlighet för personer med funktionsnedsättning på det sätt och vid den tid de själva väljer och till överkomlig kostnad,

b) underlätta tillgång för personer med funktionsnedsättning till hjälpmedel av kvalitet och andra former av assistans och annan personlig service, inklusive genom att göra dem åtkomliga till rimlig kostnad,

c) erbjuda personer med funktionsnedsättning och berörd personal utbildning i rörelseteknik, samt

d) uppmuntra tillverkare av hjälpmedel att beakta alla aspekter av förflyttningsbehov för personer med funktionsnedsättning.

Artikel 21 Yttrandefrihet och åsiktsfrihet samt tillgång till information

Konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning kan utöva yttrandefriheten och åsiktsfriheten, inklusive friheten att söka, ta emot och sprida uppgifter och idéer på lika villkor som andra och genom alla former av kommunikation som de själva väljer enligt definitionen i artikel 2, däribland genom att

a) utan dröjsmål och extra kostnader förse personer med funktionsnedsättning med information som är avsedd för allmänheten i tillgängligt format och teknologi anpassad för olika funktionshinder,

b) godta och underlätta användning i offentliga sammanhang av teckenspråk, punktskrift, förstörande och alternativ kommunikation och alla andra tillgängliga medel, former och format för

kommunikation som personer med funktionsnedsättning själva valt,

c) uppmana enskilda leverantörer av tjänster till allmänheten, däribland genom Internet, att erbjuda information och service i tillgängliga och användbara format för personer med funktionsnedsättning,

d) uppmuntra massmedierna, däribland leverantörer av information genom Internet, att göra sina tjänster tillgängliga för personer med funktionsnedsättning, samt

e) erkänna och främja användning av teckenspråk.

Artikel 22 Respekt för privatlivet

1. Ingen person med funktionsnedsättning, utan avseende på bostadsort eller boendeförhållanden, får utsättas för ett godtyckligt eller olagligt ingripande i sitt privatliv, familjeliv, hem eller sin korrespondens eller annan typ av kommunikation eller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende. Personer med funktionsnedsättning har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.

2. Konventionsstaterna ska skydda sekretessen för personuppgifter och uppgifter om hälsa och rehabilitering för personer med funktionsnedsättning på samma villkor som för andra.

Artikel 23 Respekt för hem och familj

1. Konventionsstaterna ska vidta effektiva och ändamålsenliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av personer med funktionsnedsättning i alla frågor som gäller äktenskap, familj, föräldraskap och personliga förbindelser på samma villkor som för andra för att säkerställa att

a) rätten erkänns för alla personer med funktionsnedsättning i giftasvuxen ålder att ingå äktenskap och bilda familj på grundval av de blivande makarnas fria och fulla samtycke,

b) rätten erkänns för personer med funktionsnedsättning att fritt och under ansvar bestämma antalet barn och tidrymden mellan havandeskapen och att ha tillgång till åldersanpassad information, preventivmedel och familjeplanering samt tillhandahållande av de medel som behövs för att de ska kunna utöva denna rätt,

c) personer med funktionsnedsättning, även barn, får behålla sin fertilitet på samma villkor som andra.

2. Konventionsstaterna ska säkerställa personer med funktionsnedsättning rättigheter och skyldigheter när det gäller förmynderskap eller godmanskap för barn, vårdnad om barn och adoption eller liknande, om sådana begrepp förekommer i nationell lag, varvid dock barnets bästa alltid främst ska beaktas. Konventionsstaterna ska lämna ändamålsenligt stöd till personer med funktionsnedsättning i utövandet av deras ansvar för barnens fostran.

3. Konventionsstaterna ska säkerställa att barn med funktionsnedsättning har lika rättigheter i familjelivet. För att förverkliga dessa rättigheter och för att förhindra att barn med funktionsnedsättning göms undan, överges, försummas och avskiljs, ska konventionsstaterna åta sig att lämna tidig och allsidig information, service och stöd till barn med funktionsnedsättning och till deras familjer.

4. Konventionsstaterna ska säkerställa att ett barn inte skiljs från sina föräldrar mot deras vilja, utom i de fall då behöriga myndigheter, som är underställda rättslig överprövning i enlighet med tillämplig lag och tillämpliga förfaranden, finner att sådant åtskiljande är nödvändigt för barnets bästa. Ett barn ska inte i något fall skiljas från sina föräldrar på grund av barnets eller den ena eller båda föräldrarnas funktionsnedsättning.

5. Konventionsstaterna ska, om de närmast anhöriga inte är i stånd att ta hand om ett barn med funktionsnedsättning, vidta alla åtgärder för att erbjuda alternativ omsorg inom den utvidgade familjen och, i avsaknad av sådan, placering i familjeliknande miljö i samhället.

Artikel 24 Utbildning

1. Konventionsstaterna erkänner rätten till utbildning för personer med funktionsnedsättning. För att förverkliga denna rätt utan diskriminering och på lika villkor, ska konventionsstaterna säkerställa ett sammanhållet utbildningssystem på alla nivåer och livslångt lärande inriktat på

a) full utveckling av den mänskliga potentialen och känslan för värdighet och egenvärde samt förstärkning av respekten för de mänskliga rättigheterna, de grundläggande friheterna och den mänskliga mångfalden,

b) utveckling av personlighet, begåvning och kreativitet hos personer med funktionsnedsättning samt av deras mentala och fysiska färdigheter till deras fulla möjligheter, samt

c) att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att effektivt delta i ett fritt samhälle.

2. För att förverkliga denna rätt, ska konventionsstaterna säkerställa att

a) personer med funktionsnedsättning inte utestängs från det allmänna utbildningssystemet på grund av funktionsnedsättning och att barn med funktionsnedsättning inte utestängs från kostnadsfri obligatorisk grundutbildning eller från undervisning som följer efter grundutbildning, på grund av funktionsnedsättning,

b) personer med funktionsnedsättning, på samma villkor som andra, får tillgång till en integrerad och kostnadsfri grundutbildning av kvalitet och till undervisning som följer efter grundutbildning på sina hemorter,

c) skälig anpassning erbjuds utifrån personliga behov,

d) personer med funktionsnedsättning ges nödvändigt stöd inom det allmänna utbildningssystemet för att underlätta deras ändamålsenliga utbildning, samt

e) ändamålsenliga individanpassade stödåtgärder erbjuds i miljöer som erbjuder största möjliga akademiska och sociala utveckling som är förenlig med målet fullständig inkludering.

3. Konventionsstaterna ska göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att lära sig praktiska och sociala färdigheter för att underlätta deras fulla och likvärdiga deltagande i utbildning och som samhällsmedlemmar. I detta syfte ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder, bl.a. för att

a) underlätta inläring av punktskrift, alternativ skrift, förstorande och alternativa former, medel och format för kommunikation samt rörelse- och orienteringsförmågan och underlätta kamratstöd och mentorskap,

b) underlätta inläring av teckenspråk och främja dövsamhällets språkliga identitet, samt

c) säkerställa att utbildning av personer, särskilt av barn, med synskada eller dövblindhet eller som är döva eller hörselskadade, ges på de mest ändamålsenliga språken, formerna och medlen för kommunikation för den enskilde och i miljöer som maximerar akademisk och social utveckling.

4. För att säkerställa förverkligandet av denna rättighet ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder för att anställa lärare, även lärare med funktionsnedsättning, som är kunniga i teckenspråk och/eller punktskrift, och för att utbilda yrkeskunniga personer och personal som är verksamma på alla utbildningsnivåer. Denna utbildning ska omfatta kunskap om funktionshinder och användning av lämpliga förstorande och alternativa former, medel och format för kommunikation, utbildningstekniker och material för att stödja personer med funktionsnedsättning.

5. Konventionsstaterna ska säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång till allmän högre utbildning, yrkesutbildning, vuxenutbildning och livslångt lärande utan diskriminering och på samma villkor som andra. I detta syfte ska konventionsstaterna säkerställa att skälig anpassning erbjuds personer med funktionsnedsättning.

Artikel 25 Hälsa

Konventionsstaterna erkänner att personer med funktionsnedsättning har rätt att åtnjuta bästa möjliga hälsa och utan diskriminering på grund av funktionsnedsättning. Konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa tillgång till hälso- och sjukvårdstjänster för personer med funktionsnedsättning med beaktande av jämställdhetsperspektivet, däribland hälsorelaterad rehabilitering. Konventionsstaterna ska särskilt

a) erbjuda personer med funktionsnedsättning samma utbud, kvalitet och standard avseende gratis eller subventionerad hälso- och sjukvård samt insatser och behandlingsprogram som erbjuds andra personer, även när det gäller sexuell och reproduktiv hälsa samt befolkningsbaserade offentliga folkhälsoprogram,

b) erbjuda sådan hälsoservice som personer med funktionsnedsättning behöver särskilt på grund av deras funktionsnedsättning, inklusive tidig upptäckt och ändamålsenliga insatser, och service som är avsedd för att begränsa och förebygga vidare funktionsnedsättning, bl.a. för barn och äldre,

c) erbjuda hälso- och sjukvårdstjänster så nära personernas egna hemorter som möjligt, även på landsbygden,

d) kräva att hälso- och sjukvårdspersonal tillhandahåller vård av samma kvalitet till personer med funktionsnedsättning som till andra, inbegripet med deras fria och informerade samtycke, genom att bl.a. höja medvetandet om mänskliga rättigheter, värdighet, självständighet och behov för personer med funktions-

nedsättning, genom utbildning och utfärdande av etiska normer för offentlig och privat hälso- och sjukvård,

e) förbjuda diskriminering av personer med funktionsnedsättning i fråga om sjukförsäkringar och livförsäkringar, där sådana är tillåtna enligt nationell lag, vilka ska erbjudas på ett rättvist och skäligt sätt, samt

f) förhindra diskriminerande underlåtenhet att erbjuda hälso- och sjukvård samt hälsotjänster eller mat och dryck på grund av funktionsnedsättning.

Artikel 26 Habilitering och rehabilitering

1. Konventionsstaterna ska vidta effektiva och ändamålsenliga åtgärder, däribland genom kamratstöd, för att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att uppnå och vidmakthålla största möjliga oberoende, full fysisk, mental, social och yrkesmässig förmåga samt fullt inkluderande och deltagande i livets alla aspekter. I det syftet ska konventionsstaterna organisera, förstärka och utsträcka heltäckande habiliterings- och rehabiliteringsstöd och habiliterings- och rehabiliteringsprogram, särskilt på områdena hälsa, sysselsättning, utbildning och social service på så sätt att dessa tjänster och program

a) börjar så tidigt som möjligt och grundas på en tvärvetenskaplig bedömning av vars och ens behov och förmåga, samt

b) stöder deltagande och inkluderande i samhället och alla aspekter av det och är frivilliga och tillgängliga för personer med funktionsnedsättning så nära deras egna hemorter som möjligt, även på landsbygden.

2. Konventionsstaterna ska främja utveckling av grundutbildning och vidareutbildning för specialister och annan personal som är verksamma med habiliterings- och rehabiliteringsstöd.

3. Konventionsstaterna ska främja tillgång till, kännedom om och användning av hjälpmedel och teknik som är utformade för

personer med funktionsnedsättning som främjar habilitering och rehabilitering.

Artikel 27 Arbete och sysselsättning

1. Konventionsstaterna erkänner rätten till arbete för personer med funktionsnedsättning på samma villkor som för andra. Det innefattar rätten att kunna förtjäna sitt uppehälle genom fritt valt eller antaget arbete på arbetsmarknaden och i en arbetsmiljö som är öppen, som främjar integration och är tillgänglig för personer med funktionsnedsättning. Konventionsstaterna ska skydda och främja förverkligande av rätten till arbete, däribland för personer som förvärvar funktionsnedsättning under anställning, genom att vidta ändamålsenliga åtgärder, däribland lagstiftning, för att bl.a. göra följande:

a) förbjuda diskriminering på grund av funktionsnedsättning med avseende på alla frågor som gäller alla former av yrkesverksamhet, innefattande rekryteringsvillkor, anställning och sysselsättning, bibehållande av anställning, befordran samt säkra och hälsosamma arbetsförhållanden,

b) skydda rätten för personer med funktionsnedsättning på samma villkor som andra till rättvisa och gynnsamma arbetsvillkor, innefattande lika möjligheter och lika ersättning för arbete av lika värde och till trygga och sunda arbetsförhållanden, innefattande skydd mot trakasserier, och lösning av klagomål,

c) säkerställa att personer med funktionsnedsättning kan utöva sina arbetsrättsliga och fackliga rättigheter på samma villkor som andra,

d) göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att få faktisk tillgång till arbets- och yrkesvägledning, arbetsförmedling, yrkesutbildning och vidareutbildning, som är allmänt tillgängliga,

e) främja möjligheter till anställning och befordran för personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden och hjälp med att finna, erhålla, bibehålla och återgå till en anställning,

f) främja möjligheterna till egenföretagande, företagande, utveckling av kooperativ samt till att starta eget företag,

g) anställa personer med funktionsnedsättning i den offentliga sektorn,

h) främja anställning av personer med funktionsnedsättning inom den privata sektorn genom ändamålsenliga riktlinjer och åtgärder, vilka kan omfatta program för positiv särbehandling, stimulansåtgärder och andra åtgärder,

i) säkerställa att skälig anpassning på arbetsplatsen erbjuds personer med funktionsnedsättning,

j) främja att personer med funktionsnedsättning tillägnar sig arbetserfarenhet på den öppna arbetsmarknaden,

k) främja program avseende yrkesmässig rehabilitering, bibehållande i arbete och återinträde i arbete för personer med funktionsnedsättning.

2. Konventionsstaterna ska säkerställa att personer med funktionsnedsättning inte hålls i slaveri eller träldom och att de på samma villkor som andra är skyddade från att utföra tvångsarbete eller annat påtvingat arbete.

Artikel 28 Tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

1. Konventionsstaterna erkänner rätten för personer med funktionsnedsättning till en tillfredsställande levnadsstandard för sig och sin familj, däribland tillräckligt med mat, kläder och en lämplig bostad samt till ständigt förbättrade levnadsvillkor, och ska vidta ändamålsenliga åtgärder för att trygga och främja att denna rätt förverkligas utan diskriminering på grund av funktionsnedsättning.

2. Konventionsstaterna erkänner rätten för personer med funktionsnedsättning att åtnjuta social trygghet utan diskriminering på grund av funktionsnedsättning och ska vidta ändamålsenliga

åtgärder för att trygga och främja att denna rätt förverkligas, däribland genom följande åtgärder:

a) att för personer med funktionsnedsättning säkerställa lika tillgång till rent vatten och säkerställa tillgång till ändamålsenlig och överkomlig service, anordningar och annat stöd för behov som är relaterade till funktionsnedsättning,

b) att för personer med funktionsnedsättning, särskilt kvinnor och flickor, och för äldre personer med funktionsnedsättning säkerställa tillgång till sociala trygghetsprogram och fattigdomsbekämpningsprogram,

c) att för personer med funktionsnedsättning och deras anhöriga som lever under fattiga förhållanden säkerställa tillgång till stöd från staten med utgifter som är relaterade till funktionsnedsättning, däribland för adekvat utbildning, rådgivning, ekonomiskt stöd och avlastningsvård,

d) att för personer med funktionsnedsättning säkerställa tillgång till offentliga bostadsprogram,

e) att för personer med funktionsnedsättning säkerställa lika tillgång till pensionsförmåner och pensionsprogram.

Artikel 29 Deltagande i det politiska och offentliga livet

Konventionsstaterna ska garantera personer med funktionsnedsättning politiska rättigheter och möjlighet att åtnjuta dem på samma villkor som andra och förpliktiga sig att:

a) säkerställa att personer med funktionsnedsättning effektivt och fullständigt kan delta i det politiska och offentliga livet på samma villkor som andra, direkt eller genom fritt valda ombud, däribland rättighet och möjlighet för personer med funktionsnedsättning att rösta och att bli valda, bl.a. genom följande:

i) säkerställa att valprocedurer, anordningar och material är ändamålsenliga, tillgängliga och lätta att förstå och att använda,

ii) skydda rätten för personer med funktionsnedsättning att rösta genom hemlig röstning i val och folkomröstningar utan

hot, och att vara kandidater i val, att faktiskt inneha ämbeten samt att utföra alla offentliga funktioner på alla offentliga nivåer med underlättande av användning av stödjande och ny teknik, där så är tillämpligt,

iii) garantera att personer med funktionsnedsättning fritt kan uttrycka sin vilja som väljare och, i detta syfte, vid behov, på deras begäran, tillåta att de vid röstning får assisteras av en av dem fritt vald person,

b) aktivt främja en miljö där personer med funktionsnedsättning effektivt och fullständigt kan delta i skötseln av offentliga angelägenheter, utan diskriminering och på samma villkor som andra, samt uppmuntra deras deltagande i offentliga angelägenheter, däribland genom

i) att delta i enskilda organisationer och sammanslutningar som är verksamma i landets offentliga och politiska liv och i politiska partiers verksamhet och förvaltning, samt

ii) att bilda och ansluta sig till organisationer av personer med funktionsnedsättning som företräder personer med funktionsnedsättning på internationell, nationell, regional och lokal nivå.

Artikel 30 Deltagande i kulturliv, rekreation, fritidsverksamhet och idrott

1. Konventionsstaterna erkänner rätten för personer med funktionsnedsättning att på samma villkor som andra delta i kulturlivet och ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning

a) bereds tillgång till kulturella produkter i tillgänglig form,

b) bereds tillgång till tv-program, film, teater och annan kulturell verksamhet i tillgänglig form, samt

c) bereds tillträde till platser för kulturella föreställningar eller tjänster, såsom teatrar, museer, biografer, bibliotek och turistservice och så långt som möjligt till minnesmärken och platser av nationell kulturell betydelse.

2. Konventionsstaterna ska vidta ändamålsenliga åtgärder för att personer med funktionsnedsättning ska få möjlighet att utveckla och använda sin kreativa, artistiska och intellektuella förmåga, inte endast i eget intresse utan även för samhällets berikande.

3. Konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder i enlighet med internationell rätt för att säkerställa att lagar till skydd för immateriella rättigheter inte utgör ett oskäligt eller diskriminerande hinder för tillgång till kulturella produkter för personer med funktionsnedsättning.

4. Personer med funktionsnedsättning ska ha rätt på samma villkor som andra till erkännande av och stöd för sin särskilda kulturella och språkliga identitet, däribland teckenspråk och dövas kultur.

5. För att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att på samma villkor som andra delta i rekreations- och fritidsverksamhet och idrott, ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder för att

a) uppmuntra och främja deltagande i största möjliga utsträckning av personer med funktionsnedsättning i allmänt tillgänglig idrottslig verksamhet på alla nivåer,

b) säkerställa att personer med funktionsnedsättning har möjlighet att organisera, utveckla och delta i idrott och rekreation som är särskilt anpassade för personer med funktionsnedsättning och i detta syfte uppmuntra erbjudande av ändamålsenlig instruktion, utbildning och resurser på samma villkor som andra,

c) säkerställa att personer med funktionsnedsättning har tillgång till idrottsanläggningar, rekreationsanläggningar och turistanläggningar,

d) säkerställa att barn med funktionsnedsättning har lika möjligheter som andra barn att delta i lek, rekreation, fritidsverksamhet och idrott, däribland inom utbildningssystemet, samt

e) säkerställa att personer med funktionsnedsättning har tillgång till service av personer och organ som ägnar sig åt att organisera rekreativ verksamhet, turism, fritidsverksamhet och idrott.

Artikel 31 Insamling av statistik och information

1. Konventionsstaterna åtar sig att insamla ändamålsenlig information, däribland statistik och forskningsrön, som gör det möjligt att utforma och genomföra riktlinjer som ger verkan åt denna konvention. Insamlingen och bevarandet av denna information ska

a) följa lagligen upprättade garantier, innefattande lagstiftning om dataskydd, för att säkerställa sekretess och respekt för privatlivet hos personer med funktionsnedsättning, samt

b) respektera internationellt godtagna normer för skydd av de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna samt de etiska principerna för insamling och användning av statistik.

2. Information som insamlats i enlighet med denna artikel ska brytas ned på ändamålsenligt sätt och användas till att bidra till att bedöma konventionsstaternas genomförande av sina åtaganden enligt denna konvention och att identifiera och bemöta de hinder som personer med funktionsnedsättning ställs inför vid utövandet av sina rättigheter.

3. Konventionsstaterna ska ansvara för att sprida statistiken och säkerställa att den är tillgänglig för personer med funktionsnedsättning och andra personer.

Artikel 32 Internationellt samarbete

1. Konventionsstaterna erkänner betydelsen av internationellt samarbete och dess främjande till stöd för ansträngningar på det

nationella planet att förverkliga denna konventions syfte och mål och ska vidta ändamålsenliga och effektiva åtgärder i detta hänseende mellan och bland stater och, i tillämpliga fall, i samarbete med berörda internationella och regionala organisationer och det civila samhället, särskilt organisationer av personer med funktionsnedsättning. Dessa åtgärder kan bl.a. inkludera följande:

a) att säkerställa att internationellt samarbete, inklusive internationella utvecklingsprogram, omfattar och är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning,

b) att underlätta och stödja kapacitetsuppbyggnad, bl.a. genom utbyte och delgivning av information, erfarenheter, utbildningsprogram och goda exempel,

c) att underlätta samarbete i fråga om forskning och tillgång till vetenskaplig och teknisk kunskap, samt

d) att erbjuda ändamålsenlig teknisk och ekonomisk hjälp, däribland genom att underlätta tillgång till och att dela med sig av tillgänglig och stödjande teknik och genom teknologiöverföring.

2. Bestämmelserna i denna artikel ska inte inverka på varje konventionsstats skyldighet att uppfylla sina åtaganden enligt konventionen.

Artikel 33 Nationellt genomförande och övervakning

1. Konventionsstaterna ska i enlighet med sina förvaltningsystem utse en eller flera kontaktpunkter inom regeringen för frågor som gäller genomförandet av denna konvention och ska på lämpligt sätt överväga att inrätta eller utse en samordningsmekanism inom regeringen för att underlätta därtill relaterad verksamhet inom olika sektorer och på olika plan.

2. Konventionsstaterna ska, i enlighet med sitt rättssystem och sitt förvaltningssystem, bibehålla, förstärka, utse eller inom konventionsstaten upprätta en mekanism, inklusive en eller flera

oberoende mekanismer enligt vad som befinns ändamålsenligt för att främja, skydda och övervaka genomförandet av denna konvention. Vid utseendet eller upprättandet av mekanismen ska konventionsstaterna beakta de principer som hänför sig till statusen och funktionen hos de nationella institutionerna för skydd och främjande av de mänskliga rättigheterna.

3. Det civila samhället, särskilt personer med funktionsnedsättning och de organisationer som representerar dem, ska involveras i och fullt ut medverka i övervakningsförfarandet.

Artikel 34 Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning

1. En kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (nedan kallad kommittén) ska upprättas. Den ska utföra sitt uppdrag i enlighet med följande.

2. Vid denna konventions ikraftträdande ska kommittén bestå av tolv experter. Efter ytterligare sextio ratifikationer eller anslutningar till konventionen, ska medlemskapet i kommittén ökas med sex medlemmar och uppnå ett högsta antal av arton medlemmar.

3. Kommitténs medlemmar ska tjänstgöra i sin personliga egenskap och vara moraliskt högtstående personer och erkänt sakkunniga och erfarna inom det område som omfattas av denna konvention. Konventionsstaterna uppmanas att, när de utser sina kandidater, vederbörligen beakta bestämmelsen i artikel 4.3 i denna konvention.

4. Kommitténs medlemmar ska väljas av konventionsstaterna med iakttagande av en rättvis geografisk fördelning, av att olika former av civilisation och de huvudsakliga rättssystemen är företrädda, av en balanserad fördelning mellan kvinnor och män samt av deltagande av experter med funktionsnedsättning.

5. Kommitténs medlemmar ska väljas vid konventionsstatskonferensen genom hemlig omröstning från en förteckning över personer som nominerats av konventionsstaterna bland deras egna medborgare. Vid dessa konferenser, vid vilka två tredjedelar av konventionsstaterna ska utgöra beslutsmässighet, ska personer som valts till kommittén vara de som uppnår det största antalet röster och en absolut majoritet av rösterna av ombud för närvarande och röstande konventionsstater.

6. Det första valet ska genomföras senast sex månader efter dagen för denna konventions ikraftträdande. Senast fyra månader före dagen för varje val, ska Förenta nationernas generalsekreterare skriftligen inbjuda konventionsstaterna att inom två månader inkomma med sina nomineringar. Generalsekreteraren ska därefter upprätta och till konventionsstaterna överlämna en förteckning i alfabetisk ordning över alla nominerade personer med uppgift om vilken konventionsstat som har nominerat dem.

7. Kommitténs medlemmar ska väljas för en tid av fyra år. De ska kunna omväljas en gång. Emellertid ska mandatperioden för de sex av de medlemmar som har valts vid det första valet utlöpa efter två år. Omedelbart efter det första valet, ska namnen på dessa sex medlemmar utses genom lottdragning av ordföranden i en konferens som avses i punkt 5 i denna artikel.

8. Val av sex ytterligare kommittémedlemmar ska hållas vid ordinarie val i enlighet med bestämmelserna i denna artikel.

9. Om en medlem av kommittén avlider eller avsäger sig sitt uppdrag eller förklarar att han eller hon av någon anledning inte längre kan fullgöra sitt uppdrag, ska den konventionsstat som nominerat medlemmen utse en annan expert som har de kvalifikationer och uppfyller de krav som anges i de relevanta bestämmelserna i denna artikel att inneha uppdraget under återstoden av mandatperioden.

10. Kommittén ska anta sin egen arbetsordning.
11. Förenta nationernas generalsekreterare ska ställa nödvändig personal och övriga hjälpmedel till förfogande för att möjliggöra för kommittén att effektivt utföra sitt uppdrag enligt denna konvention samt sammankalla dess första möte.
12. Kommittémedlemmarna ska efter generalförsamlingens godkännande uppbära arvoden från Förenta nationernas medel på sådana villkor som församlingen beslutar med beaktande av betydelsen av kommitténs ansvar.
13. Kommittémedlemmarna ska vara berättigade till de lättnader, privilegier och immuniteter som tillkommer Förenta nationernas utsända sakkunniga enligt tillämpliga bestämmelser i konventionen om Förenta nationernas privilegier och immuniteter.

Artikel 35 Konventionsstaternas rapporter

1. Varje konventionsstat ska genom Förenta nationernas generalsekreterare till kommittén avge en fullständig rapport om de åtgärder som den har vidtagit för att verkställa sina skyldigheter enligt denna konvention och om de framsteg den har uppnått i det hänseendet inom två år efter denna konventions ikraftträdande för konventionsstaten i fråga.
2. Därefter ska konventionsstaterna avge påföljande rapporter minst vart fjärde år och vidare när kommittén begär det.
3. Kommittén ska bestämma eventuella riktlinjer för rapporternas innehåll.
4. En konventionsstat som har avgett en heltäckande inledande rapport till kommittén behöver inte i följande rapporter upprepa tidigare lämnad information. Konventionsstaterna uppmanas att

vid utformningen av sina rapporter till kommittén använda ett öppet och tydligt förfarande och att på lämpligt sätt beakta bestämmelsen i artikel 4.3 i denna konvention.

5. Rapporterna får innehålla uppgifter om de omständigheter och svårigheter som påverkar i vilken grad skyldigheterna i denna konvention uppfylls.

Artikel 36 Granskning av rapporter

1. Varje rapport ska granskas av kommittén, som ska lämna sådana förslag och allmänna rekommendationer om rapporten som den finner lämpliga och framföra dem till den berörda konventionsstaten. Konventionsstaten får svara med information som den väljer till kommittén. Kommittén får begära ytterligare information från konventionsstater som gäller tillämpningen av denna konvention.

2. Om en konventionsstat är avsevärt försenad med att avge sin rapport, får kommittén påminna konventionsstaten om nödvändigheten av att pröva tillämpningen av denna konvention i den konventionsstaten på grundval av sådan tillförlitlig information som är tillgänglig för kommittén, om rapporten i fråga inte avges inom tre månader efter påminnelsen. Kommittén ska uppmana den berörda konventionsstaten att delta i en sådan prövning. Om konventionsstaten svarar genom att avge rapporten, ska bestämmelserna i punkt 1 i denna artikel tillämpas.

3. Förenta nationernas generalsekreterare ska göra rapporterna tillgängliga för alla konventionsstaterna.

4. Konventionsstaterna ska göra sina rapporter allmänt tillgängliga för allmänheten i sina egna länder och underlätta tillgång till

förslagen och de allmänna rekommendationerna om dessa rapporter.

5. Kommittén ska, som den finner lämpligt, till Förenta nationernas fackorgan, fonder och program och andra berörda organ överlämna rapporter från konventionsstaterna för att tillmötesgå en begäran om eller anvisning om behov av teknisk rådgivning eller bistånd jämte kommitténs eventuella synpunkter och rekommendationer om denna begäran eller anvisningar.

Artikel 37 Samarbete mellan konventionsstaterna och kommittén

1. Varje konventionsstat ska samarbeta med kommittén och stödja dess medlemmar i utövandet av deras mandat.

2. I sitt förhållande till konventionsstaterna ska kommittén vederbörligen beakta hur man bäst kan förbättra ländernas möjligheter att tillämpa denna konvention, inklusive genom internationellt samarbete.

Artikel 38 Kommitténs förhållande till andra organ

För att främja en effektiv tillämpningen av denna konvention och uppmuntra internationellt samarbete på dess område

a) ska Förenta nationernas fackorgan och andra FN-organ ha rätt att vara företrädare vid granskningen av tillämpningen av de bestämmelser i denna konvention som faller inom ramen för deras mandat. Kommittén får inbjuda fackorganen och andra behöriga organ som den finner lämpligt att komma med expertråd om tillämpningen av konventionen inom områden som faller inom ramen för deras respektive mandat. Kommittén får uppmana fackorgan och andra FN-organ att avge rapport om till-

lämpningen av konventionen inom områden som faller inom ramen för deras verksamhet.

b) Vid utförandet av sina uppgifter ska kommittén på lämpligt sätt rådgöra med andra behöriga organ som upprättats genom internationella fördrag om mänskliga rättigheter för att trygga förenlighet mellan deras riktlinjer för rapportering, förslag och allmänna rekommendationer för att undvika dubblering och överlappning i utförandet av deras uppgifter.

Artikel 39 Kommitténs rapport

Kommittén ska vartannat år rapportera till generalförsamlingen och till Ekonomiska och sociala rådet om sin verksamhet och får lämna förslag och allmänna rekommendationer grundade på granskning av rapporter och information som mottagits från konventionsstaterna. Sådana förslag och allmänna rekommendationer ska ingå i kommitténs rapport tillsammans med eventuella kommentarer från konventionsstaterna.

Artikel 40 Konventionsstatskonferensen

1. Konventionsstaterna ska mötas regelbundet i en konventionsstatskonferens för att behandla frågor som gäller tillämpningen av denna konvention.

2. Senast sex månader efter denna konventions ikraftträdande ska Förenta nationernas generalsekreterare sammankalla en konventionsstatskonferens. Påföljande möten ska sammankallas av Förenta nationernas generalsekreterare vartannat år eller efter konventionsstatskonferensens beslut.

Artikel 41 Depositarie

Förenta nationernas generalsekreterare ska vara depositarie för denna konvention.

Artikel 42 Undertecknande

Denna konvention är öppen för undertecknande av alla stater och av organisationer för regional integration vid Förenta nationernas högkvarter i New York från och med den 30 mars 2007.

Artikel 43 Samtycke till att vara bunden

Denna konvention ska ratificeras av de stater som har undertecknat den och formellt bekräftas av de organisationer för regional integration som har undertecknat den. Konventionen ska stå öppen för anslutning av stater eller organisationer för regional integration som inte har undertecknat konventionen.

Artikel 44 Organisationer för regional integration

1. Med termen organisation för regional integration avses en organisation bildad av suveräna stater i en viss region till vilken dess medlemsstater har delegerat behörighet med avseende på frågor som täcks av denna konvention. Sådana organisationer ska i sina instrument för formellt bekräftande eller anslutning förklara räckvidden av sin behörighet med avseende på frågor som täcks av denna konvention. Därefter ska de underrätta depositarien om varje betydande ändring av räckvidden av deras behörighet.

2. Hänvisningar i texten till konventionsstaterna ska gälla sådana organisationer inom gränserna för deras behörighet.

3. För de syften som avses i artikel 45.1 och artikel 47.2—3 ska instrument deponerade av en organisation för regional integration inte räknas.

4. Organisationer för regional integration får i frågor inom deras behörighet utöva sin rösträtt i konventionsstatskonferensen med det antal röster som är lika med antalet av deras medlemsstater som är konventionsstater. En sådan organisation får inte utöva sin rösträtt om någon av dess medlemsstater utövar sin rösträtt och omvänt.

Artikel 45 Ikraftträdande

1. Denna konvention träder i kraft den trettionde dagen efter deponeringen av det tjugonde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet.

2. För varje stat eller organisation för regional integration som ratificerar, formellt bekräftar eller ansluter sig till konventionen efter deponeringen av det tjugonde instrumentet, träder konventionen i kraft den trettionde dagen efter deponeringen av dess instrument.

Artikel 46 Reservationer

1. Reservationer som är oförenliga med denna konventions ändamål och syfte är inte tillåtna.

2. Reservationer får när som helst återtogs.

Artikel 47 Ändringar

1. En konventionsstat får föreslå en ändring av denna konvention till Förenta nationernas generalsekreterare. Generalsekreteraren ska översända ändringsförslagen till konventionsstaterna med en begäran om att bli underrättad om huruvida de tillstyrker att en konferens av stater sammankallas för att ta ställning till och besluta om förslagen. Om minst en tredjedel av konventionsstaterna inom fyra månader från dagen för ett sådant meddelande tillstyrker en sådan konferens, ska generalsekreteraren sammankalla konferensen i Förenta nationernas regi. Ändringsförslag till ändringar som antagits av en majoritet av två tredjedelar av närvarande och röstande konventionsstater ska av generalsekreteraren underställas Förenta nationernas generalförsamling för godkännande och därefter alla konventionsstater för antagande.

2. En ändring som har antagits och godkänts i enlighet med punkt 1 i denna artikel träder i kraft den trettionde dagen efter det att antalet godtagandeinstrument som deponerats uppgår till två tredjedelar av antalet konventionsstater dagen för antagandet av ändringen. Därefter ska ändringen träda i kraft för en konventionsstat den trettionde dagen efter deponeringen av dess godtagandeinstrument. En ändring ska endast vara bindande för de konventionsstater som har godtagit den.

3. Om konventionsstatskonferensen så beslutar med konsensus, ska en ändring som har antagits och godkänts i enlighet med punkt 1, som gäller endast artiklarna 34, 38, 39 och 40 träda i kraft för alla konventionsstater den trettionde dagen efter det att deponerade godtagandeinstrument har uppnått två tredjedelar av antalet konventionsstater dagen för antagandet av ändringen.

Artikel 48 Uppsägning

En konventionsstat får säga upp denna konvention genom en skriftlig underrättelse till FN:s generalsekreterare. Uppsägningen träder i kraft ett år efter generalsekreterarens mottagande av underrättelsen.

Artikel 49 Tillgängligt format

Texten till denna konvention ska göras tillgänglig i åtkomliga format.

Artikel 50 Giltiga texter

Denna konventions arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texter är lika giltiga.

Till bekräftelse härav har undertecknade, därtill vederbörligen bemyndigade av sina respektive regeringar, undertecknat denna konvention.

Fakultativt protokoll till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

De stater som är parter i detta protokoll har kommit överens om följande:

Artikel 1

1. En stat som är part i detta protokoll (protokollspart) erkänner att kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (kommittén) är behörig att ta emot och pröva framställningar från eller för enskilda individer eller grupper av enskilda individer som lyder under dess jurisdiktion och som hävdar att de har blivit utsatta för en kränkning från den ifrågasvarande protokollspartens sida av bestämmelserna i konventionen.

2. Framställningar ska inte tas emot av kommittén, om den gäller en konventionsstat, som inte är bunden av detta protokoll.

Artikel 2

Kommittén ska avvisa en framställning i följande fall:

- a) när framställningen är anonym,
- b) när framställningen utgör ett missbruk av rätten att göra sådana framställningar eller är oförenlig med konventionens bestämmelser,
- c) när samma sak redan har prövats av kommittén eller har varit eller är föremål för internationell prövning eller reglering i annan form,
- d) när alla tillgängliga nationella rättsmedel inte har uttömts; såvida inte tillämpningen av rättsmedlen dröjer oskäligt länge eller om rättsmedlen inte kan förväntas vara tillräckligt verkningfulla,
- e) när framställningen är uppenbart ogrundad eller inte tillräckligt styrkt, eller
- f) när de omständigheter som framställningen avser har inträffat före detta protokoll trädde ikraft för den berörda protokollsparten, om inte dessa omständigheter har fortsatt att råda efter det datumet.

Artikel 3

Med förbehåll för bestämmelserna i artikel 2 i detta protokoll, ska kommittén kontidentuellt underrätta den berörda protokollsparten om alla framställningar som den har mottagit. Inom sex månader ska den berörda staten skriftligen lämna kommittén förklaringar eller uttalanden som klargör saken samt uppgift om de eventuella åtgärder som den har vidtagit.

Artikel 4

1. När som helst efter mottagandet av en framställning och före beslut i sakfrågan, får kommittén begära hos den berörda protokollsparten att den skyndsamt prövar om den ska vidta sådana interimistiska åtgärder som kan vara nödvändiga för att undvika att det uppstår skada som inte kan avhjälpas för den eller dem som har utsatts för den påstådda kränkningen.

2. När kommittén utövar sin behörighet enligt punkt 1 i denna artikel innebär det inte ett ställningstagande i frågan om framställningen kan tas upp till prövning eller hur den ska bedömas i sak.

Artikel 5

Kommittén ska sammanträda inom stängda dörrar när den prövar framställningar enligt detta protokoll. Efter avslutad prövning av en framställning ska kommittén framföra sina eventuella förslag och rekommendationer till den berörda protokollsparten och sökanden.

Artikel 6

1. Om kommittén tar emot tillförlitlig information som utvisar allvarliga eller systematiska kränkningar från en protokollsparts sida av rättigheter som anges i konventionen, ska kommittén uppmana denna protokollspart att samarbeta vid prövningen av informationen och i detta syfte framföra kommentarer om informationen i fråga.

2. Med beaktande av eventuella kommentarer som har framförts av den berörda protokollsparten och annan tillförlitlig information som den har tillgång till, får kommittén utse en eller flera av

sina medlemmar att genomföra en undersökning och att bråds-kande rapportera till kommittén. När det är befogat och med protokollspartens samtycke, får undersökningen innefatta ett besök i protokollspartens territorium.

3. Efter att ha granskat resultaten av en sådan undersökning, ska kommittén överlämna dessa resultat till den berörda protokollsparten tillsammans med sina eventuella kommentarer och rekommendationer.

4. Den berörda protokollsparten ska inom sex månader efter att av kommittén ha mottagit resultaten, kommentarerna och rekommendationerna lämna sina kommentarer till kommittén.

5. En sådan undersökning ska genomföras förtroligt och protokollspartens medverkan ska begäras i alla skeden av förfarandet.

Artikel 7

1. Kommittén får uppmana den berörda protokollsparten att i sin rapport enligt artikel 35 i konventionen ta med närmare uppgifter om eventuella åtgärder som den har vidtagit som reaktion på en undersökning som har gjorts enligt artikel 6 i detta protokoll.

2. Om så behövs, får kommittén efter utgången av den tid om sex månader som avses i artikel 6.4 uppmana den berörda protokollsparten att informera den om de åtgärder som vidtagits som reaktion på undersökningen.

Artikel 8

Varje protokollspart får vid undertecknandet, ratifikationen eller anslutningen till detta protokoll förklara att den inte erkänner kommitténs behörighet enligt artiklarna 6 och 7.

Artikel 9

Förenta nationernas generalsekreterare ska vara depositarie för detta protokoll.

Artikel 10

Detta protokoll ska stå öppet för undertecknande av alla stater och av organisationer för regional integration vid Förenta nationernas högkvarter i New York från och med den 30 mars 2007.

Artikel 11

Detta protokoll ska ratificeras av de stater som har undertecknat det och som har ratificerat eller anslutit sig till konventionen. Det ska formellt bekräftas av de organisationer för regional integration som har formellt bekräftat eller anslutit sig till konventionen. Protokollet ska stå öppet för anslutning av stater eller organisationer för regional integration som har ratificerat, formellt bekräftat eller anslutit sig till konventionen men som inte har undertecknat detta protokoll.

Artikel 12

1. Med termen organisation för regional integration avses en organisation bildad av suveräna stater i en viss region till vilken dess medlemsstater har delegerat behörighet med avseende på

frågor som täcks av konventionen och av detta protokoll. Sådana organisationer ska i sina instrument för formellt bekräftande eller anslutning förklara räckvidden av sin behörighet med avseende på frågor som täcks av konventionen och av detta protokoll. Därefter ska de underrätta depositarien om varje betydande ändring av räckvidden av deras behörighet.

2. Hänvisningar i texten till ”protokollspart” ska gälla sådana organisationer inom gränserna för deras behörighet.

3. För de syften som avses i artikel 13.1 och artikel 15.2 ska instrument deponerade av en organisation för regional integration inte räknas.

4. Organisationer för regional integration får i frågor inom deras behörighet utöva sin rösträtt vid partsmötet med det antal röster som är lika med antalet av deras medlemsstater som är protokollsparter. En sådan organisation får inte utöva sin rösträtt om någon av dess medlemsstater utövar sin rösträtt och omvänt.

Artikel 13

1. Med förbehåll för konventionens ikraftträdande, ska detta protokoll träda i kraft den trettionde dagen efter deponeringen av det tionde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet.

2. För varje stat eller organisation för regional integration som ratificerar, formellt bekräftar eller ansluter sig till detta protokoll efter deponeringen av det tionde instrumentet, träder protokollet i kraft den trettionde dagen efter deponeringen av statens eller organisationens instrument.

Artikel 14

1. Reservationer som är oförenliga med detta protokolls ändamål och syfte är inte tillåtna.
2. Reservationer får när som helst återtgas.

Artikel 15

1. En protokollspart får föreslå en ändring i detta protokoll till Förenta nationernas generalsekreterare. Generalsekreteraren ska översända ändringsförslagen till protokollsparterna med en begäran om att bli underrättad om de tillstyrker att ett möte av stater sammankallas för att ta ställning till och besluta om förslagen. Om minst en tredjedel av protokollsparterna inom fyra månader från dagen för ett sådant meddelande tillstyrker ett sådant möte, ska generalsekreteraren sammankalla mötet i Förenta nationernas regi. Ändringsförslagen som har antagits av en majoritet av två tredjedelar av närvarande och röstande protokollsparter ska av generalsekreteraren underställas Förenta nationernas generalförsamling för godkännande och därefter alla protokollsparter för antagande.
2. En ändring som har antagits och godkänts i enlighet med punkt 1 i denna artikel träder i kraft den trettionde dagen efter det att antalet godtagandeinstrument som deponerats uppgår till två tredjedelar av antalet protokollsparter dagen för antagandet av ändringen. Därefter ska ändringen träda i kraft för en protokollspart den trettionde dagen efter deponeringen av dess godtagandeinstrument. En ändring ska endast vara bindande för de protokollsparter som har godtagit den.

Artikel 16

En protokollspart får säga upp detta protokoll genom en skriftlig underrättelse till Förenta nationernas generalsekreterare. Uppsägningen träder i kraft ett år efter generalsekreterarens mottagande av meddelandet.

Artikel 17

Texten till detta protokoll ska göras tillgänglig i åtkomliga format.

Artikel 18

Detta protokolls arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texter är lika giltiga.

Till bekräftelse härav har undertecknade, därtill vederbörligen bemyndigade av sina respektive regeringar, undertecknat detta protokoll.

Departementsserien 2008

Kronologisk förteckning

1. Sveriges antagande av rambeslut om överförande av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen. Ju.
2. Europeiskt betalningsföreläggande. Ju.
3. Införande av en rehabiliteringskedja. S.
4. Ettårsgräns för sjukpenning och införande av förlängd sjukpenning. S.
5. Ändringar i EG:s redovisningsdirektiv. Ju.
6. Sveriges antagande av rambeslut om kampen mot organiserad brottslighet. Ju.
7. Människohandel för arbetskraftsexploatering m.m. – kartläggning, analys och förslag till handlingsplan. A.
8. Godkännande av motorfordon m.m. + Bilaga. N.
9. Sveriges antagande av rambeslut om en europeisk bevisinhämtningsorder. Ju.
10. Insatser för att öka intresset för ingenjörsyrket. Rapport från Globaliseringsrådet. U.
11. Kommunal medfinansiering av regionala infrastrukturprojekt. Fi.
12. Europeiskt småmålsförfarande. Ju.
13. En ny betygsskala. U.
14. Från sjukersättning till arbete. S.
15. Återanvändning av upphovsrättsligt skyddat material som finns i radio- och TV-företagens programarkiv. Ju.
16. Arbetsmiljön och utanförskapet – en tanke-ram för den framtida arbetsmiljöpolitiken. A.
17. Remissammanställning. Ansvarskommitténs betänkande Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft (SOU 2007:10). Fi.
18. Stöd till anhöriga som vårdar och stödjer närstående. S.
19. Sfi-bonus – stimulans för nyanlända invandrare att snabbare lära sig svenska. IJ.
20. Ytterligare åtgärder för att motverka ordningsstörningar i samband med idrottsarrangemang. Ju.
21. Stranden – en värdefull miljö. M.
22. Överförande av startprogrammen i Swedfund. UD.
23. FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. S.

Departementsserien 2008

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Sveriges antagande av rambeslut om överförande av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen. [1]
Europeiskt betalningsföreläggande. [2]
Ändringar i EG:s redovisningsdirektiv. [5]
Sveriges antagande av rambeslut om kampen mot organiserad brottslighet. [6]
Sveriges antagande av rambeslut om en europeisk bevisinhämtningsorder. [9]
Europeiskt småmålsförfarande. [12]
Återanvändning av upphovsrättsligt skyddat material som finns i radio- och TV-företagens programarkiv. [15]
Ytterligare åtgärder för att motverka ordningsstörningar i samband med idrottsarrangemang. [20]

Utrikesdepartementet

Överförande av startprogrammen till Swedfund. [22]

Socialdepartementet

Införande av en rehabiliteringskedja. [3]
Ettårsgräns för sjukpenning och införande av förlängd sjukpenning. [4]
Från sjukersättning till arbete. [14]
Stöd till anhöriga som vårdar och stödjer närstående. [18]
FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. [23]

Finansdepartementet

Kommunal medfinansiering av regionala infrastrukturprojekt. [11]
Remissammanställning. Ansvarskommitténs betänkande Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft (SOU 2007:10). [17]

Utbildningsdepartementet

Insatser för att öka intresset för ingenjörsyrket.

Rapport från Globaliseringsrådet. [10]
En ny betygsskala. [13]

Miljödepartementet

Stranden – en värdefull miljö. [21]

Näringsdepartementet

Godkännande av motorfordon m.m. + Bilaga. [8]

Integrations- och jämställdhetsdepartementet

Sfi-bonus
– stimulans för nyanlända invandrare att snabbare lära sig svenska. [19]

Arbetsmarknadsdepartementet

Människohandel för arbetskraftsexploatering m.m. – kartläggning, analys och förslag till handlingsplan. [7]
Arbetsmiljön och utanförskapet – en tankeram för den framtida arbetsmiljöpolitiken. [16]